

1

OBŘEZANÁ
REPUBLIKA

Adam B. Bartoš

T. G. MASARYK
a ŽIDÉ

OBŘEZANÁ REPUBLIKA, díl první: T. G. MASARYK a ŽIDÉ
© Adam B. Bartoš, 2012

OBŘEZANÁ REPUBLIKA

ŽIDOVSKÁ STOPA V MODERNÍCH ČESKÝCH DĚJINÁCH

O vztahu Židů k českému státu a jejich vlivu na politiku, kulturu a hospodářství

Díl I.

T. G. Masaryk a Židé

Adam B. Bartoš

Úvod

*„Nestal se veliký tím, že hájil nějakého Žida, nýbrž proto, že **sloužil židovskému národu** v rozhodující hodině.“*
newyorský rabín Stephen S. Wise o T. G. Masarykovi, 1930

Před časem jsem se sérií článků¹ pokusil otevřít téma až příliš blízkého vztahu mezi Českou republikou a Izraelem, který v poslední době vyústil v nezvykle úzkou kooperaci obou vlád a dokonce v jejich společné, pravidelné zasedání, které se má stát jakousi novou tradicí vzájemných diplomatických vztahů.

Na základě informací z několika na sobě nezávislých zdrojů jsem také v těchto textech vyslovil domněnku, že by těmito vládami mohlo být krom jiného domlouváno poskytnutí azylu pro obyvatele židovského státu v případě chystaného útoku na Írán, který bude mít jistě pro Izrael i zpětné následky a nejspíše pro něj může – v íránské odvetě po izraelském napadení – znamenat i vlastní ohrožení.

V širších souvislostech může jít o složitou geopolitickou hru, ve které by mohl být současný blízkovýchodní stát Izrael samotnými židovskými vládci obětován v příštím velkém jaderném konfliktu jako jednak zdiskreditovaný (a poškozující obraz Židovstva po celém světě) a jednak už překonaný koncept a nahrazen buď opětovným odchodem Židů do světové diaspory nebo vybudováním nového sionistického centra (či center) v některé ze zemí, které pracovně nazývám „jewish-friendly“ a ke kterým řadím i Českou republiku coby pokračovatelku prosionistických tradic prvorepublikového Československa.

V takovém případě by jednání české a izraelské vlády bylo vyjednáváním o plánu na poskytnutí – v první fázi – bezpečného útočiště pro ohrožené obyvatele Izraele a – v druhé fázi – možná i vyjednáváním o jakémsi židovském znovuosídlení České republiky a o vytvoření zde takového zázemí, které by alespoň částečně nahradilo současný blízkovýchodní stát.

Oficiálně ale samozřejmě nic takového veřejnosti oznámeno být nemůže (alespoň v této chvíli) a my jsme tak – chceme-li se dozvědět více – odkázáni na pouhé čtení mezi řádky, na výklad různých indicií a na analytické rozvažování vztahů, událostí a souvislostí.

Paralelně s tím, jak je vhodné tuto otázku zkoumat z čistě investigativního úhlu pohledu, kontaktovat proto různé státní instituce a s až detektivním úsilím hledat důkazy i motiv pro taková chystaná opatření, můžeme zároveň hledat odpověď i v naší novodobé historii.

Právě zmíněná tradice prožidovských postojů českého státu táhnoucí se od dob první republiky, trochu skrývaných v době komunistického režimu a naplno opět propuknuvších v době po listopadu 1989, může být pro nás jakýmsi vodítkem, jak rozumět současným událostem. Výše naznačený plán by totiž nebyl možný bez dlouhodobě (až historicky) výborných vztahů mezi oběma zeměmi/národy, což platí i opačně – leckdy až neomezená podpora Izraele (či sionistických myšlenek v době, kdy stát Izrael ještě neexistoval) ze strany českých zemí má svůj logický vývoj a silící tendenci a umožňuje politické garnituře současného Izraele rozvíjet podobné úvahy jako případné krizové plány, byť nakonec ani nemusejí být využity, nebo mohou existovat ve vícero verzích (viz podobné úvahy o Ukrajině).²

1 <http://www.prvnizpravy.cz/zpravy/z-vlady/bude-valka-schwarzenberg-pry-slibil-azyl-zidum/>
<http://www.prvnizpravy.cz/sloupky/praha--novy-jeruzalem/>
<http://abbartos.wordpress.com/2012/05/22/bibi-opet-v-cr-co-tu-ti-izraelci-porad-domlouvaji>
<http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1818-ohlednuti-za-navstevou-z-izraele-co-dohodla-bibiho-partu-se-servilni-ceskou-vladou.aspx>

2 BOLYNSKIJ, Ales: K čemu je Evropě dobrý vlastní Knesset? (I),(II), česky vyšlo na www.zvedavec.org

Proto není nezajímavé podívat se na dané téma více do hloubky, nevystačit si s povrchním konstatováním, že obě země si jsou historicky i svými osudy blízké. Když podrobně prozkoumáme dějiny vzájemných vztahů, možná pak objevíme nejednu překvapivou skutečnost.

Pokud se na naše nedávné dějiny podíváme právě tímto prizmatem, zjistíme, že úvahy o případné pomoci českého státu státu izraelskému nejsou nikterak nadnesené, že bychom našli podobné historické předobrazy a že už byla v našich dějinách údobí, kdy nejenom Československo poskytovalo vojenskou, technickou, diplomatickou a morální podporu ohroženému státu Izrael, ale že dokonce už jednou jako jakási země zaslíbená pro židovské etnikum fungovalo.³ Ba co víc, zjistíme, že se téměř žádná významnější historicko–politická událost v dějinách naší země neobešla bez silné židovské, či chcete-li izraelské stopy, že tedy vliv představitelů tohoto etnika či vliv blízkovýchodních událostí na události v naší zemi jsou neoddiskutovatelné a že leckdy můžeme nabýt dojmu, jakoby tyto dva národy žily v jakési zastřené či utajené symbióze, ať už si o ní myslíme cokoli a ať už ji hodnotíme jakkoli.

Pojal jsem proto v úmysl alespoň stručně tento židovský vliv na novodobý český stát shrnout, abychom si zodpověděli otázku, zda by případné chystané (ve smyslu vnucené) soužití Čechů a Izraelců v něm mělo nějaký reálný historický základ, precedens, nějaký hmatatelný vzor a příklad.

V prvním díle této rozsáhlejší práce se chci zaměřit na období první republiky, klíčovou pozornost chci ale věnovat především postavě prvního československého prezidenta T. G. Masaryka, bez něhož by – jak je nám předkládáno – neexistovala. Zřejmě to je i pravda, pak ale bude nejspíše pravdivé i tvrzení, že u zrodu Československa stál i židovský element. Masaryk a židovský element totiž patří neoddělitelně k sobě. A jak si ukážeme, dost možná byl Masaryk sám členem vyvoleného národa...

Masarykovo stýkání se Židy

Prozkoumáme-li patřičnou životopisnou literaturu a Masarykovy vlastní texty, které se věnují jeho vzpomínkám na mládí, zjistíme, že o židovské problematice údajně přemýšlel od útlého věku. Podnětů měl k tomu dostatek, protože byl obklopen celou řadou svých vrstevníků židovského původu⁴ a zároveň vyrůstal v silně antisemitsky laděném prostředí.

Masaryk vzpomíná, že jeho matka byla přísně věřící katolička, která děti vedla od mládí ke zbožnosti a učila je modlitbám, avšak součástí její víry byl i odpor k ostatním vírám a k judaismu zvláště.⁵ I proto Masaryk dle svých vzpomínek vyrůstal v „antisemitských předsudcích“, které přibližuje například líčením svého tehdejšího přesvědčení o tom, že Židé provádějí rituální vraždy křesťanských panen a pijí jejich krev, pročež sám byl navyklý se Židům automaticky dívat na prsty rukou, zda jim pod nehty tato neulpívá. Tento způsob argumentace, u Masaryka často opakovaný, mající upozornit na nesmyslnost podobných

<http://www.zvedavec.org/komentare/2012/06/5019-k-cemu-je-evrope-dobry-vlastni-knesset-i.htm>

<http://www.zvedavec.org/komentare/2012/06/5023-k-cemu-je-evrope-dobry-vlastni-knesset-ii.htm>

3 JACOBI, Walter (ve skutečnosti SMÍCHOVSKÝ, Jiří Arvéd): Země zaslíbená, Orbis, Praha, 1943.

4 Průmysl byl v Hodoníně a v hodonínském okrese až do převratu výhradně v rukou Židů (stejně jako živnost hostinská). Znamenal rozmach regionu a vtiskl mu jeho pozdější podobu, vysvětluje Donath (s. 121) a popisuje, jak zde v době, kdy Masaryk žil v Hodoníně, bydlelo celkem 65 židovských rodin, které výslovně jmenuje (s. 123). Neopomene uvést ani Marka Fuchsela (alias pana Fixla), o kterém pak Masaryk napsal krátké pojednání, na kterém vysvětloval svůj dětský poměr k Židům.

5 Je otázka, zda šlo o tradičně sdílený církevní xantijudaismus, nebo o osobní zkušenost ze služby v židovských panských rodinách, včetně nechtěného otěhotnění – viz Masarykův možný židovský původ.

pověr, je však až přespříliš cítit jakousi pozdější autorskou licenci, ježto se jeví být málo pravděpodobným. Zvláště tehdy, když Masaryk tento svůj „zlozvyk“ u sebe údajně pozoroval i v pozdějších letech a dokonce i při studiu ve Vídni, kdy mu bylo už více než dvacet let. Celé toto líčení tak mnohem spíše připomíná Masarykův literární pokus zesměšnit lidový antisemitismus a vysvětlit čtenáři původ svého filosemitismu přijatelným způsobem.⁶

„Židů, těch jsem se bál. Věřil jsem, že potřebují křesťanské krve, a proto jsem si raději zašel o pár ulic, než abych šel podle jejich stavení; jejich děti si chtěly se mnou hrát, protože jsem trochu uměl německy, ale já ne. Teprve později jsem se se Židy jak tak smířil,“ vypravuje v Hovorech.⁷

Stejný pocit nepravděpodobnosti a přehánění vzbuzují i další Masarykovy texty na téma rozchodu s předsudky – tedy popis pozitivních momentů, které údajně změnily jeho poměr k Židům – vztah k oblíbenému židovskému podomnímu obchodníkovi panu Fixlovi (kterého si rodina, zvláště kvůli dětem, oblíbila, ačkoli se nijak nelišil od ostatních židovských podomních prodejců, ale děti si ho zkrátka oblíbily), nebo dojetí nad modlitbou židovského spolužáka Leopolda Prilisauera, při které ho Masaryk s dalšími studenty přistihl a byl tak zaskočen jeho „vrucí zbožností“. Masaryk dokonce tento zážitek ze školního výletu na Pálavské kopce označuje za zlom ve svém pohledu na Židy:

„Na zpáteční cestě zdrželi jsme se na svačině v hospodě v Dunajovicích; pilo se víno, pivo, starší kouřili, profesori dováděli s námi a terčem vtipů byl Leopold. Slunko zapadlo – Leopold zmizel od stolu, až byla po něm sháška; našli ho; stojí prý za vraty, s řemínky na čele⁸ prý se modlí. Hoši odbíhali, aby ho viděli a škádlili ho i při modlitbě. Šel jsem se na něho také podívat. Nezapomněl jsem nikdy, jak mne Leopold zarazil: stál za vraty, na místě nečistoty, patrně proto, aby nebyl viděn, tam že by ho nikdo nehledal. Klaněl se, modlil. Rázem nebylo mně do vtipů. My jsme skotačili a Leopold nezapomněl na svou modlitbu. Od toho okamžiku byl můj antisemitism podvrácen, třebaže ještě ne překonán, ale byl podvrácen nábožensky.“⁹

Masaryk tvrdí, že se jeho vztah k Židům zlepšoval spolu s tím, jak se seznamoval s dalšími a dalšími členy této minority. *„Poznáváním a srovnáváním jsem postřehl, že jsou Židé a Židé, jako jsou křesťané a křesťané. Ze známosti vyklíčilo přátelství věrné, pěkné. V Brně, ve Vídni kruh mých známých Židů se rozšiřoval, předsudky mizely, třebaže zvyk z dětství se občas přihlašoval; a zvyk je mocný, hrozný...“* píše Masaryk (a opět zde vidíme až podivně přehnanou zmínku o jeho zvyku dívat se Židům na prsty – opravdu tak činil ve chvíli, kdy se ve Vídni v urozených rodinách kamarádil se židovskými vrstevníky? Není to spíše součástí legendy, jak běžnému lidu osvětlit svou až příliš nápadnou náklonnost k tomuto etniku?)

Svého antisemitismu se prý zříkal jen velmi těžko: *„A vidíte, po celý život jsem se snažil dávat pozor, abych nebyl k Židům nespravedlivý; proto se říkalo, že s nimi držím. Kdy že jsem v sobě překonal ten lidový antisemitism? Panáčku, citem snad nikdy, jen rozumem;“*

6 „Doma od matky slýchal, že Židé jistojistě pijí křesťanskou krev. Zakazovala mu proto i jen se přiblížit k Lechnerovic dětem, ač ty by si s ním byly rády hrály, protože uměl německy. Ale Masaryk se jim vyhnul již z daleka, a nikoli jen z poslušnosti matce. Měl z nich sám hrůzu, jako z každého Žida i dlouho potom dívaje se všem na prsty, nemají-li tam krev,“ píše Nejedlý (I., s. 178). Připomíná také postavu kněze Sátory, který Masaryka a další děti v antisemitismu upevňoval v rámci hodin náboženství.

7 Hovory, s. 17.

8 Masaryk se zde mýlí, píše Nejedlý, zde zmíněná modlitba – odpolední, tzv. mincha, neprobíhá za použití modlitebních řemínků, to se děje jen při večerní modlitbě.

9 Nejedlý I., s. 195.

vždyť vlastní matka mě udržovala v krevní pověře,“ vysvětluje Masaryk Čapkovi.¹⁰

Ze životopisných knih o Masarykovi také víme, že setkání se Židy nebylo nikterak zřídka, ale že jimi byl více než obklopen, a to už od školních let. Zatímco na reálce v Hustopeči byl z deseti žáků Žid jen jeden, zmíněný už Prilisauer z Mikulčic,¹¹ na gymnáziu v Brně se už podstatná část jeho spolužáků hlásila k židovské víře,¹² tím spíše později ve Vídni, kde bylo akademické gymnázium, na kterém Masaryk studoval, Židy silně navštěvováno.

Nejenže v maturitním ročníku tohoto vídeňského gymnázia bylo z 50 žáků 21 Židů,¹³ byla to ale navíc „záračná třída“, kterou Masaryk ve Vídni navštěvoval – alespoň co se týče vlivných a prestižních postů, které později její absolventi zastávali. Tak například Robert Meyer byl později prezidentem ústřední statistické komise a rakouským ministrem financí, Max Vladimír svobodný pán z Becků byl ministerským předsedou, František Klein proslulý právník a ministr spravedlnosti v Beckově kabinetu, Jan Traidler generální šéf auditor c. a k. armády, Leo Burgenstein profesor školského zdravotnictví na vídeňské univerzitě a Max Pohl se stal členem berlínského královského dvorního divadla.

Jindřich Steger byl advokát a hudebník, navíc Masarykův přítel až do jeho skonu v roce 1929 (často ho navštěvoval na Hradčanech), Šalamoun Manfred Singer vůdčí vídeňský průmyslník a člen několika správních rad různých společností. Vilém Trentschiner se stal stenografem na říšské radě, pak redaktorem listu „Neues Wiener Tagblatt“. A Alfred Berger, Masarykův soused v poslední lavici, byl později advokátem ve Vídni a mnoho let členem představenstva a užšího výboru židovské obce vídeňské. Donath dále vyjmenovává dalších 18 Masarykových židovských spolužáků a jejich profese.¹⁴

Když pak Masaryk o něco později učil na leopoldovském gymnáziu, bylo ve třídě ještě více Židů, než kolik zažil on sám na gymnáziu akademickém, takže i zde měl hojnou příležitost studovat mezi svými žáky židovský element, připomíná Donath.

Ten, když vyjmenovává Židy, kteří prošli Masarykovým studentským životem a tu více, tu méně ho ovlivnili, nezapomíná vyzdvihovat i Masarykovy učitele (například Theodor Gomperz)¹⁵, spolustudující (například v Lipsku později proslulý filosof Edmund Husserl z Prostějova) či jednoho z nejbližších kamarádů, Josefa Brandejse, filologa a studenta orientalistiky, jehož předčasnou smrt Masaryk velice těžce nesl. „Jako vysokoškolák už nebyl Žid, ale o jeho židovském původu nelze pochybovat,“ píše o Brandejsovi Donath.¹⁶

Židé byli i mezi jeho posluchači – Isidor Flesch z Brna, Zikmund Münz z Lipníka na Moravě či Josef Penížek, který později Masarykovi vydatně pomůže.

10 Nejedlý (I., s. 179) z toho vyvozuje, že Masaryk „svůj antisemitismus nepřekonal v sobě ani pak vlastně docela již nikdy. Jen rozumem se jej naučil ovládat, ale citově zůstal v podstatě tím, čím byl tehdy – pudovým, slováckým antisemitou,“ píše. A připomíná také hovor Masarykův s J. S. Macharem o názorech na Židy. Machar prý Masaryka vybídnul, aby sepsal své názory a zkušenosti. „Nenapišu, řekli by mně, že jsem antisemitou,“ odvětil Masaryk podle Nejedlého. A Nejedlý dodává: „Napsal však potom ‘Náš pan Fixl’, v němž opravdu zní spodní tón antisemitsky, při vši opačné tendenci...“

11 V Hodoníně Masaryk poznal zdejší židovské město, kde žilo přes 200 Židů. „Rodiče dostali se tenkrát zpět do Hodonína a měl jsem příležitost poznat židovské město a seznámil jsem se s více Židy; ghetto předsudků se zkušeností rozbořilo...“ (Náš pan Fixl). Nemáme zde sice zmínky o židovských spolužácích, ale Donath vyjmenovává (s. 131) Masarykovy židovské vrstevníky narozené v letech 1848–1852.

12 Ve II. A třídě na gymnáziu v Brně měl Masaryk mezi 70 spolužáky 14 židovských kamarádů (Donath s. 132), ve III. třídě z 52 žáků bylo Židů 13, ve IV. třídě bylo 10 Židů, v V. třídě, nerozdělené, bylo 11 Židů.

13 Nejedlý I., s. 311. Podle Donatha jich bylo dokonce 23.

14 Donath, s. 137.

15 Theodor Gomperz (1832 Brno – 1912 Baden), profesor filosofie vídeňské univerzity, člen rakouské panské sněmovny, čestný doktor několika univerzit, člen několika učených společností a autor četných vědeckých spisů.

16 Donath, s. 142.

Dveře do velkého světa vzdělanosti, politiky a rakouské byrokracie mu nicméně otevřel (v letech 1865–69 brněnský, posléze vídeňský) policejní ředitel německého původu Anton Le Monnier (1819 Frankfurt nad Mohanem – 1873 Vídeň), do jehož rodiny byl Masaryk doporučen za učitele coby spolužák a přítel Monnierova syna Franze na brněnském gymnáziu. Sám Masaryk Le Monniera nazývá „skoro největším pánem v Brně“. Ačkoli Le Monnier Žid s největší pravděpodobností nebyl (alespoň o tom literatura mlčí), uvádíme ho zde přesto proto, že měl – jak dokládá historik Milan Machovec – na Masaryka nebývale velký vliv (však si také Masaryk po jeho skonu stěžoval, že přišel o člověka nesmírně blízkého, takřka člena rodiny) a také nad ním držel ochranou ruku. O smělosti tohoto žáka, jakkoli měl ne jeden konflikt s autoritou, nenajdeme totiž jediný policejní záznam – Masaryk měl Le Monnierovu protekci, připomíná historik tento méně známý fakt.¹⁷ Něčím podobným se může pochlubit o něco později i Edvard Beneš.¹⁸

Nebyli to ale jen spolužáci–Židé, se kterými Masaryk mohl navazovat kontakt, ale celé židovské panské rodiny, do kterých Masaryk docházel, když doučoval méně zdatné synky. Ve Vídni (mezi sedmou a osmou třídou) tak byl například v kontaktu se „židovskou patricijskou rodinou Sternových“, když soukromě doučoval jejich syna Richarda. V takové společnosti Masaryk získával rozhled a vychování a vstupoval do prostředí společenské smetánky. „Paní domu, Mme Sara Sternová (...) dovedla shromáždit ve svém salonu nejvýznamnější muže vídeňského světa učenců a umělců. Také Masaryk tam docházel. Tam poznal různé veličiny vídeňské společnosti a s rodinou Sternových též strávil prázdniny mezi septimou a oktávou na jejím zámečku Baltavar na Blatenském jezeře,“ píše Donath.¹⁹

„Rakouský liberalismus byl vůči Židům krajně blahovolný. Pomohl jim k postavení dosud nevídanému. Noviny byly téměř zcela v jejich rukou. Pomocí vídeňské, židovské plutokracie dostali se Židé též do parlamentu, do rady městské. Mezi toto vzrůstající a vzcházející se Židovstvo, jehož měšťanská vrstva stála na velmi vysoké duševní úrovni, našel Masaryk přístup. Jemu měl mnohé co děkovat. V židovských salonech vyvinuly se jeho společenské schopnosti, zde našel dostatek duševní vzpruhy,“ cituje k tomu Donath Nejedlého.²⁰

Ještě užší vztah navázal Masaryk s Alfredem Schlesingerem, dalším synkem ze zámožné rodiny vídeňského bankovního ředitele (generálního rady anglo–rakouské banky) Rudolfa Schlesingera, na jejichž panství Josef Masárik pracoval. Alfredovi, který ho zbožňoval,²¹ Masaryk opět poskytoval soukromé hodiny, pročež se k rodině roku 1873

17 Nikoho dosud nenapadlo spojit s tímto faktem ony naopak velmi známé historky z Masarykova mládí, hovořící o jeho provokacích, sporech či dokonce fyzických konfliktech s profesory. „Mohlo by nás velmi snadno napadnout, že Masaryk si troufal provokovat malé byrokraty, protože byl kryt velkým,“ píše Machovec a dále tuto úvahu rozvádí (s. 38–39).

18 I Beneš totiž žil v rodině mocného policejního ředitele v Praze, Oliče. Olič měl dceru Annu a nemanželskou dceru Hanu (původně také Annu), se kterou se později Beneš oženil (v literatuře se sice uvádí, že její rodné jméno bylo Vlčková, ale šlo o zastírací manévr – důležité bylo, že bydlela v Oličově domácnosti). Na popud Anny se novomanželé Benešovi usadili v Oličově domě a starý Olič později pomáhal Maffii. To, že Beneš bydlel v rodině takto vysokého policejního úředníka, ho činilo imunním proti různým podezřením. Olič Benešovi pomáhal, například mu obstaral pas, když Beneš potřeboval narychlo odjet za Masarykem do Švýcarska. (Hitchcock, s. 99).

19 Donath, s. 138, cituje Nejedlého.

20 Donath, s. 135.

21 Alfred byl také vybrán za člena Masarykova úzkého kruhu přátel, který vznikl v létě 1876 a který se řídil Baconovým heslem „Knowledge is power“ a českým výrokem „Pravdou k právu“. Měl za cíl zavázat své členy k blahodárnému působení a po 14 letech se měli všichni sejít ve Vídni a podat zprávy o svých příbězích a skládat účty z toho, co vykonali pro lid a tím i pro blaho všeho lidstva. Kromě Schlesingera, Masaryka a jeho bratra Ludvíka byli členy také Šimon Hájek, Tomáš Weigner, Všetečka, Kamarýt, Herbert a Sojka. (Donath, s. 141).

nastěhoval a žil s ní až do roku 1876, kdy studia dokončil. Kromě plné penze dostával Masaryk také 100 zlatých měsíčního platu, na tu dobu – slovy Zdeňka Nejedlého – královský obnos, který ho zbavil existenčních těžkostí.²² U Schlesingerů Masaryk dle svého vzpomínání poznal, jak žijí bohatí a jak prý vlastně peníze člověka ve své podstatě nemohou učinit šťastným. Masaryk později přemluvil Schlesingera ke studiu v Lipsku a byl to opět Schlesinger, kdo se stal svědkem na Masarykově svatbě s Američankou Charlottou Garrigue. Když Alfréd vychodil školy, byl pak do Masarykovy péče svěřen jeho bratr Max.

Po příchodu do Prahy, kterého se Masaryk obával, protože šlo o pro něj dosud neznámé prostředí, kde neměl dosud žádné známé, se „přátelsky stýkal“ alespoň s prof. Kleinem z německé univerzity, než se okruh jeho blízkých postupně začal rozšiřovat.²³

Charlotta Garrigue

Se svojí budoucí ženou se Masaryk potkal v Lipsku v rodině Goerringů, kde bydlel během svého zdejšího ročního studia. Tehdy sedmadvacetiletá Američanka pobývala u přátel v Německu na prázdninách a s Masarykem si hned padli do oka – Masaryka přitahovala její neobyčejná intelektuální zdatnost a aristokratické chování.

O setkání obou mladých lidí a o tom, jak došlo k jejich manželství, píše podrobně Nejedlý,²⁴ stejně jako o staré a pohnuté historii celé rodiny.²⁵ Charlotta byla potomkem starobylých rodů z obou stran – po otci pocházela z hugenotské rodiny uprchlé pro svou víru do Dánska a později Německa, po matce pak z rodiny amerických pionýrů Západu, potomků pasažérů památné lodi Mayflower mířící do Nového světa. Masaryk byl tímto význačným rodinným zázemím přímo uchvácen.

Otec Charlotty Rudolph Garrigue byl nejprve knihkupcem, který z Německa odešel do USA hledat nové odbytiště pro své knihy, nakonec zde ale založil pojišťovací společnost „Germania Fire Insurance Company of New York“, jednu z největších amerických pojišťoven. Byl jejím prvním sekretářem, později viceprezidentem a pak až do konce života prezidentem. Měl celkem jedenáct dětí, kterým „ponechával plnou svobodu víry, takže tam za jedním rodinným stolem sedávalo osm nebo devět sekt. Charlie, třetí z dětí, byla unitářka,“ vzpomíná Masaryk v rozhovoru se životopiscem Ludwigem.²⁶

Nejedlý pak výslovně zmiňuje, že Charlottin otec byl „horlivým svobodným zednářem“.²⁷

Podle některých zdrojů (Příhoda, druhorepublikový tisk) byla Charlotta Garrigue židovského původu. Protože v jednom z rodokmenů její rodiny se až překvapivě často objevovala tradiční starozákonní židovská jména, zvláště protektorátní tisk o ní psal jako o Židovce. Také některé fyziognomické rysy v její tváři by tomu napovídaly, stejně jako rysy v tváři jejího syna Jana Masaryka, který ostatně o sobě tvrdil, že v něm „koluje něco ze židovské

22 Téměř symptomatické je, že panství Klobouky, kde Masarykův otec pracoval a které předtím patřilo Augustovi a Ignátovi rytířům z Neuwallu, získala roku 1863 akciová společnost, jejímž hlavním společníkem byla Anglobanka, tedy též banka, jejímž generálním radou byl Rudolf Schlesinger. Předchozí majitelé totiž panství prohospodařili, a tak se stalo majetkem banky. Když se proto mladý Masaryk chystal roku 1875 domů na prázdniny k rodičům, poslali Schlesingerovi svého Alfréda, aby nebyl od svého milého učitele odloučen, do Klobouk spolu s Masarykem. Oba mladí muži tak bydleli na zámku, kde jim byl upraven jako byt červený pokoj, kdežto Masarykovi rodiče žili na nádvoří v domku pro služebnictvo (Nejedlý I., s. 431).

23 Herben, Masaryk a židovství, s. 249.

24 Nejedlý II., s. 516–562.

25 Viz i rodokmen – Nejedlý II., s. 526–527.

26 Ludwig, s. 20.

27 Nejedlý II. s. 542.

krve“. Podle Příhody uměl také Jan Masaryk údajně hebrejsky, což by nejspíše ukazovalo opět na rodinné zázemí.

V literatuře se ale běžně dočteme, že Charlotta Garrigue byla unitářského vyznání, tedy patřila k liberální větvi amerického protestantismu.

Unitáři odmítají víru v Nejsvětější Trojici a v božství Ježíše Krista, pokládají ho za pouhého člověka a proroka, dávají ho tedy na stejnou úroveň s Buddhou a dalšími náboženskými vůdci – jde tedy o jakýsi relativismus v duchu New Age, který už nemá s křesťanskou vírou pranic společného. Naopak, vycházíme-li ze striktní definice víry, jak ji najdeme v Bibli,²⁸ nacházíme v tomto náboženství jednoznačně ducha Antikrista. Z Masarykových zmínek pak víme, že i on chápal Ježíše přesně takto – jako mravně velikého člověka hodného následování, ale jen a pouze jako člověka, nic více. Ježíš mu byl vzorem, prorokem, ale ne Bohem. „Ježíš, neříkám Kristus, byl člověk, prorok,“ říká Masaryk Ludwigovi.

Literární historik Martin C. Putna²⁹ tvrdí, že pozdější specifický Masarykův postoj k náboženství se utvářel právě pod vlivem jeho manželky unitářského vyznání. „Masaryk byl jako téměř jediný český intelektuál od mladých let v úzkém kontaktu s unitářstvím,“ píše a připomíná, že podporovatelem (byť ne členem) této denominace byl i třetí americký prezident Thomas Jefferson, ke kterému Masaryka připodobňuje, protože smýšlení a chování obou mužů co do jejich veřejně proklamované zbožnosti bylo prý shodné. *„Masaryk přináší do českého prostředí jak unitářský směr náboženského myšlení, tak jeffersonovský model prezidenta intelektuála, prezidenta-náboženského myslitele, prezidenta-podporovatele moderních liberálních křesťanských proudů – který se však sám církevně neangažuje.“*³⁰

I proto Masaryk, dodává Putna, později podpořil snahy Čechoameričana Norberta Čapka zasadit unitářství pod názvem „Svobodné bratrství“ do českého prostředí, stejně jako podporoval na unitářské kruhy navázanou liberálně protestantskou organizaci YMCA.

Jakkoli byla oddanou unitářkou, v Praze však Charlotta přestoupila ke kalvinistům a spolu s ní i její manžel a děti – prý proto, aby mohli být pohřbeni v duchu víry co nejvíce se podobající víře unitářské. Už v roce 1903 ale z kalvínské církve vystoupila s odůvodněním, že se přičí jejímu názoru na život. K žádné další církvi se pak už nepřimkla a četné náboženské prvky si místo toho začala promítat do svého členství v sociálně demokratické straně, kam vstoupila o Vánocích roku 1904.³¹ Charlotta Masaryková byla na svou dobu velice progresivní – angažovala se nejen v boji za emancipaci dělnictva, ale i za emancipaci ženskou a podporovala rovné tajné právo hlasovací.

Masarykova rodina

Je vůbec příznačné, že Masaryk nejen smýšlel kosmopolitně, ale že kosmopolitní byla v podstatě celá jeho rodina. Za manželku si vzal Američanku a podobně se zachovaly i jeho děti. Syn Herbert³² si ještě vzal za ženu vdovu po svém známém, malíři Antonínu Slavíčkovi a dcera

28 Například 1. Janova 4,3: „Ale žádný duch, který nevyznává Ježíše Krista příšlého v těle, není z Boha a to je ten duch Antikrista, o kterém jste slyšeli, že přichází, a už teď je na světě.“

29 Putna, Duchovní portrét Václava Havla, s. 56.

30 Putna, Duchovní portrét Václava Havla, s. 57.

31 Kosatík–Kolář, s. 18.

32 Bez zajímavosti není ani skutečnost, že Herbert zemřel roku 1915 poté, co se nakazil skvrnitým tyfem, když pomáhal haličským uprchlíkům (Čapek, Hovory – Doležal, s. 142 – Světová revoluce, s. 54). Mezi uprchlíky z Haliče převažovali Židé. Mohla Herbertova pomoc těmto uprchlíkům vycházet i z jakési solidarity s etnikem, které mu bylo osobně blízké?

Alice³³ zůstala do konce života svobodná, ale další dcera Olga³⁴ se provdala za švýcarského lékaře Henri Revillioda a žila v Ženevě. Zajímavé je, že nábožensky se přimkla k tzv. Christian Science, tedy k tomu, co dnes označujeme spíše jako scientologie a co je podle všech měřítek jednoznačně sektářsky vedená denominace, s křesťanstvím opět nemající nic co do činění až na slovo ve svém názvu. Syn Jan si vzal nejprve rozvedenou dceru Američana Cranea Frances Leatherbeovou, později se stýkal s další Američankou, Marcií Davenportovou.

Právě vztah Jana Masaryka k židovskému etniku je zajímavý. Jak si ukážeme ve druhém díle, Jan Masaryk se velmi angažoval ve prospěch Židů, jak během druhé světové války, tak i po ní, kdy pomáhal s uznáním státu Izrael a ještě později s jeho zprvu legálním, později však už ilegálním, vyzbrojováním. Masaryk se údajně podílel (těsně před 15. březnem 1939) na záchraně pěti tisíc Židů z československého území, což později pokládal za „nejvznešenější čin svého života“.³⁵ Práce pro Židy ho prý naplňovala a byla pro něj náhradním smyslem politické kariéry, když se po Mnichovu jeho vlastní svět zhroutil. Kolář–Kosatík píše, že takovou intenzitu, kterou věnoval této otázce, nevěnoval žádné jiné činnosti.

Podobně jako jeho otec si i Jan Masaryk v mládí odbyl svou periodu antisemitismu, když byl poslán na zkušenou do USA. Otcí odsud před 1. světovou válkou píše: „*Smutné faktum je, že Židé začínají držet New York. Je jich tu zatím 600 tisíc, ale každý druhý člověk, kterého potkáš v obchodní čtvrti, je Žid. Jsem den ode dne větší antisemita, poněvadž vidím, že jediná zbraň proti Židům je zašlápnout je. Žid totiž, jakmile se cejtí, je nejsurovější a nejrzejší utlačovatel. V real estatě mají Židi tři čtvrtiny všeho v rukou a zde s nimi přijdu nejmíc dohromady a nenávidím je. Je základní chybou Američanů, že jsou příliš pohostinní vůči cizincům, a ti toho až příliš využítují. Poněvadž New York je pánem celé Ameriky, budou Židé za 50 let pány celých USA.*“³⁶

Na sklonku svého života si ale Masaryk uvědomuje, že nejspíše i on v sobě nosí část židovské krve. Podle Koláře–Kosatíka³⁷ se od roku 1945 začal s tímto svým přesvědčením svěřovat svým přátelům.

„*Gesto, výraz nebo tón hlasu mě občas přinutily, abych se na Jana zadívala a přemítala, zda nemá v žilách židovskou krev, neboť některé z jeho menších a letmých rituálů byly velmi semitské. Chápal moje nevyslovené myšlenky tak dobře, že jsem je vůbec nestačila vyslovit nahlas, obvykle se usmál, pokrčil rameny a řekl: Samozřejmě!*“ píše

33 Alice Masaryková (1879 Vídeň – 1966 Chicago) byla zakladatelka a první předsedkyně Československého červeného kříže, kteroužto funkci vykonávala 20 let. Snažila se o pozvednutí české ošetrovatelské služby. Na její pozvání přišli do Československa coby první země střední Evropy zástupci Rockefellerovy nadace (PAGE, Benjamin B.: První kroky: Rockefellerova nadace v raném Československu). Po smrti své matky se věnovala vedení „prezidentské“ domácnosti, figurovala především jako první dáma ČSR. Úzce také spolupracovala s architektem Josipem Plečnikem na úpravách Pražského hradu. V roce 1948 odešla do emigrace a od roku 1950 žila v USA.

34 Olga Masaryková (1891 Praha – 1978 Londýn), nejmladší dcera manželů Masarykových. Roku 1913 se vdala za advokátního koncipienta Vendelína Halíka, po krátkém trvání manželství se rozvedla a přijala příjmení za svobodna. První odchod do exilu prožila po boku svého otce, se kterým za 1. světové války působila během odboje jako jeho osobní tajemnice, s ním se také roku 1918 vrátila do vlasti. O rok později odešla do ciziny znovu a v roce 1920 se provdala podruhé za švýcarského lékaře Henri Revillioda. Na počátku druhé světové války uprchla Olga i se svou rodinou do Velké Británie. Oba její synové, Leonard i Herbert, v průběhu druhé světové války ve Velké Británii tragicky zahynuli. Po válce ještě několikrát Československo navštívila, ale po smrti bratra Jana Masaryka do vlasti už nikdy nezavítala. Žila ve Francii, Švýcarsku a Velké Británii, kde také v roce 1978 zemřela.

35 Kolář–Kosatík, s. 149.

36 Citováno v Kolář–Kosatík. Podle autorů šlo ale mnohem spíše o projev vzdoru vůči otci, „jehož prožidovský postoj byl v té době široce znám“.

37 Kolář–Kosatík, s. 263.

například Janova pozdější partnerka a spisovatelka Marcia Davenportová, sama též židovského původu.³⁸

Masaryk si ji zase se vši vážností dobíral, že ona pro svůj zájem o české realie bude mít jistě v žilách něco z krve české – Jan Masaryk se v takové chvíli jal vysvětlovat, že díky míšení genů (které způsobily válečné konflikty a přesuny vojsk napoleonských armád, které byly směsicí všech evropských národností) si nikdo nemůže být jist svým skutečným původem. „*Nesmysl. Nejsi o nic víc čistokrevná, než jsem já. Já mám v sobě něco židovského, i když oficiální životopis to neuvádí. A ty! Jak můžeš, k čertu, vědět, kdo jsi?*“³⁹

Pro Židy toho Jan Masaryk vykonal zřejmě velmi mnoho, protože se roku 1948 dočkal toho, že jeho jméno bylo, vedle jména Edvarda Beneše a českého velvyslance v Jeruzalémě Kratochvíla, zaneseno do Zlaté knihy židovského národa za zásluhy o vytvoření židovského státu.

O židovské otázce Jan Masaryk obsírněji vypráví v knize Viktora Fischla „Hovory s Janem Masarykem“.⁴⁰

Židé pomáhají Masarykovi

Nebyly to ale jen osobní vztahy s lidmi židovského původu, které by podněcovaly Masarykův pozitivní vztah k tomuto etniku, ale i jejich služby, přímluvy a výpomoci, které mu pomáhaly umést cestu za slibnější kariérou a které nejspíše zapříčinily i jeho pozdější recipročně kladný přístup k židovským požadavkům v době, kdy měl už na veřejnosti jistý vliv, nebo ještě později, kdy v rukou třímal už skutečnou politickou moc.

To, jak se Masaryk zasazoval o židovské zájmy, mohlo být dáno tím, že se mnoha zástupcům této minority cítil být osobně zavázán. Množství případů, kdy mu vlivní Židé na cestě životem pomáhali, je ale natolik zarážející, že by bylo daleko spíše vysvětlitelné ve chvíli, kdy bychom si připustili jeho vlastní přináležitost k židovské rase (jak se v závěru pokusíme doložit) – pak by totiž šlo o tradiční soudržnost a vzájemnou solidaritu, která v tomto etniku existuje, a celý příběh by byl snáze pochopitelný. To zároveň nevylučuje jakékoli závazky (ve smyslu splátky dluhu) v politické rovině.

Masaryk mohl být vděčen hned několika Židům, kteří ho finančně podporovali či mu pomohli získat potřebné uplatnění – a to několikrát během jeho života.

Například jeden z jeho žáků na přednáškách o sebevraždě, brněnský Žid Isidor Flesch, zanechal svému profesorovi poté, co si vzal život, 60 tisíc zlatých, takže byl Masaryk tímto nečekaným dědictvím „náhle zbaven všech tíživých starostí hmotných.“

Někteří autoři (např. Příhoda) ale považují tuto historku za pouhou kouřovou clonu, jakousi legendu, mající zakrýt to, že Masaryk byl ve skutečnosti sponzorován židovským kapitálem a příhoda s nečekaným dědictvím měla být způsobem, jak jeho okolí (a později i čtenářům životopisu) Masarykovo nezvykle vysoké finanční zázemí přirozeně vysvětlit. Příhoda totiž správně poznamenává, že Flesch mohl mít v době své sebevraždy jen něco málo přes 20 let a jakožto student odkázaný sám na podporu druhých stěží mohl disponovat takovými prostředky, které by pak odkázal svému učiteli. Buď jak buď, Masaryk peníze zužitkoval, část dokonce věnoval bratrovi Ludvíkovi, aby si mohl v Hustopeči koupit

38 Marcia Davenportová (1903–1995), americká spisovatelka a žurnalistka. Narodila se v New Yorku jako dcera operní zpěvačky Almy Gluckové, byla přítelkyní Jana Masaryka, v letech 1945–48 žila v Praze. Pracovala jako novinářka listů New Yorker, Saturday Evening Post a Reader's Digest. V letech 1934–39 byla hudební kritičkou časopisu Stage. Viz Encyklopedie významných osobností ve víru židovského osudu, s. 251.

39 Davenportová, s. 58–59.

40 FISCHL, Viktor: Hovory s Janem Masarykem, Mladá fronta, Praha, 1991.

knihtiskárnu a v Praze otevřít vinárnu – tiskárnu pak Masaryk často využíval pro tisk svých pamfletů a ve vinárně se skupinka jeho souputníků pravidelně scházela.

„Měl jsem ve Vídni žáka, Flesch se jmenoval, syn známého továrníka v Brně. Ten přišel za mnou do Prahy a chodíval ke mně, byl to takový melancholický hoch. Potom přešel do Berlína a tam se zastřelil; mne odkázal peníze. Já se vyrovnal s jeho rodinou a dědil jsem asi šedesát tisíc zlatých nebo kolik. To mne udrželo nad vodou: mohl jsem zaplatit své dluhy, pomoci rodičům, zařídit bratru Ludvíkovi v Hustopečích tiskárnu, vydávat ‚Atheneum‘ – dlouho ty peníze nevydržely. Tehdy se říkalo, že jsem dostal peníze od sebevraha, protože prý sebevraždy hájím. Já jsem měl s penězi zvláštní zkušenost: když bylo nejhůř, přišly odněkud,“ vzpomíná Masaryk v Čapkových Hovorech s TGM.⁴¹

Také druhorepubliková literatura, která si Masaryka často brala na paškál, nemohla tuto epizodu z jeho života přejít bez mlčení. Zmiňuje se o tom, že o odkázané jmění se s Masarykem soudila mladíková rodina, která platnost závěti nechtěla uznat a která nakonec z původní částky 100 tisíc zlatých určených pro TGM dostala 38 tisíc. I tak ale Masarykovi zbylo zmiňovaných 62 000 zlatých, což bylo v přepočtu na prvorepublikovou měnu asi milion dvě stě tisíc korun. Masaryka prý tehdy stálo hodně námahy, aby tyto peníze dostal, protože pozůstali se soudně hájili tím, že profesor měl na Isidora Flesche veliký vliv a svými výklady ho prý k sebevraždě dohnal. Masaryka tehdy obhajoval advokát a zemský poslanec dr. Bedřich Hoppe, jehož syna Viktora učinil Masaryk po propuštění prvního hradního ceremoniáře dr. Gutha–Jarkovského jeho nástupcem.

Podobných případů, kdy byl Masaryk Židům vděčen za pomoc, bylo více. „Starosti o chleba se ještě zhoršily, když jsem o druhých prázdninách onemocněl tyfem a do Vídně se vrátil opožděně; ale dostal jsem lekce pomocí paní Bertý Hartmannové, vdovy po našem revolučním německém spisovateli Moritzi Hartmannovi,“ vykládal Masaryk o finančních těžkostech Čapkovi.⁴² Masaryk také doučoval jejího syna Ludo Hartmanna, který se později stal historikem a rakouským velvyslancem v Berlíně. „Mezi jiným jsem přednášel v kruhu dam v domě známého chirurga Billrotha,“ vzpomínal také Masaryk.

Také výše zmíněný Masarykův židovský posluchač Josef Penížek⁴³ si zase mohl přičíst za zásluhu, že svému učiteli upravil cestu na nově zřízenou českou univerzitu do Prahy. Na jeho popud totiž Masaryk přednášel v Akademickém spolku o hypnotismu a pro velký zájem tento svůj referát vydal tiskem, přičemž Penížek Masarykovi provedl potřebné stylistické úpravy a korektury, protože Masaryk neuměl dostatečně česky.⁴⁴ Díky tomuto spisu si pak v Praze Masaryka všimli.

Jindy zase Židé pomohli Masarykovi k jeho učitelské stoličce v Oxfordu – bylo to v době jeho odboje během 1. světové války, což mu v začátcích jeho britského pobytu zajistilo existenci.⁴⁵

Židé se také přimlouvali za Masarykovu profesuru⁴⁶ v Praze – a nejen přimlouvali, ale

41 Hovory, s. 89.

42 Hovory, s. 75, též Donath.

43 Josef Penížek (23. 2. 1858 – 3. 8. 1932), vlastním jménem Münzer, spisovatel, překladatel, parlamentní zpravodaj a vedoucí politický redaktor Národních listů, pomocník a žák říšského poslance Gustava Eima, po jeho smrti převzal vídeňské zpravodajství Národních listů, po válce ustanoven šéfem parlamentního a politického zpravodajství Národních listů.

44 O Masarykově problémech s češtinou podrobně píše Nejedlý (II., s. 297nn).

45 Zmiňuje se o tom rabín Alexandr Štern v textu, který vyšel ve Slovenské Národní Jednotě dne 1. února 1923 a který vypočítává zásluhy Židů na vzniku první republiky.

46 Malou poznámku chci učinit u výběru profese, které se Masaryk po akademické linii věnoval. Byl sociologem a zakladatelem československé vědy sociologické. Sociologie měla ale dlouhou dobu pověst ryze židovské vědy a dlouho také nebyla jako věda uznávána. Mnoho předních propagátorů a duchovních otců sociologie, stejně

prováděli i praktické kroky, jak ji pro Masaryka vymoci. Svědectví o tom vydal ještě před válkou básník a Masarykův souputník, tehdy úředník vídeňské hypoteční banky, J. S. Machar v článku v Masarykově „Čase“ z 28. ledna roku 1912. V něm vzpomíná, jak byl požádán dr. Siegfriedem Lipinerem, aby ho navštívil v parlamentní knihovně „v naléhavé záležitosti“. Ministr vyučování Gautsch si totiž vyžádal od Lipinera zvláštní memorandum o Masarykovi, které by podpořilo jeho jmenování řádným profesorem v Praze, proti kterému se stavěl arcibiskup Schönborn. Šlo o to vyvrátit o Masarykovi panující zlá slova a obvinění a přesvědčit císaře, aby s jeho jmenováním souhlasil. Machar s Lipinerem pracovali od čtyř hodin odpoledne do půlnoci, aby sepsali dobrozdání, které druhého dne Gautsch císaři předal.

Machar na to ve zmiňovaném článku vzpomíná: *„Siegfried Lipiner byl rodem polský Žid, národnostním cítěním Polák, kulturou Němec a vzácný člověk. Takto byl bibliotekářem parlamentní knihovny, měl šarži vládního rady, několik řádů a vysokých uznání (...) – Byli přáteli se sekčním šéfem Halbanem Blumenstockem, též polským Židem, který Gautschovi, tehdy ministři vyučování, komponoval řeči. (...) Nešlo o nic jiného, než sestavit memorandum pro císaře. Pražský arcibiskup Schönborn namluvil císaři, že Masaryk je petrolejník, nihilista, kazitel univerzitní mládeže, horovatel pro sebevraždu atd. Když byl Masaryk povolán z Vídně na mladou pražskou universitu, bylo mu slíbeno, že bude co nejdříve jmenován profesorem řádným. A nyní již čekal čtrnáct roků. Ministr bar. Gautsch zasazoval se vší silou, aby jmenování to konečně prosadil, marně. (...) Onen hodnosta mi tehdy řekl: Sestavíme memorandum, kterého Gautsch potřebuje pro císaře. Od čtyř hodin odpoledne do půlnoci objasňovali jsme Masarykův názor na revoluci vůbec, na stát, mládež, náboženství, sebevraždu, dokládali vše citáty z Masarykových spisů, druhého dne putoval elaborát náš ke Gautschovi a potom dále. A když se arcibiskup dověděl, že je zle, zajel honem do Vídně k audienci. Ale monarcha přetrhl jeho výklady větou: ‚Jsem líp zpraven než vy‘ a Masaryk byl jmenován konečně řádným profesorem. – A ten státní hodnosta byl Siegfried Lipiner.“⁴⁷*

A byli to opět Židé, kdo pomohl Masarykovi k samostatné politické existenci poté, když o něm české politické strany nechtěly ani slyšet a Masaryk neměl za koho kandidovat. Bylo tudíž potřeba založit novou stranu speciálně pro Masaryka a ideje, které šířil. Tak vznikla na přelomu března a dubna 1900 tzv. Česká strana lidová, později zvaná pokroková a ještě později realistická.⁴⁸ Původně se měla jmenovat Česká jednota bratrská.⁴⁹ V ní našla útočiště řada českých Židů, kteří ji pomáhali financovat, stejně jako financovali masarykovský týdeník Čas, později transformovaný v deník stejného jména (denně začal vycházet 1. října 1900). Obě události přitom spadají do bouřlivého období hilsneriády.

Masaryk pomáhá Židům

Židovská výpomoc Masarykovi byla vzájemná, oboustranná. Byl-li Masaryk mnoha Židům za mnohé vděčen, pak se zároveň snažil vycházet jim vstříc, kde mohl. Na jednotlivé epizody se tak můžeme dívat z obou těchto úhlů – pomohli-li například Židé Masarykovi se

jako řadových sociologů, pochází ze židovského prostředí. To, že si tento směr Masaryk vybral, je tedy také do jisté míry příznačné. (viz BAKALÁŘ, Petr: Tabu v sociálních vědách, Votobia, Praha, 2003, str. 183nn).

47 Citováno v Donath, s. 146.

48 Realistickou (neboli Českou stranu lidovou, později přejmenovanou na stranu pokrokovou), založil Masaryk na přání svých přívrženců v roce 1900. Jednalo se o jednu z nejmenších a nejvíce okrajových stran. V parlamentních volbách v roce 1907 získala jen dva mandáty, v roce 1911 už jen jeden – Masarykův. A to ještě díky tomu, že po dohodě se sociálními demokraty a dalšími stranami nestavěly tyto své protikandidáty.

49 Herben, s. 90.

založením jeho vlastní strany a s jejím financováním, pak tato Masarykova strana zase pomáhala Židům a hájila jejich zájmy.

U realistické strany, jak se masarykovcům říkávalo, ještě na malou chvíli zůstaňme. O tom, že u její kolébky stála po hilsneriádě řada českých Židů, není pochyb – bezděčně to připouštějí i sami židovští historici.⁵⁰

I proto reflektovala židovské zájmy. „V českožidovském hnutí, pokud spočívá na pokrokové základně, vidíme správné řešení tzv. židovské otázky u nás,“ píše se v roce 1912 v programu Masarykovy strany.⁵¹

Masarykovým realistům bylo proto často vyčítáno, že jsou příliš prožidovští a leckdy se strana musela potýkat i s nálepkou strany vyloženě židovské – tyto námitky přitom nepřicházely jen ze strany odpůrců, ale často i od zaskočených sympatizantů.

„Co do počtu nebylo jich tehdy mnoho, těch českožidovských členů v české straně pokrokové, ale jména a váha byla tak pronikavá, že straně se dostalo – zajisté k její velké škodě – predikátu židovská a sežidovštělá,“ píše Jaroslav Rokycana ve sborníku Masaryk a židovství.⁵²

A už zmíněný Albert Pražák, který s Masarykem vedl debaty o židovské otázce, otevřeně přiznává, že jemu samotnému byl příliš silný židovský vliv v Masarykově straně proti mysli:

„Organizoval jsem se v realistické straně Masarykově jakoby na protest Kramářova kupování duší. Neznamenal to však, že jsem byl ortodoxním realistou. Měl jsem četné námitky. Strana byla hodně židovská. Třeba jsem byl dalek všeho antisemitismu, přece jsem se národohopodářsky díval na Židy kriticky, mimo to mne znepokojoval vídeňský příklad, kde tisk měl semitskou povahu,“ říká otevřeně Albert Pražák ve svých pamětech a rozepisuje se dále o svých výtkách vůči realistům.⁵³

A byl to opět Masaryk a jeho realistická strana, okolo které se roku 1907 utvořil Svaz českých pokrokových Židů, který měl rozhodující význam pro českožidovské asimilační hnutí. V tomto Svazu se velmi angažoval Žid Adolf Stránský, o kterém bude řeč ve druhém díle.

Ostré slovo na adresu Masarykovy strany také pronesl sám veliký František Ladislav Riegr, když v rozhovoru s katolickým modernistou Karlem Dostálem–Lutinovem v roce 1901 řekl, že „Masarykova strana svou nenávistí ke katolicismu vnáší do národa rozklad, což je vlastností židovskou. Dějiny nám dotvrzují, že Židovstvo nikdy nepůsobilo scelivě, nýbrž vždy rozkladně.“⁵⁴ Společenství českých akademiků–Židů uspořádalo tehdy v návaznosti na Riegrův výrok v jedné z pražských restaurací diskuzní večer na téma „Jsou-li židé elementem rozkladným“. Schůze se účastnil i Masaryk, který během svého vystoupení formuloval své postoje k Židům a k židovské otázce.

50 Soukupová, Židovská menšina ve 20. letech, s. 118.

51 Stačí jen pohlédnout na některá jména zakládajících členů této Masarykovy strany, abychom zjistili, že v nich židovský element ne-li převažoval, pak alespoň značil velký vliv. Herben připomíná, že „o programu pracovali a sjezdu se účastnili: dr. Körner, dr. Gruber, prof. Horáček, prof. Drtina, dr. Taussig, dr. Bouček, dr. E. Lederer, dr. Veselý, J. M. Podhorský, dr. Maysl, prof. Jakubec, dr. Krouska, dr. Weinfurter, učitel K. Štech, Čeněk Dušek, dr. Tobolka, Th. Kratochvíl, učitel Konrád Pospíšil, prof. Rubeška, prof. Jokl, učitel V. Beneš, dr. Kraicz, učitel Nigrin, dr. Šíkl, MUdr. Kalandra, prof. Kraus, dr. Vogl, žurnalisté Hevera a Šašek, dr. Joachim... (...) Pozdravy ke sjezdu poslali advokát Pinsker z Votic, lékař Kudrna z Netolic, ředitel dr. Jičínský z Jindřichova Hradce, úředník Franz z Rosic, lékař Šípka z Fryštáku, evangeličtí faráři Lát, Miler a Hrejsa, advokát Holý ze Sušice, lékař Drož ze Žďáru, notář Lederer z Jemnice, velkostatkář Schwarz z Lidkovic, učitel Šindelář z Jihlavy, dr. Seidl z Brna, dr. Eisner z Velvar, učitel Breiter ze Svojanova...“ (Herben, s. 92).

52 ROKYCANA, Jaroslav: Přátelé v nouzi; in: Masaryk a židovství.

53 PRAŽÁK, Albert: Politika a revoluce, s. 23.

54 FRANKL, s. 301.

Zajímavostí, která by poukazovala na další nesrovnalost v Masarykově vzpomínání, je celkem přesný popis průběhu tohoto shromáždění, jak jej zachytil Jan Herben.⁵⁵ Ten píše, že debaty se účastnil i Jindřich Kohn, jedna z hlavních postav českožidovského asimilačního hnutí, jehož „vývody Masaryk se zájmem sledoval, činil si poznámky“ a nakonec prý prohlásil, že si „opatří řadu knih, na něž dr. Kohn upozornil – a že si je prostuduje.“ Herben mezi jinými zmiňuje také knihu H. L. Stracka proti pověře o rituální vraždě a mnohé další tituly.⁵⁶ Na tom by nebylo nic zvláštního, kdyby se tato přednáška neodehrála až roku 1901, kdežto Masaryk na jiném místě⁵⁷ vysvětluje, že to byla právě tato Strackova kniha, kterou četl ještě před hilsneriádou a díky které si o židovské rituální vraždě učinil vlastní názor ještě dříve, než vstoupil do debaty o Hilsnerovi. To ukazuje buď na chatrnou Masarykovu paměť nebo opět na nesrovnalosti v jeho „legendě“ – jakoby až dodatečně hledal zdůvodnění pro svůj vstup do hilsneriády a odvolával se při té příležitosti na knihu, kterou bude číst až několik let poté.

Často vysmívaný a kritizovaný Jan Rys shrnuje: „*Nikdo neprokázal Židovstvu v poslední době takové služby jako právě Masaryk. Jeho horlivost, s kterou se dával do bojů za zájmy židovské, se nedá vysvětlit pouze příčinami zevního rázu, jako jsou žádostivost peněz, kariéry a věhlasu. Pro takové věci se neriskuje vědecká i mravní pověst nebo osobní čest, jak to vidíme u Masaryka, který na obhájení Židů toto všecko obětoval. Pro Masarykovu účast v boji pro židovské zájmy nutno hledat vysvětlení v jiných příčinách, než zevních, a jednou z hlavních příčin této činnosti Masarykovy je jeho plemenná přináležitost k Židovstvu.*“⁵⁸

A když psal Antonínu Švehlovi svoji zdrcující kritiku Masaryka bývalý prezident Svazu československých spolků na Rusi V. Vondrák, uvedl v ní následující slova: „*V důsledku své abnormální tíživosti a ješitnosti vyvinul v sobě takovou průbojnost a takový smysl pro práci organizační, že nemůže se mu v republice rovnat nikdo. Jeho silná vůle a bezohlednost v dosažení cíle je skutečně podivuhodná a myslím, že tvoří vzácnou výjimku v slovansky měkkém prostředí českém. Je to jistě vliv krve cizí, snad slovenské, která obsahuje více vůle, temperamentu a sebevědomí. Bohužel, tyto své organizační schopnosti Masaryk postavil v Americe cele do služeb bolševických.*“⁵⁹

Masarykův vztah k židovské víře

Oboustranná výpomoc, kterou Židé poskytovali Masarykovi a kterou Masaryk poté oplácel, je nejlépe vidět v okamžiku jeho zahraničního odboje a poté během jeho prezidentské kariéry. Než se na toto období podíváme blíže, bylo by ale záhodno udělat malou odbočku a věnovat pár řádek popisu Masarykova vztahu k židovské víře jako takové.

Masaryk se velice záhy rozešel s římskokatolickou církví a spíše z čistě rozumové úvahy se obrátil k protestantismu, když se 31. 8. 1880 nechal zapsat do reformované (kalvinistické) církve, která po vzniku ČSR přešla s církví luteránskou do Církve česko-bratrské.

55 HERBEN, Jan: Masaryk o Židech a antisemitismu; in: Masaryk a židovství.

56 HERBEN, Masaryk a židovství, s. 276.

57 V rozhovoru s Emilem Ludwigem: „*Já jsem znal velmi dobrou knihu berlínského profesora Stracka, která nesmyslnost židovské rituální vraždy dávno vyvrátila. Pro mne to bylo vyřízeno. Ale neviděl jsem, proč bych měl vystoupit, už proto, že celá věc byla řízena německými antisemity z Vídně. Tu za mnou z Vídně přijede jeden z mých bývalých žáků, spisovatel Münz: „Jak můžete strpět, aby se něco takového dělo? Musíte se do toho pustit!“ Řeknu ovšem ne, jsem zaměstnán jinými věcmi,*“ bránil se údajně Masaryk svému zatažení do hilsneriády. To se ale psal rok 1899.

58 Rys, s. 231.

59 Memorandum, s. 26.

Celý život (s výjimkou krátkého prokatolického zahoření v době studií, kdy se mu svojí horlivostí dokonce podařilo na katolickou víru obrátit i protestantskou ženu svého kovářského mistra) vystupoval proti katolické církvi a proti tomu, co souhrně nazýval klerikalismem. Římskokatolickou církev nazýval „církví modloslužebného slovíčkářství a národnostního fanatismu“.

Později měl sice i k protestantismu mnohé výhrady, které leckdy veřejně formuloval, ale na adresu židovské věrouky či praxe židovského náboženského života nikdy žádnou kritiku neproněsl. Naopak, v době, která byla kritikou Židů prodchnutá, o židovské víře mluvil velice příznivě a ohleduplně.

Masaryk se židovskou otázkou zabýval ve svém díle několikrát. Poprvé se na toto téma vyslovil ve své polemice s dílem Ernesta Renana „Židé jako rasa a národ“, kterou uveřejnil ve Sborníku historickém (I. 1883) a kde Renanův spis podrobně kritizoval.

Podle židovského publicisty a filosofa Friedricha Thiebergera (1888 Golčův Jeníkov – 1958 Jeruzalém) Masaryk v této své úvaze otázku židovského náboženství převádí na otázku národní a vyzývá k překlenutí národnostních rozporů mezi Židy a Nežidy.⁶⁰

Židovství, pokračuje Thieberger, Masaryk také často pojí s liberalismem a proto tam, kde ve svých spisech mluví o liberalismu, často používá příkladu liberálního Žida, což patrně odpovídá jeho osobním zkušenostem, kterých nabyl v židovských vídeňských kruzích, domnívá se Thieberger.

Například když Karel Havlíček Borovský kritizoval básnickou sbírku českožidovského básníka Siegfrieda Kappera (1821–1879) výtka stran jeho rozpolcenosti a uzavřel svou polemiku s ním tvrzením, že „*kdo chce být Čechem, musí nejprve přestat být Židem*“,⁶¹ Masaryk si toto odmítnutí židovského vlivu u jinak svobodomyšlně smýšlejícího Havlíčka vysvětluje „*bázní před povrchním liberalismem Židů*“. Stejně tak odpor Palackého proti liberalismu odvozuje Masaryk rovněž částečně z působení Židů německých a hlavně vídeňských.⁶²

Podle Herbena Masaryk odmítal Havlíčkovy názory na Židy, stejně jako odmítal názory na Židy z pera Karla Marxe, který považoval křesťanství za vyvrcholení židovství a „nechtěl vidět, že Židé jsou zvláštním národem, třebaže se vzdali mluveného jazyka“.

Když se v 80. letech 19. století Masaryk zabývá studiem problematiky sebevraždy, věnuje židovskému náboženství několik vřelých vět. Židovství, podobně jako křesťanství či islám, podle Masaryka dodává člověku mocnou životní oporu, takže je myšlenkám na sebevraždu dalek. I nekřesťanské národy jsou podle něj šťastné a žijí spokojeným životem, pokud mají jednotný světový názor, jsou-li nábožní. „*Věřící Žid a Mohamedán má ve své víře stejnou mocnou oporu jako věřící křesťan; všichni tři najdou klid pro svou duši v chmurných dnech*“, píše Masaryk a podrobněji charakterizuje židovský národ.

„*Na ‚kosmopolitickém plemeni‘ židovském lámou si již dlouho hlavu neméně myslitelé než hrubé davy, a přece dějiny tohoto nejvyšší pamětihodného národa nejsou dosud napsány. Nás zde zajímá toliko víra v Boha u tohoto národa. Ze Starého zákona je zřejmé, jak pronikavě vstúpili Židům do srdce theismus ti, kdož měli v rukou jejich rozumové a mravní vedení; je obdivuhodné, jak tento malý národ ve svých velkých pohromách – je sotva nešťastnějšího národa nad Židy – vždy nalézal nové naděje a novou útěchu ve svém Bohu.*“

„*Velké útsky, kterým byli Židé ustavičně vystaveni, snesli pomocí svého náboženství,*

60 THIEBERGER, Friedrich: Masarykovo krédo a židovské náboženství, in: Masaryk a židovství, s. 37.

61 HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel: České listy od Sigfrída Kappera (in: Česká včela 6., 20. 11. 1846).

62 Thieberger, s. 44.

jež, jak správně poznamenal Gibbon, je podivuhodně způsobilé k obraně, nijak však není určeno k dobývání. Ač pronásledován a v opovržení, drží se židovský národ pevně náboženství svých otců a vyznačuje se radostí ze života a praktickým optimismem, kteréžto vlastnosti nepřipouštějí rozvoj chorobné sebevražednosti. Jejich veliká strýdmost působí rovněž příznivě. Ale i mezi Židy se rozmáhá náboženská lhostejnost, skepticismus a nevěra, jmenovitě mezi vzdělanými. Nemůže ani být jinak; žijíce uprostřed nenábožných křesťanů a s nimi, živě se účastní moderní duševní práce a poskytují proto, jmenovitě ve městech, po náboženské stránce týž pohled jako i křesťané. Heine, básník hrubé skepse, byl Žid,“ psal Masaryk ve svém známém spisu „Sebevražda hromadným jevem společenským“ (1881), kterým se habilitoval.

A když se pak v obsáhlém spisu „Otázka sociální“ z roku 1896 vypořádává se socialismem Karla Marxe, polemizuje s Marxovým antisemitismem, jak nazývá Marxovy názory na Židy (třebaže Marx sám byl Židem a pocházel z rabínské rodiny).

„Marx nechce vidět v otázce židovské stránku národní, stránku plemennou – a přece v ní je; Židé zvláštním národem jsou, třebaže se již vzdali svého jazyka mluveného. Ale jazyk není právě jediným a nejdůležitějším znakem národnosti (podle nejnovějších šetření jsou i Židé v mnohých krajích etnicky silně smíšení). Marx nesprávně posuzuje také otázku náboženskou vůbec a nerozumí tedy ani této stránce otázky židovské. Otázka de facto je také náboženská, třebaže v různých zemích v míře nestejně. Haličtí a ruští ortodoxní Židé jistě nejsou Spinozové nebo Mendelsohnové,“ píše TGM.⁶³

A jinde: „Marx (...) ve své materialitické jednostrannosti redukuje podstatu židovství a křesťanství na egoism. Lze ovšem sice dělat z Židů do jisté míry orgán všeobecné lakoty, quasi hromosvod vši lakoty, ale v tom je právě jen část pravdy. Marx nedosti analyzoval vlastnosti Židů, a proto neliší stránek jejich charakteru dobrých od špatných. A stejně nezkoumá dobrých a špatných vlastností křesťanů (různých národů). (...) A přece národa židovského necharakterizují pouze čachrání, ale také Jeremiáš, Spinoza, a také Kristus. Marx ovšem nemohl dobře potřebovat pro svůj materialism silného židovského citu mesiášského. A přece vysvětluje tento mesianism notný díl chování židovského – a Marxova.“⁶⁴

„Marx problému židovského nepochopil ani po stránce historické a kulturní. Recepce židovství křesťanstvím, hlavně recepce Starého zákona, je jistě fakt velmi důležitý. Marx má pravdu, že křesťané (jen do jisté míry!) zežidovštěli, ale to jim nebylo na škodu, nýbrž také na prospěch; právě reformace byla do značné míry recepcí Starého zákona a židovství, a opakují, ku prospěchu moderních národů. Není tedy náhodné ani to, že otázka židovská je v zemích katolických a pravoslavných akutnější než v zemích protestantských.“⁶⁵

Už tehdy – v devadesátých letech 19. století (proto si Židé–sionisté Masaryka tak vážili – že je podporoval ještě dříve, než se to stalo módním) – se Masaryk vyslovuje pro sionismus, který vidí jako obrodnou snahu židovského národa.

„Marx na jednom místě pěkně proti Bauerovi vykládá, že Žid, pozná-li nicotnost své praktickosti a usiluje-li ji překonat, pracuje za emancipaci všelidskou. Kus této práce obrodní vidím v sionismu. Nemíním tím vystěhování do Palestiny – Židé mohou klidně zůstat kde jsou, ale musejí pochopit, že jejich mravní stav vyžaduje nápravy. Výmluvy na křesťany nestačí – to je většinou výmluva. Židům dnešním chybí sebekritika proroků, tíží je ten zvláštní objektivism, jenž také byl národním věnem Marxovým. Ze strachu před

63 Otázka sociální II., s. 180.

64 Tamtéž, s. 180–181.

65 Tamtéž.

majoritou Židé netroufají si podívat se do svého vlastního svědomí: Je pravda, že křesťané jsou tu spoluvinní, ale přece jen spoluvinní. Židé, toť jejich velká chyba dnešní, jsou s sebou příliš spokojeni. To ovšem platí o antisemitském křesťanství.⁶⁶ Tato slova ale někteří Židé zároveň vnímali jako do jisté míry antisemitská, jak si ještě ukážeme.

Masaryk si byl vědom toho, že vůdčí představitelé socialismu se rekrutují ze židovských řad a měl pro tento fakt pochopení:

„Přilnutí mnohých Židů k socialismu je pochopitelné – jeho revoluční ráz svědčí lidem společensky a politicky potlačovaným. V Německu psal již Heine pro proletariát a velebí jeho revolučnost, Lasalle a pak Marx stali se vůdci socialismu německého a skoro už socialismu všeho. Heine viděl v Lasallově Mesiáše. Jistě se cítil sám Mesiášem, tak jako Marx – to je právě židovské; ale mesianismus Marxův trpí tou vadou, kterou sám přičítá Židům – marxismus je příliš praktický, příliš objektivistický, příliš materialistický.“⁶⁷

Masaryk se také nechal inspirovat židovským spisovatelem Achadem Ha'amem⁶⁸, jehož dílo pak sám dále doporučoval českým sionistům. Podle Soukupové⁶⁹ upozornil údajně Masaryk benešovského pracovníka českožidovského hnutí Taussiga (který se angažoval kolem Masarykova periodika Atheneum) na Ha'amovo dílo, *„promýšlející význam duchovního rozměru židovského státu, včetně kritiky nadřazeného postoje k Arabům, i na fenomén chasidismu.“*

„Nemíchal jsem se a nemíchám do náboženských otázek židovských, máme dost práce s otázkou svou vlastní; ale nelze o problémě nevědět a nemyslet. Jsem povděčen některým Židům, kteří mé pojmání jejich náboženského problému pochopili; ti mne upozornili na myslitele, ze kterého se dá načerpat hodně pozitivního poučení! Míním ruského židovského spisovatele Achad Haama,“ napsal Masaryk v roce 1905 v Naší Době.⁷⁰

Ve dvacátých letech prošlo podle Thierbergera Masarykovo smýšlení o židovské víře určitým posunem, takže v rozmluvě s Čapkem o moderní výchově klade požadavek, aby kromě Ježíšova učení vyrůstala mládež také se znalostí Starého zákona. *„Vždyť i obsah Starého Zákona patří k základnímu kulturnímu majetku evropského člověka.“⁷¹*

A když přijímá poctu křesťanské teologické fakulty, ve své řeči mluví „o jedinečném poslání židovského národa“.⁷²

Svůj vztah k Židům popsal také ve známé vzpomínce „Náš pan Fixl“,⁷³ ve které popisuje své předsudky vůči Židům z dětství i to, jak je překonal. Píše, kterak v padesátých letech 19. století na Hodonínsku „každý ten Slováček“⁷⁴ byl vychováván školou, rodinou, kostelem a celou společností k antisemitismu. Popisuje už známý příběh o tom, jak jeho matka zakázala malému Tomášovi a jeho sourozencům hrát si s „Lechnerovic“ dětmi, protože „Židé potřebují křesťanské krve“ a jak malý Masaryk chodil kolem domu oklikou, stejně jako všichni další ve vsi. Řeči proti Židům slýchal co chvíli i v kostele od pana kaplana a stejně tak ve škole při hodině náboženství.

66 Tamtéž, s. 182.

67 Tamtéž.

68 Vlastním jménem Asher Zvi Hirsch Ginsberg (1856-1927), židovský esejista, sionista, myslitel, zakladatel kulturního sionismu. Podle některých (kupříkladu podle amerického průmyslníka Henry Fordy) byl Ginsberg autor tzv. Protokolů sionských mudrců.

69 SOUKUPOVÁ, Blanka: T. G. Masaryk a židé (Židé): legenda a skutečnost; in: Židovská menšina v Československu ve třicátých letech, Židovské muzeum Praha, 2004, s. 103.

70 Citováno in: Thieberger, s. 58.

71 Hovory, s. 28.

72 Thieberger, s. 60.

73 Vyšlo v Besedě času 24. 2. 1914, citováno in: Moje setkání s židovstvím.

74 Podoba s Havlovým „Čecháčkem“ jen náhodná?

„Pan kaplan, když byl v nejlepší míře, vždycky požádal pana učitele, aby zahrál ‚tu židovskou‘, odrhovačské napodobení židovského modlení. Bydlili jsme vedle pana učitele; když k němu přišel pan kaplan, obsluhoval jsem a slýchal jsem tedy tu ‚židovskou‘. Po způsobu venkovských milovníků hudby pan kaplan ke všem kusům přibručoval nějaký ten text, při židovské ‚tajterl–tajtrl–tajtrlj‘ – a jak se tomu sám smával!“ vzpomíná Masaryk.

Připomíná opět svůj dětský zvyk dívat se Židům na prsty či také už zmíněnou historku (kterou známe v několika provedeních)⁷⁵ o spolužákovi Leopoldovi, kteréhož upřímná modlitba stala se pro Masarykův antisemitismus podle jeho vlastních slov „Damaškem“. A zmiňuje se i o panu Fixlovi (Marek Fuchsl), hauzírníkovi, podomním obchodníkovi s látkami, který jediný – ač Žid – se v přísně antisemitské rodině Masarykových těšil přízni matky a dětí, které ho měly rády. „Teprve teď ve vzpomínkách si uvědomuji, že rodinný náš antisemitismus připouštěl jednu výjimku přímo filosemitskou; ale jako dítě jsem si neuvědomil, že pan Fixl byl také Žid,“ píše Masaryk.

„Pan Fixl byl z Hodonína, hausírník; matka od něho kupovala plátno a všechny prádelné věci vůbec. Čas po čase k nám přicházel pan Fixl a my všichni jsme se z jeho příchodu těšili; rozprostíral před námi hromady svého zboží, o každém nám řekl, odkud je, ze které fabriky, komu už kus z toho a toho prodal a kolik; pověděl, co je v Hodoníně a v okolních vesnicích nového, živé, zajímavé noviny. Rozumí se, při tom udal nějaký ten klípek, ovšem že pod roušku tajemství. Nakonec jsem vždycky já dostal kousek tužky – pana Fixla jsme zkrátka a dobře měli velmi rádi. A byl to pan Fixl ‚náš‘“.

Své vzpomínky zakončuje slovy zadostiučinění o tom, že nynější mládež už ve školách nepocituje toho antisemitismu, co jeho generace, která měla „antisemitismus pověřivý, v podstatě klerikální“. „Není to divné, že my Čechev nemáme žádného theoretika antisemitismu?“ ptá se řečnický. „V Hilsnerově aféře ohlásil se ten primitivní, starý, trochu divošský antisemitism a podmanil si i značnou část inteligence. Nejednou jsem tenkrát vzpomínal na Leopolda za vraty dunajovickými – snad jsem odčinil všechno to nepěkné, k čemu mě kdy svedl můj bývalý antisemitism,“ píše Masaryk. „Mladší generace nemají již ghetta, asimilují se snáze, srůstají. Asimilace – vzpomínám si na Lechnerovic děti, kterým nám dětem byly taboo, kdežto pan Fixl byl náš. Padlo ghetto --- ale Žid nemůže se státi vyšším důstojníkem, nemůže se stát vyšším soudcem, nebývá profesorem na střední škole, ovšem nemůže být učitelem, nevolíme ho za starostu atd., posud míváme jen pány Fixly, naše pány Fixly. Asimilace?...”

Masaryk a antisemitismus. Masarykův antisemitismus?

Masaryk se neváhal pouštět do těch, kteří podle jeho mínění stáli na antisemitských pozicích, i kdyby to měli být i čeští velikáni. „Mluvil jste proti církvi, mluvil jste nejednou pro židy a získával jste je pro svou stranu a národ; později a často rychle za sebou, jste se, pane barone, přizpůsobil poměrům opačným, poddal jste se šlechtě a katolicismu, odřekl jste se demokratismu, hájíte Řím a klerikalismus a štvete nyní v duchu populárního antisemitismu proti Židům,“ napsal například na přelomu století v otevřeném dopise známému staročeskému politikovi F. L. Riegrovi.⁷⁶

⁷⁵ Vyprávěl ji i Čapkovi v Hovorech, tam (zřejmě po cenzorském zásahu dcery Alice) ale není tolik zřejmé, jako ve verzi z „Besedy času“, že i Masaryk sám Prilisauera trápil a posmíval se mu („Natrápili jsme se ho všichni dost a nekřesťansky“...). Později, při Hilsnerově aféře, je hnán mimo jiné i tímto dluhem, který k Židům cítí: „Nejednou jsem tenkrát (při hilsneriádě, pozn. autora) vzpomínal na Leopolda za vraty dunajovickými – snad jsem odčinil všechno to nepěkné, k čemu mě kdy svedl můj bývalý antisemitism.“ (tamtéž).

⁷⁶ Čas, 2. listopadu 1901, citováno in: Soukup, s. 163–164.

Pro antisemitismus – ač v něm sám vyrůstal – neměl Masaryk později pochopení. Když se spisovatel a žurnalista Emil Ludwig Masaryka táže, zda nenašel „přesvědčené upřímné antisemity“, Masaryk přisvědčí, že jednoho takového potkal. „*Našel jsem jednoho Žida. To byl nejčistší antisemita. Mluvil o nedokonalosti Starého zákona, o špatných vlastnostech své rasy, a snažil se mi dokázat, že židovství musí být kulturně překonáno.*“ S tím ale Masaryk zásadně nesouhlasí – na další otázku novináře, co o těchto tvrzeních soudil, odpovídá rezolutně: hloupost. „*Držím se v tom Ježíše, který jako Žid nepřišel Starý zákon zrušit, nýbrž překonat a naplnit. Udrželi se tak dlouho svěží, protože byli v menšině. Ta je velmi často energičtější a lepší než většina. Tak jako Parsové v Indii, uzavření, nenávidění, vždycky na stráž, tak se Žid musí stát chytřejším, aspoň obratnějším. Jednostranný život hospodářský mu byl vnucen, co mu zbývalo! Tak zvaná velká místa mu stát dát nechtěl. Ve Vídni jsem učil syna židovského bankéře a zažil jsem, jak potom dospěl a sloužil jako jednoručák a mermomocí se chtěl stát důstojníkem – jak ho znova a znova odmítali a jak nakonec přítel rodiny vypomohl tu nemožnou věc pro toho mladíka u Františka Josefa při partii karet.*”⁷⁷

„*Já, pánové, absolutně nejsem antisemita, protože, jak jsem vám řekl, jsem se učil od Ježíše a stále se učím, že člověk má milovat svého bližního. Jako učedník a žák Ježíšův mohu váš antisemitismus jen odmítnout,*“ vzkázal pak Masaryk kolegům poslancům vídeňského sněmu při poslanecké řeči 4. prosince 1907, když se debata nad zákony dostala až k židovské otázce.

Navzdory všemu výše řečenému vyčítají však někteří Židé Masarykovi antisemitismus – ať už to byli Židé v době první republiky, kteří mírnili nadšení svých souvěrců, kteří v Masarykovi viděli filosemitu (a připomínali proto starší Masarykovy názory, které prý dokazovaly opak), nebo někteří současní židovští historici, kteří v zájmu objektivitu, se kterou chtějí popsat vztah Masaryka k Židům a opačně toto téma – byť okrajově – zmiňují.

Tak například výše citovaná pasáž ze spisu „Otázka sociální“, kde se Masaryk vyslovuje pro to, aby Židé nehledali jen výmluvy vůči křesťanům, ale sami usilovali o nápravu vlastního mravního stavu a pěstovali sebekritiku, která jim mnohdy chybí, je některými autory vnímána jako antisemitská.

Historička Blanka Soukupová připomíná,⁷⁸ jak někteří židovští publicisté (například Eduard Lederer a další) brzdili nadšení v židovské komunitě a vysvětlovali, že Masaryk v hilsneriádě nejedná z filosemitských posudků (jak se mnozí Židé domnívali), ale že mu jde pouze o princip a spravedlnost. Masarykův filosemitismus popíral i předák česko-židovského hnutí, advokát Otakar Guth, který v roce 1924 přišel naopak s Masarykovým obviněním z antisemitismu, když prezidentovi vyčítal, že před válkou věřil, kterak „*jsou Židé národně-politickou a ekonomickou brzdou rozvoje českého národa*“ a že Masaryk podle něj také v roce 1897 na Slovensku obhajoval antisemitismus, když podporoval časopis s těmito sklony.

Soukupová zmiňuje, že podle svědectví slovenského politika Vavro Šrobára se na Masarykovu výzvu utvořil pro Slováky (kolem pražského slovenského spolku Detvan) časopis, který měl sehrát klíčovou roli v procesu slovenských národních snah. Byl to údajně Masaryk, kdo mu stanovil program, přičemž tento program se podle Soukupové „v jednom samostatném bodě věnoval antisemitismu a v dalších dvou bodech (hospodářství, církve a náboženství) se ho významně dotýkal.”⁷⁹

Podle Soukupové (která cituje Gutha) „*viděl Masaryk v Židech nástroj vlád a*

⁷⁷ Ludwig, s. 95–96.

⁷⁸ SOUKUPOVÁ, Blanka: T. G. Masaryk a židé (Židé), židé (Židé) a T. G. Masaryk: legenda a skutečnost (in: Židovská menšina v Československu ve 20. letech, s. 113nn).

⁷⁹ SOUKUPOVÁ, Blanka: T. G. Masaryk a židé (Židé), židé (Židé) a T. G. Masaryk: legenda a skutečnost (in: Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech, Židovské muzeum Praha, 2003), s. 116.

byrokracie, synonymum pro uherský lžiliberalismus a Židy obviňoval z toho, že stojí proti kulturním snahám lidu. Stát kritizoval za údajnou umělou podporu průmyslu, který byl v rukou Židů a doporučoval řízené vymanění lidových vrstev z moci židovského kapitálu, přičemž kladl velký důraz na roli církve, jež měla být antisemitská.“ Je ale nepravděpodobné, že by šlo o autentické Masarykovy názory – nic takového u něj nikdy dříve ani později nenajdeme.

Soukupová si také všimá, že Masaryk – když mluvil či psal o Židech – „neubráníl se stereotypům, které byly součástí evropského antisemitismu“. List Čas i Masaryk sám prý pracoval se stereotypem „chytrého Žida“, „pohádkového bohatství židovského národa“, „židovského zbožštění peněz“ či „Žida–úplatkáře“, vyjmenovává Soukupová. A na schůzi studentského spolku Slavie v roce 1900 prý použil „stereotyp Žida–kořalečníka“. Židy si údajně spojoval převážně se dvěma profesemi – obchodem a žurnalistikou, obecně s intelektuálním zaměstnáním.

Masaryk sám se přirozeně za antisemitu nepovažoval – byť si tuto otázku někdy kladl. I veřejně. V přednášce Spolku českých akademiků–Židů, která se konala o rok později (1901), se zamýšlel – připomíná opět Soukupová – zda je antisemita. Zároveň si na ni ihned sám odpověděl – není, protože racionální cestou se předsudků zbavil, takže se už za antisemitu nepovažuje. Nemůže se prý ale považovat ani za filosemitu – v tom mu prý zabránila antisemitská klerikální výchova.

Vztah Židů k Masarykovi

Židé si Masaryka vážili. Kromě všemožné podpory během jeho akademické a politické kariéry či během zahraničního odboje mu – zvláště poté, co se stal prezidentem Československé republiky – prokazovali velkou úctu. Ta přicházela jak z tábora asimilovaných Židů, tak z řad sionistů – obě skupiny totiž o Masarykovu přízeň usilovaly a Masarykem se zaštiťovaly.

V roce 1921 navrhla židovská organizace Joint Foreign Committee kandidaturu Masaryka na Nobelovu cenu míru. Prezident poskytl osobní finanční dar židovské škole v Mukačevě na Podkarpatské Rusi. V roce 1926 Joint Distribution Committee na oplátku posílá finanční dar Masarykově Lize proti tuberkulóze – „za jeho příkladnou práci na Podkarpatské Rusi“.⁸⁰

U příležitosti Masarykových 80. narozenin (1930) pak brněnský sjezd českých sionistů rozhodl o sbírce ve prospěch výsadby Masarykova lesa – olivového háje o 13.000 stromech v palestinském Jezeelském údolí u druhé československé kolonie Sarid.

Les byl založen po šesti týdnech od vyhlášení sbírky a vysazování prvních olivovníků se účastnil československý konzul v Jeruzalémě Vladimír Fric, vicekonzulové v Tel Avivu a v Haifě Grünwald a Stutz a zástupci světového sionistického hnutí Usiškin, L. Jaffe, předseda Keren Hajesodu a další. Podle Soukupové Fric zdůraznil, že s palestinským dílem sympatizuje nejen Masaryk, ale celý český národ.⁸¹

Masaryk byl také mezi prvními, kteří toto vyznamenání dostali. Dosud měl totiž na svou počest vysázený les jen Theodor Herzl a lord Arthur J. Balfour, dále jugoslávský král Petr Osvoboditel a pak američtí židé v Židovské legii britské armády, padlí během první světové války.

Po zprávě o Masarykově uzdravení po vážné nemoci v roce 1934 dal 11. československý

80 Tamtéž, s. 120.

81 Tamtéž, s. 107.

sionistický sjezd v Moravské Ostravě podnět k výstavbě československé osady v Palestině pod jménem Kfar Masaryk. V Palestině do té doby přitom existovala jen jedna osada pojmenovaná po Nežidovi – Balfouria po britském ministrovi zahraničních věcí. Sjezd apeloval na Židy celého světa, aby se zasadili o získání půdy pro tuto kolonii. Čeští Židé ale byli proti, protože na aktivity českých sionistů žárlili.

V roce 1935 uspořádalo na Masarykovu počest mnoho židovských obcí slavnostní bohoslužbu v synagoze. V Žatci při té příležitosti poprvé zazněla čeština, v Kolíně se zase rabín Richard Feder modlil před otevřenou schránkou ‚Modlitbu za vlast‘ a synagogou se poté nesla československá hymna. V Mladé Boleslavi přednesl českolipský rabín B. Wolf ‚Modlitbu za prezidenta‘.

Masarykovy 85. narozeniny slavila celá Palestina. Městská rada v Tel Avivu ho jmenovala čestným občanem města.

Sionisté Masarykovi zasílali telegramy ze svých sjezdů a nešetřili na jeho adresu vzletnými slovy. Například Chaim Weizmann, v letech 1920–29 prezident Světové sionistické organizace, v letech 1930–33 předseda Jewish Agency a později první prezident státu Izrael, dával Masaryka Židům za příklad pro jeho údajnou schopnost „vycítit národní zájmy a naplňovat národní kategorický imperativ“. Židovská mládež Masaryka oslavovala a jeho znovuzvolení bylo přijato jako triumf československé demokracie.⁸²

K jeho osmdesátinám také sionisté vydali obsáhlý sborník „Masaryk a židovství“ jako „výraz vděčnosti Židů pro Masarykovo zasahování v těžkých dobách“, do kterého přispěli hlavně sionisticky smýšlející Židé. Sborník proto sklidil kritiku v asimilantském hnutí.

To však nebylo nic proti tomu, jaký hold vzdali Masarykovi američtí sionisté, když k jeho narozeninám 7. března 1930 vydali zvláštní masarykovské číslo (Masaryk issue) židovského listu „Jewish Daily Bulletin“, kde Masarykovi vzdává úctu patnáct významných amerických Židů. Jsou mezi nimi takové veličiny jako světový předseda B' nai B' rith Alfred M. Cohen (který Masarykovi děkuje jménem Židů dvaceti států), židovský legionářský vůdce Vladimír Jabotinsky (řadí Masaryka „mezi zachránce celého lidstva“ vedle amerického prezidenta W. Wilsona a zakladatele sionismu Theodora Herzla), člen Nejvyššího soudu USA Felix Frankfurter, obchodník s prvními džíny Lewis L. Strauss či v Německu narozený bankéř Felix M. Warburg z bankovního domu Kuhn, Loeb and Co.

„Žádný státník nebyl současně tak přesvědčeným Evropanem a tak velkým nacionalistou. Žádný státník světa neuplatňoval tak trvale v praxi nauku o všeobecném bratrství,“ napsal Frankfurter.⁸³

„Později, když život židovských studentů na východoevropských univerzitách se stal nesesitelným, ba nemožným, prohlásil před celým světem, že budou vítáni na univerzitách republiky, již stojí v čele,“ pochvaloval Masaryka prezident americko-židovského komitétu a čestný prezident Spojeného americko-židovského komitétu Cyrus Adler, podle kterého je československý prezident „*nejspravedlivější osobností Evropy*“ a jeho země „*nejšťastnější a nejvíce prosperující.*“

Podle Louise E. Kirsteina z Bostonu, čestného předsedy téhož komitétu, „*stojí Masaryk vedle velkých nesmrtelných, velkých osvoboditelů lidstva.*“

„Věrný přítel Židů, který je neschopen rasového nebo nacionálního předsudku (...) jeho ušlechtilá osobnost zasazovala se od prvního okamžiku za věc židovského národa,“ soudil o něm zase Louis Lipsky, místopředseda americko-židovského kongresu.

Další židovský předák James Marshall blahopřeje k narozeninám „*člověku, který ve*

82 Tamtéž, s. 106.

83 Jacobi, Země zaslíbená, s. 94.

světě, jehož bláznovství se vyžívá v diktaturách, si zachovává víru v demokracii a svobodu“ a Isidore D. Morrison soudí, že Masaryk „bude navždy počítán mezi velké přátele Izraele.“

Mezi dalšími gratulanty byli David Philipson, James Rosenberg, ekonom prof. Ewin R. A. Seligman či rabín a Masarykův přítel, o které ještě bude řeč, Stephen S. Wise. Podle něho „Masaryk usiloval pro Židy o to, aby se Židům dostalo zadostiučinění od křesťanství“ a „nestal se veliký tím, že hájil nějakého Žida, nýbrž proto, že sloužil židovskému národu v rozhodující hodině.“⁸⁴

Masaryk a sionismus. Sionisté vs. asimilanti

Masarykův vztah k sionismu je do jisté míry unikátní, ojedinělý. Počátek jeho sympatií k sionistické myšlence se totiž datuje už od konce 19. století, kdy se jiní se sionismem teprve opatrně seznamovali a málokdo ho takto veřejně podporoval. V pozdější době, kdy se sionistům dařilo, nebyly už Masarykovy veřejně deklarované sympatie tak nezvyklé – sionisté si tedy cenili především toho, že se sionistické myšlenky Masaryk zastal hlavně v době, kdy ještě tak silné pozice neměli.

Tato Masarykova prozíravost vedla později sionisty k návrhu zapsat prezidenta do „Zlaté knihy Národního fondu židovského“ – 14. července 1925 obdržel prezident česko-hebrejský diplom, kterým v Jeruzalémě jeho zanesení do knihy stvrdili.

„Masaryk proklamoval Židy za národ a vystupoval proti asimilaci v době, kdy v našich krajinách byla asimilace považována za ideál a židovství úplně přestalo a ještě dlouho znova nezačalo být národností,“ píše k tomu pražský filosof a sionista Felix Weltsch.⁸⁵

Masaryk psával o sionismu už ve svém měsíčníku Naše Doba. Referoval o jeho vývoji, prý proto, „poněvadž není českého časopisu, který by zastupoval tyto sionistické snahy. Orgány českého Židovstva zastávají zásady asimilace, nereferují příznivě ba ani nestranně o tomto druhém proudu – hnutí sionistické zasluhuje pozornosti.“⁸⁶

Například už ve své Otázce sociální (1896), kde se vypořádává s Marxem a jeho pohledem na židovství, Masaryk sionistickou myšlenku obhajuje. V sionismu vidí „kus práce obrodní“ židovského národa,⁸⁷ byť se nijak nezastává myšlenky vystěhování do Palestiny, kterou ostatně celý život tak trochu zpochybňoval a nikdy jí příliš neuvěřil. Podle Weltsche Masaryk sionismus vítá jako projev mravní regenerace židovství, ale zároveň se u něj projevuje skepse k vybudování Palestiny.⁸⁸

Jako příklad uvádí delší citaci Masarykových myšlenek v knize Emila Kronbergera „Sionisté a křesťané“ (1900):⁸⁹

„Mně jest sionistické hnutí velice sympatické. Snaže se je pochopit u života přítomnosti, oceňuji při něm nacionalismus, zvláště ctím, že potlačovaný Žid (potlačování Židů jest přece, chceme-li být upřímní, všude, i na západě) se nestydí za svoji národnost. Pokud jde o hospodářskou otázku kolonizace Palestiny, spatřuji ve vystěhovalectví četných Židů jen zvláštní případ všeobecného stěhování národů XIX. století; myšlenka kolonizovat původní vlast jest pro Žida jistě blížká a velmi oprávněná. Mají-li pravdu někteří kritici, že kolonizace pak v některých směrech je pochybena, nemluví to proti myšlence a cíli. Chápu však sionismus především mravně; myslící pokrokový Žid uvědomuje si nedostatek svého

84 Všechny citáty – Jacobi, Země zaslíbená, s. 94–95.

85 Weltsch, s. 66.

86 Citováno in Weltsch, s. 68.

87 Otázka sociální, s. 182.

88 Weltsch, s. 68.

89 Kniha vyšla roku 1900 v Lipsku, byla věnována „chrabrému obhájci pravdy profesoru T. G. Masarykovi“.

charakteru a svého světového názoru, v sionismu vidí, abych použil známého slova, ‚kapku oleje prorokova‘. Myslící Žid poznává svoji spoluvinu na nedostacích posavadní kulturní práce, myslící Žid chce se obrodit a proto musí vpřed a dále přes všeobecné nedostatky naší civilizace. Tu nepostačí jen změna místního prostředí. Tu jde o obrodu zevnitř, o obrodu, o které ovšem musí spolupracovat také křesťané jako spoluviníci. Nemýlím-li se, prohlašují sami sionisté, že kolonizace Palestiny jest určena jen pro jistou část Židovstva, jako pomocný prostředek; pro ty, kdož se nevystěhují, zůstává právě těžká úloha.“

Tak jako bylo sporem mezi sionisty (kteří usilovali o uznání židovské národnosti) a asimilanty (českými Židy, kteří se považovali za Čechy židovské víry) vnitřně rozděleno (nejen české) Židovstvo, prožíval vnitřní dilema i sám Masaryk, protože sionistický směr mu byl bližší a nejednou se pro něj veřejně vyslovil, čímž ale vždy nutně zarmoutil zastánce druhého směru, kteří v sionistech viděli své zarputilé nepřátele. V době své akademické činnosti se Masaryk tolik nesnažil své výroky vyvažovat (jako když byl později politikem) a častěji a otevřeněji se vyslovoval pro sionismus, v době svého prezidentování pak byl už opatrnější. Ač některé jeho aktivity (audience poskytnuté sionistickým lídrům, návštěva Palestiny aj.) byly pozorně a ne vždy nadšeně přijímány asimilantským táborem, alespoň veřejně se snažil rozřešení otázky vyhýbat, aby obě skupiny zbytečně nepopudil.

Zkušenost, kdy se prosionistickým stanoviskem dostal do nepříjemné situace (protože přitakání jednomu směru urazí přívržence druhého směru – a Masaryk měl mezi asimilanty mnohé příznivce), zakusil například už v době před válkou. Když roku 1909 vídeňskému dopisovateli Lvovského týdeníku „Wschod“, dr. Löwenherzovi, poskytl rozhovor, ve kterém vyslovuje souhlas se sionismem a kolonizací Palestiny, kdežto o asimilaci mluví negativně, asimilanti byli jeho postojem zklamáni.

„Přiznávám, že asimilace jako hnutí lidové je přímo nemožná a směšná, to prokázala ostatně poslední desetiletí, přes všechno úsilí nedosáhla asimilace reálných výsledků,“ řekl Masaryk v rozhovoru, který byl následně přetisknut v pražském židovském listu „Selbstwehr“ a vzbudil mezi českými asimilanty veliké vzrušení, připomíná Weltsch.

Tehdejší redaktor jiného židovského periodika, „Rozvoje“ (hájícího zájmy asimilantů), dr. Teytz, požádal Masaryka o vysvětlení. Ten mu 9. dubna 1909 odpovídá, že „měl na mysli jen všeobecnou ideu sionismu; na něm je mu jen sympatické to, že probudil sebevědomí židovských mas, a tu měl na mysli Židy polské a ruské.“ Myšlenku kolonizace podle Teytze prohlásil Masaryk za „utopistickou.“

Weltsch cituje z tohoto dlouhého rozhovoru: *„Poukázal jsem dr. Löwenherzovi na to, že jen v New Yorku je přes 600 tisíc Židů vystěhovalců; před dvěma lety čítala tam haličská kolonie 40.000 osob; těm lidem asi nenapadá stěhovat se do Palestiny, poněvadž požívají tam svobody, a je směšné, chtít je dostat do Palestiny. Vystěhovaleckou politikou se otázka židovská nerozřeší, poněvadž je pochybné, že by vystěhovalectví mělo vliv na zmenšení počtu Židů ve staré vlasti,“* snažil se Masaryk zachraňovat situaci a usmířit si Židy asimilanty.

„Je třeba, aby Židé ve svých dnešních sídlech v rámci národních celků dobývali si svých práv. Co se týče výroku o asimilaci, měl jsem na mysli asimilaci krevní, a tu jsem řekl, že je prozatím nemožná, poněvadž jí brání jednak zákon, jednak náboženské předsudky. Asimilace kulturní je oprávněna a přirozena,“ vysvětloval.

„Národ není nic jednotného, je tu celá řada znaků: jazyk, původ, náboženství, tradice; jazyk je ovšem nejdůležitější. Jistě že Židé se mohou stát kulturně Čechy, zůstává tu ovšem rozdíl; jiný původ, rasa, která se však nedá zjistit přesně, náboženství, tradice. Tradice ovšem mizí a není pochyby o tom, že Židé, nábožensky indiferentní, jsou nám myšlenkově daleko bližší. Význam náboženství nesmí se podceňovat; poněvadž kulturně a společensky

isoluje. Ostatně není to neštěstí, i když Židé v národě tvoří přechodně odlišný element.“

Teytz dále svým čtenářům referuje o tom, že praktickou sionistickou politikou se Masaryk v rozhovoru nezaobíral a že o podstatě sionismu v Čechách nebyl vůbec informován. *„Neviděl prý dosud českého sionisty. Sionismus jej prý zaujal jedině tím, že akcentuje židovské sebevědomí.“*

Masaryk tedy připouštěl, že Žid se může stát kulturně Čechem – věřil v asimilaci kulturní, ale zpochybňoval asimilaci pokrevní. Morálně vyšší ale podle něho byl koncept sionistů, který několikrát veřejně prohlásil za jemu bližší a vyjádřil mu své sympatie – i jako prezident nově vzniklého státu. Ve stejném duchu se pak vyslovoval i ministr zahraničí Edvard Beneš.

Například v rozhovoru pro varšavský židovský deník „Haint“, na dotaz, zda-li je mu sionismus a židovský nacionalismus sympatický, Masaryk redaktorovi A. D. Lirikovi (vlastním jménem Levy Riklis), kterého přijal mezi dalšími novináři v Židlochovicích, odpověděl:

„Ale ano, i když Židé nejsou národem v obyčejném slova smyslu, proč by se nemohli národem stát? (...) Jako individualista miluji každý vývoj lidských a národních zvláštností. Nacionalismus, který obohatí svět o nové barvy a svérázné kultury, musí být respektován (...) Pokud se týká sionismu, považuji jej za naději budoucnosti židovského národa, a takové naděje se nesmí nikdo vzdávat. Každým způsobem je mně sionismus jako věc charakteru sympatický. Má v sobě potenci vůle a dává židovskému životu určitý charakter,“ odpovídal prezident v roce 1924.

Vztahy mezi Masarykem a sionisty se upevňovaly i oficiálně. Roku 1925 přijal Masaryk na Hradě Chaima Weizmana. Když se v roce 1933 konal v Praze – v Československu už třetí – XVIII. světový sionistický kongres, Masaryk se neúčastnil, ale přijal druhý den na Hradě se všemi poctami Nahuma Sokolova.⁹⁰ Tito dva se neviděli poprvé, znali se už z první světové války a Masaryk se také se Sokolovem setkal už jako čerstvý prezident v roce 1918 v Paříži během své cesty z USA do Prahy. Sokolov měl v roce 1918 na Masaryka prosbu, aby se stát všemožně zasadil o haličské Židy, uprchlíky. Masaryk jeho a podobné další prosby vedl v patrnosti a snažil se jim vyhovět. Když v prosinci 1918 podával hlášení ministerské radě o své zahraniční činnosti a zmiňoval i vizi na nejbližší období, kladl na srdce vládě, aby v této otázce vyšla podobným požadavkům maximálně vstříc. *„Potom jsou tu polští Židé; máme hromadu žádostí, abychom je nevypovídali. Nesmí se jim nic stát. Je půl výhry, udržíme-li pořádek do konference,“* zdůrazňoval Masaryk ve svém referátu pro ministry a předsedy vládnoucích politických stran.⁹¹

Nejinak tomu bylo v roce 1933, kdy s ním Sokolov pro změnu probíral otázku Židů, uprchlých do ČSR z nacistického Německa. Na základě této dohody byl následně utvořen zvláštní pomocný výbor, v jehož čelo byla postavena dr. Marie Schmolková, důvěrná přítelkyně Alice Masarykové. Výbor vedl v evidenci všechny emigranty z Německa, obstarával

⁹⁰ Nahum Sokolow (1859–1936), pozdější prezident exekutivy sionistické světové organizace, jeden z nevýznamnějších židovských politiků vůbec. Začínal jako novinář, zakladatel moderní židovské žurnalistiky. Po prvním sionistickém kongresu se připojil k Theodoru Herzlovi, později se stal generálním sekretářem sionistické organizace v Kolíně, kde redigoval Die Welt a založil hebrejsky psaný časopis „Haolam“, který působil jako ústřední sionistický orgán. Při vypuknutí 1. světové války se dostal do Londýna a spolu s Weizmanem a Jabotinským vedl propagační akci pro zahrnutí sionistických palestinských požadavků do programu anglické politiky, takže byl jeden ze spoluautorů při redakci Balfourovy deklarace. Jedna z největších Masarykových politických známostí v Londýně. Ještě před návratem do vlasti přijal Masaryk Nahuma Sokolova v Paříži a přislíbil mu pomoc při řešení situace židovských válečných uprchlíků z Haliče, kteří měli být z republiky vypovězeni (Soukupová, Židovská menšina ve 20. letech). Později se s ním Masaryk sešel i v ČSR při konání sionistického sjezdu (Jacobi).

⁹¹ Cesta demokracie I., s. 52.

jim policejní výkazy a osobní dokumenty, podporoval je penězi a staral se o jejich umístění, přeškolení a případně dopravu do zámoří.⁹²

Spolupráce Masaryka se sionisty byla opět oboustranná. Zatímco v ideologické rovině se sionisté podle Soukupové inspirovali Masarykovým pojetím národa, nacionalismu, humanity a státu,⁹³ československý prezident naopak v praktické rovině začal být stále intenzivněji využíván pro podporu sionistické ideologie.⁹⁴ Například pražský židovský spisovatel, literární kritik, skladatel a pozdější emigrant do Palestiny Max Brod s prezidentovou podporou agitoval pro sionismus na Slovensku a na Podkarpatské Rusi.⁹⁵ Právě v těchto dvou zemích bylo totiž Židovstvo ještě stále příliš ortodoxní a sionismem nezasažené, jak Masaryk poznamenal ve své stati „Slované po válce“: „*Spojením Slovenska a Podkarpatské Rusi s českými zeměmi vzrostl počet Židů. V Židovstvu je pozorovat dosti silný proud sionistický a nacionální; na Podkarpatské Rusi a také ještě na Slovensku většina Židů přidrží se orthodoxie jako v Polsku a Rusku,*“ hodnotil prezident stav Židovstva v československých zemích.⁹⁶

Asimilanti si byli vědomi toho, že tahají za kratší konec pomyslného provazu a že i Masarykovo jméno se lépe daří zužitkovat pro svou propagandu sionistům než jim samotným. „*Sionisté buší do nás, českých židů, vaším jménem a vaší autoritou; prý sympatizujete s nimi, ne s námi,*“ psal v prosinci 1918 už zmiňovaný Otakar Guth Masarykovi⁹⁷ a vyzýval ho, aby vystoupil proti antisemitismu, který v době po převratu pod dojmem poválečné hospodářské krize nabýval nebyvale na síle.

Asimilanti se alespoň snažili neztratit s prezidentem kontakt a nebýt pozadu za sionisty, kteří si často vyžadovali audience na Hradě a bylo jim vždy vyhověno. A tak hned tři dny po sionistické návštěvě u prezidenta, přijal prezident Masaryk 3. ledna 1919 i českožidovskou delegaci asimilantů vedenou Eduardem Ledererem. Stejně tak jednali zástupci asimilantského hnutí (Jakub Scharf, Maxim Reiner, Aleš Gráf a Otakar Guth) s premiérem Karlem Kramářem 14. prosince 1918, tedy jen několik týdnů poté, co se s ním sešla i sionistická delegace.

Židé asimilanti také, stejně jako sionisté, využívali prezidentova životní jubilea k tomu, aby mu zaslali svá blahopřání, ujišťovali ho o své lojalitě a ubezpečovali ho o tom, že jej považují za velkého člověka. Nebyli to tedy jen sionisté, kteří v takových situacích slavnostně rozhodovali o založení lesů či osad s Masarykovým jménem a ve zdavicích se předháněli v tom, jak květnatěji vyjádřit úctu k Masarykově osobnosti, ale byli to i čeští Židé, kdo v podobných chvílích používali patetických slov, na která Masaryk rád slyšel. U příležitosti jeho 75. narozenin 8. března 1925 přirovnal například Augustin Stein, předseda židovské náboženské obce v Praze, na slavnostním zasedání Masaryka k Janu Žižkovi, Jiřímu z Poděbrad, ale i k Husovi, ke Komenskému – a dokonce i k Mojžíšovi. Oba prý „osvobodili svůj národ, ačkoli čelili pochybám vlastního tábora.“⁹⁸

O vztahu a nekončícím souboji obou myšlenek – asimilantské a sionistické – během celého prvorepublikového období podrobněji pojednáme ve druhém díle našeho seriálu. Pro tuto chvíli stojí za to pouze připomenout slova historičky Soukupové, že se obě skupiny snažily Masarykem zaštiťovat, ale sionisté byli z několika důvodů nakonec úspěšnější – například

92 Protižidovská čítanka, s. 212.

93 Soukupová: Židovská menšina v Československu ve 30. letech, s. 101.

94 Soukupová: Židovská menšina v Československu ve 20. letech, s. 120.

95 Tamtéž, s. 120.

96 Cesta demokracie II., s. 272.

97 Rozvoj, 30. 4. 1926.

98 Soukupová: Židovská menšina v Československu ve 20. letech, s. 124.

proto, že jejich hnutí bylo mezinárodní, ale hlavně z toho důvodu, že se ocitli v historicky příznivé situaci, kterou dokázali obratem využít. S ohledem na asimilanty pak už prezident během celého období první republiky nechtěl otázku, zda jsou Židé národ či nikoli, rozřešit a podobným dotazům se v interview na toto téma vyhýbal.

Například v už zmiňovaném rozhovoru pro židovský deník „Haint“, na dotaz, jak smýšlí o židovské otázce, Masaryk namítl, že „u nás není židovské otázky“. *„Židé zde žijí úplně rovnoprávně a myslím, že jsou spokojeni. Myslím, že antisemitismus je u nás jako politický program téměř nemožností. Někteří se o to pokusili, ale hned s tím propadli. Český lid je daleko vzdálen rasové nenávisti. Ostatně se národové nemusí milovat, stačí, rozumí-li si navzájem a mají-li k sobě úctu,“* odpověděl Masaryk.

Hned na další – záludnější – dotaz, zda Židy považuje za národ, ale řekl: *„To je poněkud komplikovaná otázka. Před válkou se stále spojoval pojem ‚národ‘ s pojmem státu, ale teď jsme poznali, že každé sdružení, které se subjektivně považuje za národ, už tím se stává národem rovnocenným s jinými. Pokud se Židů týče, jsme ochotni uznat je jako národ a dát jim všechna národní práva menšin, leč oni nejsou ani sami mezi sebou jednotni, jsou u nich různé směry, které se navzájem potírají, a jen sionisté se výslovně prohlašují za národ.“*⁹⁹

Nebylo ale pochyb o tom, že sionistická myšlenka mu je přednější.

Intermezzo I.: Masaryk a okultismus. Masaryk a tajné spolky

Udělejme nyní první malou odbočku a podívejme se na Masaryka z pohledu poněkud více okrajového, nicméně v jistém ohledu s tématem přece jen souvisejícího. Bez zajímavosti totiž není Masarykův vztah k okultismu, spiritismu či k členství v tajných, mystických a esoterických řádech.

Masaryk okultistou podle všeho nebyl, ale několikrát s ním přišel do styku a zabýval se jím. Máme-li věřit jeho životopiscům, pak se rozhodl s okultní činností příliš nekoketovat. Přesto se dozvídáme, že zkoumal hypnotismus a přednášel o něm (přednáška o hypnotismu, jak jsme si už řekli, byla později přeložena do češtiny a vydána po stylistické úpravě Josefa Penížka, čímž se v Čechách dostal Masaryk do povědomí akademické obce),¹⁰⁰ dokonce sám prováděl pokusy s hypnózou na lidech a zvířatech v Kloboukách, kde o prázdninách roku 1876 přebýval, ale brzy svých pokusů raději zanechal z obavy, že by mohl pobouřit lid¹⁰¹.

Ve Vídni se také zabýval okultní literaturou¹⁰² a při studiích v Lipsku (1876) se dostal mezi spiritisty a opět se tento jev snažil „vědecky studovat“, byť se prý „nedal zlákat k žádným nerozumnostem“¹⁰³ či – řečeno slovy Masarykova přítele Karla Čapka – „okultními jevy a spiritismem se nedal chytout“.¹⁰⁴ Zajímalo ho prý, jak se – v té době moderní spiritismus – snažili někteří empiričtí badatelé podrobit přesné vědecké analýze a kritice. Seznámil se například s astronomem Karlem F. Zöllnerem, který spiritismus se zaujetím zkoumal a Masaryka pro takové počínání rovněž nadchl. Masaryk viděl několik seancí s medií a seznámil se s několika vůdci německého spiritismu, nakonec ale došel k přesvědčení, že vše, co zažil, je

99 Cesta demokracie III., s. 39–40.

100 Téma hypnotismu si Masaryk sám vybral, když ho přátelé ve Vídni požádali, aby jim učinil nějakou přednášku. Hypnotismus a magnetismus byly jevy v té době ve Vídni velmi populární a Masaryk je chtěl vědecky zkoumat.

101 MASARYK: O hypnotismu 1880, 17; citováno in: Nejedlý I., s. 444.

102 Hovory, s. 70.

103 Doležal, s. 44.

104 Hovory, s. 70.

možné vysvětlit přirozenou cestou, tedy „bez duchů“.¹⁰⁵

Ačkoli nevíme, jakou váhu jim přikládal, v jeho pozůstalosti se zachovaly i dva speciálně pro Masaryka vypracované obsáhlé horoskopy. Masaryk je četl a nechal si je založit.¹⁰⁶

Masaryk byl také členem Fabiánské společnosti,¹⁰⁷ která se sice nezabývá mystikou a esoterickými jevy, jako spíše běžnou politikou (a jako taková je často vnímána pozitivně, hlavně v intelektuálních kruzích, které vždy tíhnou doleva), podle některých kritiků jde ale o spolek, který předjímá pozdější organizace propagující světovládu a tzv. „Nový světový řád“, tedy organizace typu CFR, Bilderbergu či Královského institutu pro zahraniční věci.¹⁰⁸ Ve svém logu má Fabiánská společnost vlka v rouše beránčím, který nese prapor s iniciálami spolku (FS) – jakoby se tak sama odkazovala na Ježíšova slova, když varoval před falešnými proroky, „kteří k vám přijdou v rouše beránčím, ale uvnitř jsou dravými vlky.“¹⁰⁹

Masarykův životopisec¹¹⁰ výslovně zmiňuje, že si ještě za dob svého působení ve Vídni našel Masaryk „ušlechtilou společnost mezi tzv. fabiovcí, kteří se i tu scházeli podle vzoru anglické Fabian Society“. Zde se přátelil s muži jako Michael Hainisch,¹¹¹ Pernerstorfer, Ludo Hartmann. Masaryk měl pověst „fabiánského socialisty“¹¹² i po svém odchodu do Prahy.

Později se Masaryk ve Velké Británii seznámil i se samotnými zakladateli této společnosti. Podle Herbena¹¹³ se znal s manžely Webbovými, se kterými na přednáškách vystupoval také Bernard Shaw.

Čapek v Hovorech připomíná, že Masaryk chtěl „u nás vyvolat takové fabiánské hnutí, které by pracovalo ve všech stranách přednáškami a debatami“.¹¹⁴ S fabiánskou společností měl svou zkušenost i Edvard Beneš.¹¹⁵

Intermezzo II.: Masaryk a svobodné zednářství

Tím se postupně dostáváme k tématu svobodného zednářství, které s celkovým zaměřením tohoto textu nesouvisí jen na první pohled. Problematiku svobodného zednářství zde totiž pojímám z toho důvodu, že je se židovskou otázkou velice provázaná.

Jednak svobodné zednářství využívá symboliku a názvosloví talmudického judaismu, jednak vychází ze židovské kabaly (jak potvrzují i sami esoteričtí učenci, mystikové a kabalisté),¹¹⁶ se židovstvím je svými kritiky od počátku spojováno a skutečně mezi tímto

105 Nejedlý II., s. 390–393.

106 Dokumenty, s. 154–160.

107 Fabiánská společnost (Fabian Society) byla založena ve Velké Británii roku 1884 spisovatelem Georgem Bernardem Shawem, publicistou Sidney Jamesem Webbem a jeho ženou Beatrice Webbovou a razila myšlenku odmítání násilného nastolení socialismu revolučním bojem. Fabiánský socialismus se prý snaží o postupnou přeměnu společnosti evoluční cestou, nijak ale nezakrývá, že jeho cílem je nastolení světového socialismu.

108 Ty ale ve své nejhlubší podstatě jistý okultní základ mají, protože jednak propagují nové světové náboženství a jednak se jejich členové sami rekrutují z řad mystických spolků svobodozednářského či iluminátského charakteru, pokud to rovnou nejsou profánní názvy samotných lóží.

109 Matoušovo evangelium 7:15.

110 Doležal, s. 81.

111 Michael Hainisch (15. srpna 1858 – 26. února 1940), rakouský politik a druhý rakouský prezident po pádu monarchie a po skončení 1. světové války.

112 Hitchcock s. 82.

113 Herben, s. 174.

114 Hovory I., s. 125.

115 Hitchcock, s. 54.

116 Viz například Pappus: Kabala, Volvox globator, Praha, 1996, s. 60.

mystickým hnutím a židovským etnikem najdeme celou řadu styčných bodů. V praktické politice jsou pak aktivity svobodných zednářů vždy prožidovské a proizraelské (a zároveň namířené proti fundamentům západní civilizace). Konečně, v praxi byly zednářské lóže tvořeny velkým procentem právě Židy.

V českých zemích to bylo podle historičky Jany Čechurové zvláště patrné v německy mluvících lóžích, kde bylo značné množství členů židovského původu, procentuálně daleko přesahující nejen jejich poměr v německy hovořícím obyvatelstvu, ale dokonce i poměr daný některými mimořádně silně zastoupenými profesemi – advokáti, lékaři, podnikatelé. V Praze bylo dokonce 80 procent německých lóží „židovsky liberálních“. *„Procento židovských členů především v pražských lóžích bylo tak veliké, že když se jednalo po druhé světové válce o eventuálním odsunu a také o vyvázání z něj, ukázalo se, že z některých lóží nezbyl s trochou nadsázky v podstatě skoro nikdo,“* píše Čechurová.¹¹⁷

Podstata této úvahy nespočívá v tom, že bych z údajného Masarykova členství v lóži chtěl odvozovat jeho předpokládaný židovský původ (byť tuto souvztažnost nevykládám), jako spíše v tom, že byl-li Masaryk svobodným zednářem, pak je rázem pochopitelnější celá řada jeho praktických kroků, převážně politického charakteru a zvláště pak těch, které se nějak týkají židovské otázky – ať už podpory světového sionismu či podpory československých Židů. Jinými slovy, členství v lóži nebo alespoň názorová blízkost a sympatie k zednářství vysvětluje Masarykův filosemitismus, protože víme, že politický program svobodných zednářů se často kryje s židovskými zájmy, byť nikdy ne příliš prvoplánově a byť jsou i výjimky zednářů, kteří naopak smýšleli vůči Židům kriticky (například Henry Ford). Kritici svobodného zednářství se shodují v tom, že Židé buď ovládli a zneužili původně nežidovský zednářský řád, nebo jej přímo za účelem krytí některých svých aktivit v průběhu doby vytvořili. Často se v této souvislosti používá termín „syntetický Žid“ pro svobodného zednáře nežidovského původu, který svým počínáním na základě lóžových pokynů (často ani netuše) pracuje pro zájmy světového Židovstva, jehož exponenti se nacházejí právě na špičce svobodozednářské pyramidy a ovládají celou její základnu řadových pěšáků.¹¹⁸

Otázka, zda Masaryk byl či nebyl svobodný zednář, vzrušuje mysl už od jeho dob a jsou na ni různé názory. Řada zednářských autorů (Lennhoff, V. M. Havel, Sýs) popírá, že by TGM byl členem zednářského řádu, najdeme ale přesvědčivé indicie připouštějící opak. A Masarykovo zednářství se zdá potvrdovat i historik Antonín Klimek.

Masaryk sám odmítal opodstatněnost další existence zednářství v moderní době. Napsal například, že *„nemát smyslu organisovat se pro cíle kulturní v tajných a obřadnických spolčeních, chceme dnes ve všem světle veřejnosti; také politicky minula doba tajných spolků, demokratism je také veřejný a vystupuje již pod veřejnou kontrolou. V každém ohledu je zednářství dnes zastaralým; vykonalo mnoho dobrého, ale dnes již nemá značného významu ... jen katolická církev šíří o něm svou pověrečnou a slabošskou pověst.“*

To je ale v přímém rozporu s tím, že vesměs všichni jeho kolegové z „Maffie“ nejenže chtěli vstoupit do zednářské lóže, aby za války pod její rouškou kryli své odbojové aktivity, ale dokonce do ní skutečně vstoupili a to paradoxně až ve chvíli, kdy už toho nebylo třeba – kdy už bylo vše vybojováno a svobodný československý stát existoval. Tedy ve chvíli, kdy už pro scházení se v tajných spolcích neměli skutečně žádný pádný důvod, přesto tak činili.

A opět v rozporu s tím, co sám říkal, byl členem svobodných zednářů Masarykův syn

117 Čechurová, s. 141.

118 Na tomto místě není prostor více tuto záležitost rozebírat, zájemce může být odkázán na literaturu, která se tímto tématem zabývá – například knihu německého armádního generála Ericha Lundendorffa „Eliminace zednářstva odhalením jeho tajemství“ (Mnichov, 1933).

Jan – a to od samotného vzniku československého zednářství (příčemž je obvyklé, že se zednářství dědí z otce na syna), zednářem byl Masarykův nejbližší přítel Edvard Beneš, v roce 1930 dopomohl sám Masaryk ke vstupu do lóže svému osobnímu fotografovi Jano Šrámkovi a jak jsme si ukázali už výše – „horlivým“ svobodným zednářem byl i Masarykův tchán Rudolph Garrigue.¹¹⁹

Zajímavé je i to, že Masaryk ve výše zmíněném citátu zednářství hájí jako hnutí, které přineslo mnoho dobrého a staví se proti kritice, které se zednářům dostávalo především od římsko–katolické církve, kterou Masaryk neměl rád.

„Zednářství je vlastně osvícenství 18. století, jak mu rozuměli angličtí protestantští ateisté a moralisti. Při přechodu do katolických zemí, zvláště do zemí románských, přijali zednáři vlivem aristokratů ke svému protestantskému jádru i katolické řády, takže se stali proticírkví a protivěrou, řídíce se namnoze taktikou svého katolického odpůrce, zejména jezuitů,“ napsal také Masaryk v Naší Době (ročník XIII.).

Ve spise „K ruské filosofii dějin a náboženství“ pak zednáře chválí těmito slovy: *„Obzvláště důležitý byl zednářský řád jako organizátor evropského vzdělání, jako horlivý propagátor humanitních ideálů.“*

A když u příležitosti svých 80. narozenin Masaryk přijímal při audienci zednáře na Hradě, nechal se slyšet: *„V dřívějších letech jsem byl několikrát vyzván, abych vstoupil do zednářského svazu. Neudělal jsem to proto, protože jsem vše, co po svých členech zednářství žádá, považoval za samozřejmou povinnost... Otázky humanity a etiky řeší se nejlépe individuálně.“*

Zednářský historik Karel Sýs se domnívá, že pravda je nejspíše trochu jinde a že zednářství člověka, který se uchází o vedení národa, by zřejmě vzbudilo nežádoucí ohlasy a proto se mu Masaryk vyhýbal.

Masarykovi kritici, rekrutující se převážně z katolických pozic, v tom ale měli jasno. Podle nich byl Masaryk svobodným zednářem zcela jednoznačně. Například prvorepublikový list „Čech“, jehož redakce měla blízko k pražskému arcibiskupství, často psával, že Masaryk k zednářům příslušel.

„O profesoru Masarykovi se nedávno mluvilo, že prý byl kdesi v Německu přijat do lóže zednářské,“ napsal například Čech v lednu 1906.¹²⁰ A v časopise Vlast z roku 1904–05 se dočteme, že *„mezi těmi, kdo zajišťovali spojení českých a moravských zednářů se zahraničními lóžemi, vynikl zejména TGM. K jeho odpadu od katolické Církve a vyhranění proticírkevního postoje došlo zejména pod vlivem manželky hugenotského původu. Již v roce 1904 je doloženo jeho členství v řádu říšsko–německých Guttemplářů.“*¹²¹

Až s překvapivou samozřejmostí pak Masarykovo členství mezi zednáři potvrzuje historik Antonín Klimek. *„Masaryk sice, podle zmínek v zápisu čs. Velelóže, zednářem byl, ale dle hlášení rakouského vyslance F. Marka z roku 1926 měl prý náležet k jejich skotské větvi, která byla ve sporech s francouzským Velkým Orientem, jenž toto hnutí u nás po světové válce ovládl.“*¹²²

V mnoha zednářských publikacích byl navíc Masaryk jako zednář zmiňován. Také kancelář Československé národní rady v době 1. sv. války sídlila v Paříži v budově „Grand Orient de France“. Po Masarykově smrti některé francouzské lóže uspořádaly smuteční slavnosti, ve kterých Masaryka nazývaly zednářem.

119 Nejedlý II. s. 542.

120 Čech, 27. ledna 1906, ročník 31, č. 26.

121 in: Časopis Vlast, Praha, XXI (1904–5), s. 1051.

122 Klimek I., s. 172.

Hledání důkazu, zda byl Masaryk zednářem či nikoli, vždy bude pouze hledáním indicií, náznaků, skutečný důkaz se zřejmě nikdy najít nepodaří. I takové náznaky jako symbolistická architektura Plečnikových úprav na Pražském hradě (nejen pyramida/jehlan, obelisk, ale i úprava dlažby u Matyášova altánu, vzdáleně připomínajícího svou symbolikou zednářský templ) či gesta na fotografiích Masarykových přátel ze studií¹²³ však leccos naznačí. Nebyl-li Masaryk sám zednářem, pak měl bezesporu k zednářům blízko a zednáři ho respektovali jako autoritu.¹²⁴

Zajímavé také je, že slavnostní zahájení některých lóží se konávalo v den Masarykových narozenin, Masaryk přijímal zednáře při audiencích na Hradě, jeho životní jubilea se stávala příležitostmi k pořádání velkých zednářských shromáždění. Část zednářů kolem diplomata Jiřího Sedmíka (který do lóže „Jan Amos Komenský“ přivedl i Edvarda Beneše) chtěla dokonce po Masarykovi pojmenovat nově chystanou lóži (lóže Tomáš Garrigue Masaryk). Masaryk původně souhlasil, ale poté souhlas odvolal (alespoň tak to interpretoval Sedmík, který tvrdil, že Beneš se na Masarykův souhlas výslovně zeptal a dostal ho, načež ho radostně sděloval telefonicky Sedmíkovi).¹²⁵

Zednáři si Masaryka přivlastňovali i proto, že o nich psal před válkou pozitivně (například v jeho „Naší Době“).¹²⁶ To podle Čechurové nelze považovat za projev jeho náklonnosti či sympatií k zednářům (opravdu?), nicméně to tak v té době bylo interpretováno a nikdo se této interpretaci nevzpíral. Masaryk byl běžně nazýván „zednářem bez zástěry“, jak se v zednářské hantýrce nazývá ten, kdo jedná a smýšlí zednářsky, v zednářském duchu, ač není přímo organizován v některé z lóží.

Podle Čechurové prý existovaly pokusy Masaryka k členství přimět, ale ten údajně „odolal“. „Masaryka však můžeme,“ píše Čechurová, „zařadit na čelné místo v plejádě – poněkud cynicky řečeno – zednářských světců.“

Zajímavá je i vzpomínka hradního fotografa Jano Šrámka (Masaryk mu prý pomohl se vstupem do lóže), který popsal, kterak Masaryk u příležitosti svých osmdesátin přijímal na Hradě gratulanty – jedna taková (tajná) delegace dorazila v počtu dvou mužů – Alfonse Muchy a Ladislava Syllaby, zástupců zednářského řádu. Šrámek návštěvu fotografoval a po jejich odchodu byl Masarykem tázán, zda tyto pány zná. Šrámek poznal jen Muchu. „To byli zednáři, ti mi hodně pomáhali v mé práci za války,“ řekl prý Masaryk. Pak se prý ptal Šrámka, zda u nich je a zda by k nim chtěl, s čímž Šrámek ochotně souhlasil.¹²⁷

123 Například z doby Masarykova studia v Lipsku (1877) pochází fotografie jeho a přátel, kde minimálně jeden z nich (Angličan Justus Lockwood) používá na fotografii zednářské poznávací znamení – ruku skrytou v záňadří (stejně gesto používali Marx, Washington, Napoleon či Stalin). Otázka je, zda není samo o sobě podobným znamením skutečnost, že všech sedm mladých mužů (včetně Masaryka) je na fotografii vždy s jednou rukou skrytou. Viz Nejedlý II., obrazová příloha.

124 „Zápal, s jakým vedl propagandistický boj v Paříži, Petrohradu, Londýně a Washingtonu, a úspěch, který sklídl především díky morální autoritě, jíž se těšil v zednářských kruzích, v té době velice vlivných ve státech Dohody, oslabily jeho obezřetnost, k níž ho kdysi vedla úvaha o osudu malých národů,“ píše o Masarykovi maďarský historik Francois Fejtő (FEJTŐ, François; in: Lidové noviny, Příloha Orientace, 4. 3. 2000, s. 30).

125 Historku popisuje Čechurová (s. 122). „Beneš o tom se mnou nemluvil a já si to nepřejí,“ řekl prý Masaryk před Schieszlem, čímž celá záležitost skončila. Buď si Masaryk vše rozmyslel, nebo šlo o projev jeho zapomnětlivosti, nebo Beneš nemluvil pravdu, když Sedmíkovi sděloval, že Masarykův souhlas získal. Buď jak buď, Sedmík, který už dopředu členům nové lóže radostně oznámil, že se lóže bude jmenovat po prvním prezidentovi, musel spolknout hořkou pilulku. Lóže pak alespoň přijala název „Pravda vítězí“.

126 Čechurová s. 303 (například MASARYK, T. G.: Katolické pověry o zednářství a satanismu in: Svobodný zednář 6,7 VIII, 1934, s. 113–117, 139–140).

127 Citováno v Čechurové (s. 303) z článku Jano Šrámka „Jak jsem poznal bratry“ v časopise Svobodný zednář, kde vyšla i fotografie z onoho setkání. Šrámek popisuje, jak prý dostal pár hodin po setkání příkaz fotografii Masaryka s Muchou zničit, ale učinil si kopii a později ji zveřejnil. Čechurová ale namítá, že historka nese

Dá-li se Šrámkovým slovům důvěřovat, měli bychom svědectví o tom, že se zednáři podíleli na vzniku Československa. Takovému tvrzení ale můžeme bezpečně důvěřovat i bez tohoto svědectví, protože fakta mluví za vše. Řada státníků té doby, kteří rozhodovali o poválečném uspořádání světa, byla zednáři (například americký prezident Wilson apod.). Zednáři byli Masarykovi nejbližší spolupracovníci, členové triumvirátu Edvard Beneš i M. R. Štefánik (Beneš se sice stal zednářem až v roce 1927, ale ve svých pamětech z války vzpomíná, jak udržoval už tehdy se zednáři čilé styky a jak mu zednáři pomáhali).¹²⁸ Na druhé straně Atlantiku o samostatné Československo usilovali krajané, kteří byli často organizováni v amerických lóžích, připomíná Čechurová – známá je podle ní například Husova zednářská lóže v USA, která byla za první světové války značně aktivní a snažila se oslovovat ruské politiky ve prospěch českých záležitostí. Bez zajímavosti není ani kongres zednářů Čtyřdohody, konaný roku 1917 v Paříži, který se vyslovil pro samostatnost království českého. Poměrem zednářů k české otázce se zabýval i článek petrohradského Čechoslováka z podzimu 1917. Tyto a další dokumenty a texty k tématu podílu zednářů na vzniku Československa vyšly například v časopise Svobodný zednář v roce 1935.¹²⁹

Bylo by naivní si myslet, že v době, která zednářům přála, stál ten, který jinak o zednářích smýšlel pozitivně (a konal v souladu s jejich idejemi) mimo toto hnutí. Nebyla to ostatně právě pověstná „zástěra“, která mu naopak otevírala dveře do vysokého světa politiky při jeho odbojové misi v zahraničí? Spíše se zdá pravděpodobnější, že Masaryk zednářem byl, ale zřejmě po získání funkce prezidenta z řádu odešel, aby nebyl případným provalením svého členství nijak kompromitován.

Čechurová také přiznává, že řadu zednářských materiálů, včetně „pozoruhodných archiválií“, lze najít v archivu Ústavu T. G. Masaryka při Akademii věd ČR nejen v pozůstatostech Edvarda Beneše a Jana Masaryka, ale i v „přebohatém materiálu, který zůstal zachován po prezidentu Masarykovi“.¹³⁰

„Hilsneriáda se mi vyplatila“

Snad nejprůhledněji ilustruje hájení židovských zájmů v Masarykově životě jeho počínání při tzv. hilsneriádě, ač Masaryk sám se takové interpretaci vždy bránil. Masaryk, v té době profesor, se tehdy zastal¹³¹ duševně nepřilíš zdatného židovského mladíka jménem Leopold Hilsner, který byl na přelomu století obviněn a odsouzen za vraždu Anežky Hružové z Polné, která podle mnohých vykazovala náboženský motiv – Anežka Hružová byla podříznuta a skutečnost, že se na místě nenašly téměř žádné stopy krve, vedla mnohé k přesvědčení, že krev byla zachycena a použita pro židovské náboženské účely, jak se už po staletí tradovalo a na několika desítkách případů z dávné či nedávné minulosti dokladovalo. Pravdou bylo, že Hilsner skutečně vraždil, což přiznávají i někteří Židé.¹³²

rysy určitého fantazírování – proč by se Masaryk ptal Šrámka, zda je u zednářů, když viděl, že Šrámek nepoznal Syllabu, jednoho z nejvýše postavených českých zednářů?

128 „Získal si i pomoc Jihoslovanů, kteří byli svobodnými zednáři, a mluvil v jejich pařížské lóži o českých věcech,“ píše Benešův životopisec Hitchcock (s. 121). O svobodném zednářství se Beneš zmiňuje i ve svých pamětech.

129 Čechurová s. 309.

130 Čechurová, s. 31.

131 Masaryk však nebyl jediný a ani první, kdo do debaty zasáhl, poznamenává Soukupová (Židovská menšina ve 20. letech, str. 115). Už dříve byli před ním jiní, kteří náboženský motiv vraždy zpochybňovali a vystupovali proti pověře.

132 „Případ Hilsnera z Polné byl tím ušlechtilějším činem, že u obžalovaného šlo o degenerovaný typ a bylo pravděpodobné, že se skutečně provinil vraždou,“ píše například americký rabín Stephen Wise v Jewish

Masaryk se prý zprvu aférou nechtěl zabývat, dotlačen k tomu byl až tehdy, když byl svým židovským přítelem požádán, aby se na věc hlouběji podíval.

Sám to pak popisuje následovně: *„Byl bych také skutečně slova nepromluvil. Tu jednou potkám přítele. Nota bene, universitního profesora, křtěného Žida, – konstatuji to zde po prvé veřejně – a ten mi pravil: ‚Neměl jsi se přece tak rozhodně vyslovovat v té aféře. Víš, já sám jsem Žid a jsem přesvědčen, že pověra o rituální vraždě je jen pověrou, ale tento případ dokazuje, že by mohla být tajná sekta, která konec konců by mohla mít rituální vraždu ve svých stanovách!‘¹³³ Přiznávám se, byl jsem překvapen, slyše tak vzdělaného muže takto mluvit. Řekl jsem mu, že je nemožno v něco takového věřit. Odpověděl: ‚Nikoli, tento případ je velmi podezřelý!‘ I šel jsem, koupil si stenografické protokoly procesu a četl jsem především dobrozdání lékařů. (...) Potom jsem napsal svou brožuru, ne abych hájil Hilsnera, nýbrž abych křesťany chránil před pověrou. Bolelo mne, že tak temná pověra, přiznávám, na základě názorů roztroušených od lékařů a jiných autorit, byla možná. Jsem přesvědčen, že jsem jednal správně, a jsem-li s něčím v životě spokojen, kde mi jsou jasné mé motivy, je to tento případ. Vystoupil jsem však nikoli, abych hájil a chránil Židy, to je jejich věcí, nýbrž abych našemu lidu vzal pověru, jelikož každá pověra, zejména tato pověra, podle mého přesvědčení je škodlivá.“*

Podle Čapkových Hovorů s TGM známe ještě jednu variantu vysvětlení, kterou Masaryk dával k dobru. Prý to byl jeho vídeňský univerzitní posluchač Sigismund Münz, který ho přiměl k veřejnému vystoupení. Masaryk údajně Münzovi, který za ním přijel na návštěvu, vykládal svůj názor na rituální vraždu, který si vytvořil na základě četby spisu berlínského obhájce Židů – profesora H. L. Stracka. Masaryk popíral existenci rituální vraždy, která se mu jevila být nesmyslem. Žid Münz zveřejnil pak tuto svou rozmluvu s Masarykem v židovské „*Neue Freie Presse*“, čímž byl prý Masaryk do aféry vtažen.

„Vídeňští antisemité poštvají český nacionální a klerikální tisk, začali tlouci do mne – nu, musel jsem se bránit; když už jsem řekl A, řekl jsem i B a C. Musel jsem k tomu studovat kriminalistiku i fyziologii, o tom všem jsem dal tenkrát veřejnosti podrobnější zprávu. Zajel jsem i do Polné, abych prohlédl místo zločinu a jeho okolí,“ popisuje Masaryk v Hovorech.¹³⁴

Podobně své tehdejší dilema popisuje i v rozhovoru s Emilem Ludwigem: *„Já jsem znal velmi dobrou knihu berlínského profesora Stracka, která nesmyslnost židovské rituální vraždy dávno vyvrátila. Pro mne to bylo vyřízeno. Ale neviděl jsem, proč bych měl vystoupit, už proto, že celá věc byla řízena německými antisemity z Vídně. Tu za mnou z Vídně přijede jeden z mých bývalých žáků, spisovatel Münz. ‚Jak můžete strpět, aby se něco takového dělo? Musíte se do toho pustit!‘ Řeknu ovšem ne, jsem zaměstnán jinými věcmi,“* bránil se zprvu Masaryk, ale později si své odmítnutí rozmyslel.¹³⁵

Je ovšem otázka, zda těmto vysvětlením můžeme věřit a zda si Masaryk minulost nepřibarvuje. Jeho vzpomínky musíme někdy brát s rezervou, jak dokládá například historka z jeho studentských let, kdy při slovním konfliktu na ředitele školy v jeho pracovně vztáhnul

Daily Bulletin 7. března 1930, s. 106. A Karel Juda, profesor prostějovské reálky a Masarykův přítel, když mluví o hilsneriádě, připouští, že Hilsner byl „Žid zločinných sklonů, který ze žárlivosti usmrtil křesťanskou dívku.“ (JUDA, Karel: Dopisy od T. G. Masaryka z volebního zápasu o poslanecký mandát, in: Jak jsme ho viděli, s. 49) Naproti tomu někteří židovští autoři jdou v obhajobě Hilsnera tak daleko, že z něj činí i dnes justiční oběť a navzdory důkazům a rozsudku tvrdí, že Hilsner byl nevinný a žádné vraždy se vůbec nedopustil (například Frankl...).

133 Možnost existence rituální vraždy u Židů připouštěl i židovský básník František Gellner v článku v Lidových novinách nadepsaném „Vliv a zvyklosti středoevropských Židů.“ Pro tento svůj výrok byl Gellner některými svými souvěrci zván židovským antisemitou (Protižidovská čítanka, s. 88).

134 Hovory, s. 116.

135 Ludwig, s. 87.

pohrabáč – známe celkem tři různé verze vysvětlující toto Masarykovo emotivní vzplanutí – jednou to prý bylo kvůli nacionalismu, podruhé kvůli jeho dívce, se kterou tehdy Masaryk chodil, potřetí prý pouze v sebeobraně před ředitelem vyprovokovaným Masarykovým nevhodně řečeným slovem.¹³⁶ Masaryk si proto mohl klidně vysvětlení svého vstupu do hilsneriády upravit tak, aby bylo pro veřejnost snáze přijatelné. Vždyť podobně relativizoval svůj podíl na organizaci boje proti rukopisům, když tvrdil, že byl opět do boje spíše vtažen, ačkoli bezpečně víme, že se na postupu proti rukopisům se svými kolegy domlouval a dokonce s nimi probíral plán, jak v té době spící téma znovu oživit na stránkách svého časopisu a to i za použití antidatovaného dopisu, který si pro tu příležitost sepsal.

Paradoxně se tedy Masaryk začal Hilsnera zastávat, třebaže i mnozí z Židů chtěli raději mít aféru u konce a Hilsnera třeba i ve vězení, jen aby se už o tématu, které přesáhlo hranice země a pro Židy bylo nepříjemné, nemluvilo. Právě to prý ale Masaryka iritovalo. „*Považoval jsem Židy v českých zemích vždy za elitu Židovstva v monarchii a proto jsem zklamán, slyším-li z jejich řad hlasy: Jen kdyby ta hilsneriáda byla odbyta, třeba by toho Hilsnera odsoudili. Takové přání je nedůstojné člověka lidsky cítícího,*“ napsal Masaryk.

Třebaže Masaryk tvrdil, že mu nejde o obranu židovských zájmů, natož o obranu Hilsnera jako takového a že toto své úsilí, jakkoli nepopulární, vykonává ve prospěch českého národa,¹³⁷ aby ho prý zbavil „ostudné pověry“, ve skutečnosti svými vývody český národ hrubě napadal.

„*Stávalo se mi pořád jasnějším a jasnějším: pověra rituální je hroznou obžalobou českého národa. Židé čeští a českých zemí vůbec (to dotvrzují mi vzdělaní a velmi kritičtí znalci Židovstva) náležejí k elitě nejen Židovstva rakouského, ale Židovstva vůbec – jak lze jim imputovat barbarskou vraždu rituální! A kdyby tito tak vzdělaní a mravně vysoko stojící čeští Židé ve svém středu měli třeba jen rituální sektu – jak barbarskými by musely být všeobecné kulturní poměry nás křesťanů, v nichž taková sekta mohla by se rozvinouti a udržeti?*“ napsal Masaryk.¹³⁸

Sám byl také přesvědčen, že aféra nakonec vyvolá pravý opak, než zamýšleli ti, kteří podle něj pověru rozšiřovali – židovské pozice ve společnosti se prý upevní. „*Že vystoupení mé prospěje Židům, rozumí se, ale příčinu toho zaudali, kdo svou bezhlavostí, vášnivostí a surovostí jim v tomto případě křivdili a právě tím jim pomohli. Každá nespravedlnost se mstí (...), klerikální antisemitismus nutně posiluje pozici Židů,*“ napsal Masaryk v Čase.¹³⁹

Z některých odkazů je taktéž zřejmé, že Masaryk byl ve svém boji za Hilsnera a židovské zájmy kýmisi finančně podporován, jak sám přiznává – jeho angažmá v této otázce si vyžadovalo mnohé finanční náklady, které by sám nemohl unést. Zřídil si například „vlastní detektivní kancelář“.

„*Byl jsem nucen konfrontovati svědectví proti Hilsnerovi uváděná a vyšetřovati celý průběh procesu a zjišťovati zločin a jeho povahu. To znamenalo spoustu dopisů do různých míst, nespočetné schůzky s rozmanitými lidmi, porady a cesty, a konečně zařízení vlastní detektivní organizace. (...) A k tomu všemu konečně od samého počátku se přidaly starosti humanitní: velký počet lidí, křesťanů i Židů, utrpěl ztráty, ztratil své místo a zaměstnání a z těch se mnozí obraceli na mě a žádali mě o pomoc, protože v mém jméně byli poškozeni... Neměl jsem ani kdy, abych všechny své výdaje a finanční potřeby v antisemitském boji spočet; pravda, jistou (nepatrnou) část poskytli mně známí a přátelé, ale zbylo toho na mne*

136 Více viz Nejedlý I., s. 288–289.

137 Lederer, s. 320.

138 V brožuře „Význam procesu polenského pro pověru rituální“, Praha 1900.

139 Čas, 25. 11. 1899.

dost a mnoho. A takové byly tenkrát poměry v Čechách, že jsem pro svou práci hledal pomoc jen u přátel Němců, ne v Praze – ve Vídni a v cizině...“, píše Masaryk.

Tvrzení o tom, že Masaryk dostal za obhajobu Hilsnera a židovských zájmů řádně zapláceno (prý například od Rothschilda, říkalo se), bylo tak rozšířené, že mu uvěřil i Masarykův starý otec, který k němu přijel do Prahy na návštěvu. „Několik dní kolem mne obcházel, až jsem se ho nakonec zeptal, a on trochu rozpačitě spustil: Dostals přece tolik peněz, tož bys mně taky jednu mohl tak s tisícovku dat!“, popisuje historku Masaryk v rozmluvě s Emilem Ludwigem.¹⁴⁰

Podle některých zdrojů pomáhali Židé Masarykovi při hilsneriádě i intelektuálně – dodávali mu munici do jeho polemik. S Masarykem byl prý ve styku Moritz Hammerschlag z Prahy, prezident židovské Velkolóže řádu B' nai B' rith,¹⁴¹ který mu dodával materiál proti rituální vraždě. Hammerschlag byl prezidentem bývalého rakouského distriktu B' nai B' rith a když bylo ústředí tohoto řádu v roce 1910 přeloženo do Vídně, stal se zde jeho viceprezidentem.¹⁴²

Podle svých vlastních slov byl také jedním z motivů Masarykova angažmá v aféře pocit viny z dětství. „Nejednou jsem tenkrát (při hilsneriádě, pozn. autora) vzpomínal na Leopolda za vraty dunajovickými – snad jsem odčinil všechno to nepěkné, k čemu mě kdy svedl můj bývalý antisemitism.“

Hilsner byl i přes všechny intervence světového Židovstva nakonec odsouzen kutnohorským soudem roku 1899 k trestu smrti, v dubnu 1900 však došlo (i vlivem Masaryka) ke zrušení rozsudku, ale při obnoveném soudu v Písku byl Hilsner obviněn znovu, a to nejen z vraždy Anežky Hružové, ale i ze spoluúčasti na vraždě Marie Klímové. Císař František Josef I. později změnil trest svojí milostí na doživotí. Po osmnácti letech vězení byl Hilsner nakonec 24. března 1918 na základě amnestie udělené Karlem I. propuštěn, ale nikdy nebyl rehabilitován.

Masaryk pak v roce 1927 věnoval Hilsnerovi 2.000 československých korun, přijal ho také na Hradě a dal mu rady pro další život.

V lednu 1928 však Hilsner zemřel. Židovský tisk při té příležitosti znovu oživil tvrzení o jeho nevině. Neues Wiener Journal k tomu poznamenal:

„Jen velice málo lidí šlo za rakví ubožáka, který jako oběť památného procesu rituální vraždy v Polné (...) strávil osmnáct let ve věznicích na Pankráci a ve Steínu. (...) Jméno Hilsner vzbuzuje vzpomínky na čas, kdy se jeho jméno stalo bojovým pokřikem zuřivých bojů, planoucích od soudního sálu v Kutné Hoře až po rakouský parlament a udržujících v napětí svět i daleko přes hranice Rakouska. Také Francií tehdy hýbal proces, v němž se jednalo o rovněž nevině (!) odsouzeného Žida, oběť antisemitských intrik: proces kapitána Dreyfuse.“¹⁴³ Podobně list „Freiheit“ nepravdivě napsal, že „...Hilsner, oběť hrdelního procesu v Polné, zemřel (...) Jeho nevina je mimo jakoukoli pochybnost. (...) Indicie proti němu nebyly vůbec žádné a neproběhlo ani žádné vyšetřování.“¹⁴⁴

140 Ludwig, s. 88.

141 Židovská národní organizace „Synové smlouvy“ (B' nai B' rith) založená v polovině 19. století v USA německo-židovskými emigranty a posléze rozšířená po celém světě – viz BARTOŠ, Adam B.: B' nai B' rith a Česko(slovensko) I/II, freeglobe.cz, 20. 12. 2011 (<http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1340-b-nai-b-rith-a-cesko-slovensko-1-2.aspx>); BARTOŠ, Adam B.: B' nai B' rith a Česko(slovensko) II/II Seznam zakládajících členů lože, freeglobe.cz, 21. 12. 2011 (<http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1343-b-nai-b-rith-a-cesko-slovensko-2-2-seznam-zakladajicich-clenu-loze.aspx>).

142 Protižidovská čítanka, s. 258–259.

143 Neues Wiener Journal z 12. ledna 1928.

144 Freiheit, 11. ledna 1928.

Popisovat Masarykovo počínání v celé aféře přesahuje rámec této úvahy – není zde místo pro Masarykovy argumenty, kterými obhajoval Hilsnera a které se daly snadno vyvrátit a také byly vyvráceny Masarykovými oponenty – Masarykovi bylo často vytýkáno, že se věnuje něčemu, čemu nerozumí. I proto se Masaryk vydal in cognito na místo vraždy, aby posoudil některé své vývody – utajená návštěva profesora v Polné se však neobešla bez komických momentů, když byl Masaryk poznán, ale zapíral se a z Polné po svém vyjádření raději spěšně odcestoval.¹⁴⁵

Veřejnost byla Masarykovým počínáním tak pobouřena,¹⁴⁶ že profesor tehdy vážně uvažoval, že opustí Čechy a odejde do ciziny. „Tenkrát byl postrach z veřejného mínění takový, že nikdo nevystrčil ruky, aby se Masaryka zastal. Byli už dříve v životě Masarykově dnové hořkosti, kdy pomýšlel vystěhovat se z vlasti, roku 1899 však již opravdu ‚pakoval kufry‘, jak mi pravil,“ stěžuje si Masarykův věrný souputník, kterým však Masaryk pohrdal, Jan Herben. Byla to Masarykova manželka, která ho při balení kufrů našla a útěk do Ameriky mu rozmluvila s tím, že nesmí ustupovat a musí bojovat až do konce.

Masaryk totiž nejenže odmítal běžné přesvědčení o tom, že motiv vraždy byl náboženský, ale navíc se nestyděl z vraždy obvinít ani vlastní rodinu Anežky Hružové. To bylo pro veřejnost už příliš. Její pocity vystihl právní zástupce rodiny Anežky Hružové JUDr. Karel Baxa, který na Masarykovu brožuru (Nutnost revidovati proces Polenský, 1899) reagoval slovy o tom, že se Masaryk tímto postojem sám provinil proti sebou samým tolik hláсанé humanitě.¹⁴⁷ Však také nebyla Baxova účast v procesu Masarykem nikdy zapomenuta. Když už byl Masaryk později prezidentem republiky a Baxa se stal primátorem hl. města Prahy, Masaryk s ním vedl skrytý boj. Baxa byl však nesmírně populární, takže se ho podařilo přimět k rezignaci až téměř na poslední chvíli, kdy už byl ve věku 75 let nemocen a na Benešovo naléhání, aby odstoupil ve prospěch probenešovského kandidáta, tak už bez většího oponování s klidným srdcem přistoupil.

Stejně tak se proti Masarykovým smyšlenkám uveřejněným v jeho brožuře postavili i další odborníci či lidé blízcí rodině a znalí poměrů v Polné, pro které byla Masarykova tvrzení téměř co rouhání. Vlastními broužarmi s Masarykem polemizovali soudní znalci – lékaři dr. Michálka a dr. Prokeš, či kněz a tehdejší polenský kaplan P. Ferdinand Vlček. („Odpověď Masarykovi o vraždě polenské“). Když pak Masaryk viděl, že jeho argumenty v českých zemích nepadají na úrodnou půdu, zaměřil se především na přednášky v cizině a texty v zahraničních periodikách.

Na pozvání amerických Židů a mezinárodního Svazu pro volná náboženství¹⁴⁸ proto

145 Masaryk cestoval do Polné pod falešným jménem, které si vypůjčil od redaktora katolického listu Čech – pod jménem Beck. O návštěvě v Polné, ke které došlo 11. prosince 1899, psala například Národní politika (Pan profesor T. G. Masaryk po prvé v Polné! Národní politika č. 349, 17. prosince 1899).

146 Bouření studentů proti Masarykovi v době hilsneriády popisuje podrobně Václav Guttwirt ve spisku „Masaryk a studentstvo“ (Bursík & Kohout, Praha, 1924, s. 44–54).

147 „Co jest v brožuře prof. Masaryka, jest věru jen smutným důkazem toho, že marně se shání Hilsnerovci po důkazech proti jiným vrahům. Prof. Masaryk nečetl spisů soudních, nebyl přítomen líčení, ba nebyl ani v Polné na místě činu a přes to osobuje si právo svalovati s Hilsnera vinu přímo na domácí lidi Anežky Hružové. Toto bezdůvodné podezřívání nevinných lidí, osob, kterým ruka vražedná odňala dceru a sestru navždy – takové jednání jest se strany prof. Masaryka pravým hříchem proti humanitě, jím tak často hláсанé! Nazýváme jeho jednání – nejmírnějším slovem – lehkomyšlností! Bez znalosti materiálu, opřen pouze o domysly, pronášá soud o tak dalekosáhlé věci. Probíráti jeho ‚vědecký spis‘ bylo by pro mne, právníka, pro nějž jsou směrodatny jen okolnosti soudně zjištěné, nedůstojno. Tam, kde se jedná o život člověka, nemusí svědomitý právník házeti domysly, jak to činí prof. Masaryk. Pro nás jsou rozhodnými vyšetřené okolnosti a těch prof. Masaryk vůbec nezná, jak sám se k tomu doznává.“ (citováno ze spisku P. Eduarda Kasala „Profesor T. G. Masaryk a revise Polenského procesu“).

148 Doležal, s. 116.

vykonal roku 1907 turné po USA, kde pořádal o hilsneriádě přednášky.

Podle Soukupové¹⁴⁹ byla jedna taková na jeho počest uspořádána v září 1907 v New Yorku Svazem haličských a bukovinských Židů. Masaryk na ní odmítl aureolu mučedníka z hilsneriády a přiznal se i ke svým dětským antisemitským pokleskům, byť vyznal, že předsudky byly překonány jeho zde už několikrát zmiňovanou příhodou se židovským spolužákem Prilisauerem. „*Od toho dne počal jsem o Židech a Židovstvu přemýšlet, stopovati psychologické hnutí tohoto národa a od toho dne počalo se mé smýšlení o Židovstvu pozvolna měnit,*“ cituje z přednášky český židovský list Rozvoj.¹⁵⁰

O tom, že Masaryk byl v židovských kruzích díky postoji v hilsneriádě přijat více než srdečně, svědčí sám ve svých válečných pamětech (Světová revoluce a naše nynější krize),¹⁵¹ kde píše:

„*Jako všude, také v Americe mě podporovali Židé. A právě v Americe hilsneriáda se mi teď, abych to tak řekl, vyplatila. Už roku 1907 uspořádali mi v New Yorku Židé ohromnou recepci; tentokrát jsem se osobně sešel s mnohými zástupci, jak směru orthodoxního, tak sionistického. Ze sionistů jmenuji L. D. Brandeise, člena Nejvyššího soudu ve Washingtoně, původem z Čech; byl dobře znám s prezidentem Wilsonem a požíval jeho důvěry. Jedním z vedoucích sionistů byl J. W. Mack. Také se Sokolovem, s jiným vlivným vůdcem sionistickým, jsem se v Americe seznámil osobně. V Americe mají Židé, jako v Evropě, veliký vliv v žurnalistice; bylo nám velmi výhodné, že jsme tuto velmoc neměli proti sobě. I ti, kdo nesouhlasili s mou politikou, chovali se zdrženlivě a nestranně,*“ píše Masaryk ve své Světové revoluci.¹⁵²

A ještě více, zdá se, podařila se mu hilsneriáda prodat o deset let později, kdy USA navštívil už jako člen odbojové skupiny Maffie.¹⁵³

„*Hilsnerův proces jsem prodal teprve za války. Všude v dohodových zemích měli Židé velký vliv na noviny; kam jsem přišel, psaly noviny pro nás nebo nám aspoň neškodily. Ani nevíte, co to pro nás znamenalo.*“¹⁵⁴ „*Všude se vědělo o hilsneriádě,*“ píše pak na jiném místě Světové revoluce.¹⁵⁵ „*Já jsem teprve nyní prodal toho Hilsnera,*“ nechal se také slyšet v červnu 1918 před deputací českých katolických spolků v Americe.

To, že sionisté Masarykovi pomáhali, nebylo nic samozřejmého. Slovanské záležitosti se v té době židovské přízni příliš netěšily, jak vzpomíná Masarykův osobní tajemník Císař. A už vůbec ne, pokud šlo o zemi, kde podle jejich měřítek existoval antisemitismus. Masaryk sám například vzpomíná na Poláky, proti kterým byli Židé v té době nepříznivě naladěni. „*Proti Polákům jsou všude Židé všech odstínů a to je ohromná moc finanční a žurnalistická. V Polsku totiž v té době propukal silný antisemitismus. Stanovisko Židů bylo, že v nejlepšíh případě nebudou proti Polákům, ale pro ně že neudělají nic. Vliv Židů, i v Americe, je značný, musí se s ním dobře počítat. Žid na příklad je členem nejvyššího soudu: Brandeis, původem z Čech; toho jsem získal pro nás, má velký vliv na Wilsona osobně,*“ uvádí Masaryk ve své zprávě ministerské radě po svém příchodu do vlasti, kdy 23. prosince 1918 na Hradě za přítomnosti ministrů a předsedů stran podal výklad o své zahraniční činnosti.¹⁵⁶ Zatímco

149 Soukupová, Židovská menšina ve 20. letech, s. 118.

150 Rozvoj, 22. 11. 1907.

151 Masaryk nazýval první světovou válku „světovou revolucí“. Zajímavé je, že podobně ji nazývali i někteří Židé.

152 Světová revoluce, s. 272.

153 Masaryk byl v USA celkem čtyřikrát. Poprvé v roce 1878, kdy tam cestoval za svou snoubenkou, později v roce 1902, pak o pět let poté (1907) a nakonec v posledních měsících války (1917).

154 Hovory, s. 138.

155 Světová revoluce, s. 94.

156 Cesta demokracie I., s. 46.

Poláci měli tedy smůlu, Čechoslováci skrze Masaryka, židovského oblíbence, získali mnoho. „*Vůbec jsem se snažil všude získat Židy pro nás a to se mi dost snadno dařilo – hilsneriáda nesla teď ovoce,*“ dodal hrdě Masaryk.

Boj proti rituální pověře, jakkoli v něm byl Masaryk tak trochu osamocený, se však podle Felixe Weltsche nakonec stane „*důležitým článkem řetezu, který jednou vykoupí tento národ*“, jakkoli to prý Češi tehdy ještě netušili a ocenili to až později.

Podle Hugo Samuela Bergmanna, filosofa a ředitele Národní univerzitní knihovny v Palestině a vyučujícího na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě,¹⁵⁷ prokázal Masaryk svým postojem „*občanskou odvahu*“ a „*našel sílu se vzepřít slepé, pošťvané mase a stát se v zápolení s masou jejím učitelem*“. Bergmann tak Masaryka přirovnává k Mojžíšovi, který také bojoval s otrockou masou, osvobodil ji, stal se jejím vůdcem a učitelem jejích potomků. „*Proto je Masarykův politický boj proti brutální majoritě – ať již šlo o padělané Rukopisy nebo o rituální vraždu – tak velikým činem náboženským, utvářejícím, vychovávajícím příští generace*“.¹⁵⁸

Masarykovo vystupování proti rituální vraždě ale hilsneriádou zdaleka nekončilo. Když roku 1913 vzrušil svět tzv. kijevecký proces s ukrajinským židem Mendlem Bejlisem (1874–1934) obžalovaným z rituální vraždy třináctiletého ukrajinského chlapce Andreje Juščinského, na protestní schůzi, kterou čeští Židé svolali do Plodinové burzy, vystoupil s přednáškou, kde se Žida zastával a příběh srovnával s českou štvanicí na Hilsnera. Vysloužil si tak další židovské pochvaly. „*Masaryka vidíme na straně slabého, pronásledovaného, vidíme jej, statečného borce, za lidská práva bojujícího s mnohohlavým drakem zpátečnictví a pověry,*“ vzdává Masarykovi hold J. R. Polák ve sborníku Masaryk a židovství.

Masaryk, Židé a odboj

Masarykovo počínání během hilsneriády bylo tedy klíčové pro jeho pozdější práci v exilu. Zatímco doma spor o oprávněnost či neoprávněnost pověry stran židovské rituální vraždy prohrál a přišel o popularitu, v cizině mu hilsneriáda naopak otevřela dveře. Od počátku mu také pomáhali i někteří čeští Židé, kteří se tak hlásí ke svému podílu na vzniku státu.

Podle historičky Blanky Soukupové¹⁵⁹ se Masaryk údajně sešel s Čechy Židy¹⁶⁰ ještě před svou emigrací, aby je ujistil o své loajalitě. „*Bál jsem se – snažil se apelovat na Židy, aby se nebourili,*“ vzpomíná později Masaryk ve Světové revoluci.¹⁶¹ Podobnou starost měl o Židy i na konci války, během převratu. Oceňoval jeho „sametovost“: „*Němci a Židé měli strach, že budou naházeni do Vltavy, ale nikomu nebyl zkřiven ani vlas,*“ říká pochvalně.¹⁶²

¹⁵⁷ Hugo Samuel Bergman (1883–1975), izraelský filosof, rodák z Prahy, studoval filosofii v Praze a Berlíně, ovlivněn Martinem Buberem, v letech 1910–19 pracoval jako knihovník pražské univerzitní knihovny, v roce 1920 emigroval do Palestiny, kde byl do roku 1935 ředitelem Národní univerzitní knihovny. Současně přednášel na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, kde byl jmenován v roce 1935 profesorem a pro léta 1935–38 zvolen rektorem. Jeho hlavními filosofickými tématy byla věda a náboženství. (Encyklopedie významných osobností ve víru židovského osudu).

¹⁵⁸ Hugo Bergmann: Masaryk a problém náboženský, in: Jak jsme ho viděli, s. 284–287.

¹⁵⁹ SOUKUPOVÁ, Blanka: T. G. Masaryk a židé (Židé): legenda a skutečnost; in: Kolektiv autorů: Židovská menšina v Československu ve třicátých letech, Židovské muzeum Praha, 2004, s. 104.

¹⁶⁰ Nebo také Čechožidy – termín, který používá Soukupová ve svých historických pracích, odvolávajíc se na pojmenování, který pro sebe a pro vyjádření vlastní komplikované identity od dvacátých let 20. století užívali stoupenci českožidovského asimilantského hnutí.

¹⁶¹ Světová revoluce, s. 36.

¹⁶² Ludwig, s. 140.

Masaryk hned na začátku války píše svému příteli, Židu Oskaru Steinovi, redaktorovi pražského německého listu Bohemia, mimo jiné členu židozедnářského řádu B´nai B´rith,¹⁶³ zda by nezařídil jeho schůzku s pražským vrchním policejním ředitelem Chumem. Sliboval si od ní (což se také stalo), že mu Chum pomůže zaříditi cestovní pas, na který mohl Masaryk vycestovat do ciziny pod falešnou identitou.¹⁶⁴

Nejde přitom o hledání židovské stopy v českém zahraničním odboji za každou cenu – tuto situaci jako významnou připomínají sami Židé, když ji téměř jako symbolickou (ve smyslu ‚takto odboj začal‘) zdůrazňují ve sborníku „Masaryk a židovství“, kde ostatně i faksimile dopisu publikují s tvrzením, že šlo o první počín v Masarykově osobní vzpouře vůči Rakousko–Uhersku. Židé si byli významu této drobné události vědomi a náležitě se jí pyšnili.¹⁶⁵

Podobná situace se bude opakovat i s Edvardem Benešem – i on získal pas skrze židovskou intervenci gymnasijsního profesora z Nového Bydžova, Žida dr. Oskara Buttera,¹⁶⁶ člena Maffie.¹⁶⁷

Masaryk, který vždy bojoval proti nacionalismu a nikdy dříve se nezasazoval o samostatný český stát, ale do poslední chvíle preferoval rakouskou federaci, se svým osobním odbojem, ke kterému se na počátku války rozhodl, náhle mění v zapřísáhlého radikála v zahraničí spřádajícího velezrádné plány vůči Rakousko–Uhersku. V radikála tak zapřísáhlého, že když je později „svými“ legiemi de facto prohlášen za diktátora, uvažuje dokonce v jednu chvíli, že kdyby nebylo zbytí a doma nedošlo k převratu, prosadil by své plány třeba za použití síly – jako diktátor. S armádou by prý táhl přes Drážďany na Prahu. „*V čele padesáti tisíc mužů byl jsem pánem situace a mohl jsem rychle zaříditi, čeho bylo třeba, svolat parlament, volby, všecko rychle, ráz, dva, tři. Měl jsem všecko napřed promyšleno a byl bych řešil krátkou cestou mnoho otázek, které nám později dělaly starost a z nichž některé nejsou vyřešeny dosud. Pak bych byl po dosažení absolutoria složil moc, mně dočasně svěřenou,*“ odpověděl Masaryk v rozhovoru s Ludwigem na dotaz, zda by převrat v Čechách organizoval jinak, než jak jej organizovali domácí politici.¹⁶⁸

Tento zajímavý obrat v Masarykově politickém životě by měl být historiky náležitě osvětlen, protože jinak dává prostor pro mnohé spekulace až konspirativního charakteru. Pracoval Masaryk na svůj popud, bylo to jeho vlastní rozhodnutí, nebo jen od někoho dostával instrukce, když vpodstatě popřel sám sebe a stal se revolucionářem?

Historik Jan Galandauer poukazuje na to, že Masarykovo postavení v protirakouské emigraci nebylo žádnou samozřejmostí – před válkou nepatřil k tradičním nacionalistickým politikům, naopak byl jejich odpůrcem. Jeho česká otázka byla polemikou s nacionálním radikalismem, tvrdí Galandauer s tím, že Masaryk počítal s další existencí Rakousko–Uherska

163 Oskar Stein byl členem pražské lóže B´nai B´rith „Praga“ (Protižidovská čítanka, s. 262).

164 Světová revoluce, s. 3.

165 „Stein vstoupil do styku s Masarykem za aféry Švihovy a seznámil ho s vedoucím pražské státní policie dr. Chumem. Když vypukla válka, vzpomněl si Masaryk na tyto styky a chtěl se sejít s Chumem, patrně, aby si obstaral zahraniční pas. Tak je tento Masarykův dopis patrně prvním dokumentem, který nasvědčuje jeho pozdější zahraniční činnosti,“ píše se ve sborníku Masaryk a židovství, s. 332–333.

166 Oskar Butter (1886–1943), československý diplomat, studoval moderní filologii v Praze a v Paříži, středoškolský profesor v Hradci Králové a Novém Bydžově, Masarykův stoupenec a aktivní člen Maffie. Koncem roku 1918 povolán Benešem za člena čs. delegace na mírové konferenci v Paříži. Po návratu organizoval od roku 1919 na MZV zpravodajský odbor, ve kterém se stal odborovým šéfem. 1930–36 generální konzul v Paříži, na podzim 1938 z úřadu odešel, 1939 zatčen, prošel koncentračními tábory, zahynul v Osvětimi (zdroj: Politická elita meziválečného Československa 1918–1938, s. 30).

167 Beneš, Světová válka a naše revoluce, s. 68.

168 Ludwig, s. 140.

a prohlašoval, že nevěří v evropskou válku a v novou mapu Evropy.¹⁶⁹ Podle historika ale „plná rekonstrukce Masarykovy cesty k protirakouskému vystoupení není možná.“¹⁷⁰

Galandauer cituje i historičku Miladu Paulovou, autorku velké knihy o Mafii, která – ač Masarykovou obdivovatelkou – došla k podobnému závěru: „Přes vlastní zpověď Masarykovu chybí nám dodnes náležitě podrobné poznání, jak právě prof. Masaryk (...) dospěl nakonec k rozhodnutí, že národ musí rozvinout prapor odboje a sám se postavil v jeho čelo.“¹⁷¹

**

V rámci své odbojové zahraniční činnosti byl Masaryk často hostem různých významných židovských a sionistických kruhů, jak i občas sám ve svých memoárech vzpomíná a jak připomínají i ostatní autoři.

„Masarykovo tažení přivedlo Masaryka ve styk i se sionisty, především s vůdčími sionisty v Americe a později se sionistickými vůdci, kteří svými vztahy měli vliv¹⁷² při pařížské konferenci,“ tvrdí například Felix Weltsch.

Už jsme zmínili jeho americké turné, kde sám vyjmenovává, jak se seznámil s předními sionisty, jako byl Brandeis,¹⁷³ Sokolov či soudce Mack.¹⁷⁴

To ale byla jeho druhá cesta do USA (1907), kdežto v roce 1918 přichází do USA potřetí. Masaryk vyjmenovává své americké kontakty, návštěvy a navázaná přátelství z roku 1918 na stránkách Světové revoluce,¹⁷⁵ aniž by přesněji uváděl, kdo z těchto osobností patřil k židovské menšině či k sionistickému hnutí, navíc – jak v úvodu knihy zdůrazňuje – psal jen o těch lidech, o kterých tušil, že by jim zveřejnění těchto informací nemuselo vadit. Je evidentní, že

169 Galandauer, s. 31.

170 Připomíná například Masarykovy starší citáty, které jsou s jeho pozdějším konáním v příkrém rozporu: „Kdyby Rakousko v evropské konflagraci podleгло a se rozbilo, dostali bychom se k Německu, s nímž už tisíc let jsme ve styku, co by to znamenalo, ať si každý domyslí.“ (Naše nynější krize) – „Nečekám žádné ohromné světové katastrofy a velmi reálně počítám s existencí Rakouska.“ (Tamtéž) – „Naše politika nemůže být úspěšná, nebude-li nesena opravdovým a silným zájmem o osud Rakouska.“ (Česká otázka) – „Je potřeba pracovat ku povznesení Rakouska a jeho politické správy.“ (Tamtéž) – „Politická samostatnost nás nespasí a nezachrání; byli jsme samostatní a ztratili jsme samostatnost svou; a jsou národové samostatní a přece ne svoji.“ (Tamtéž).

171 PAULOVÁ, Milada: Dějiny mafie, díl I. s. 161, citováno in: Galandauer.

172 Sionisty se to na mírové konferenci jen hemžilo. Židovský světový program byl jediný politický program, který na mírové konferenci prošel bez jediného škrtnutí. Francouzi, když viděli, jak se tisíce Židů hrnou do Paříže ve funkcích poradců hlav států, překřtili mírovou konferenci na „košér konferenci“ (Ford). Zejména v americké mírové delegaci, která jela do Paříže za Wilsonova vedení, byl počet Židů tak nápadný, že to všude vyvolávalo pozornost. Podle některých zdrojů v ní bylo 117 Židů z celkového počtu 157 delegátů, tedy 70 procent amerických delegátů byli Židé (Jacobi, Země zaslíbená, s. 108). Zajímavé by bylo v této souvislosti také zjistit, kolik Židů bylo v československé delegaci.

173 Louis Dembitz Brandeis (1856–1941), potomek česko–židovských přistěhovalců, kteří po roce 1848 emigrovali z Prahy, šedá eminence americké politiky během světové války, advokát v Bostonu, odborník v sociálních otázkách a v otázkách pracovního práva. Prezident Wilson ho už dříve chtěl přibrat do vlády, proti čemuž se zdvihla nevole ze strany amerických politiků, Wilson ustoupil, ale roku 1916 Brandeise alespoň na doživotí jmenoval soudcem Nejvyššího soudu (i toto jmenování se ale neobešlo bez protestů a dlouhotrvajících intervencí na obou stranách). Byl prvním Židem v tak významné funkci a vykonával ji až do roku 1939. Zprvu měl k židovství vlažný vztah, ale od roku 1910 se začal angažovat v sionistickém hnutí a roku 1914 přijal nabídku, aby stanul v čele sionistického hnutí v USA. V roce 1915 veřejně prohlásil, že se „židovský národ znovu narodil“ (Jacobi, s. 89; Encyklopedie, s. 68).

174 Julian William Mack (1866–1943), americký soudce a sociální reformátor. Dlouho činný u různých amerických soudů, před 1. sv. válkou působil jako profesor práva na amerických univerzitách. Byl Brandeisovým spolupracovníkem, předsedal 1. americkému židovskému kongresu a roku 1918 se stal prezidentem sionistické organizace v USA.

175 Světová revoluce, s. 270–280.

kontakty se sionisty, které navázal v roce 1907, v roce 1918 obnovil, rozšířil a náležitě využil, když se o těchto jménech zmiňuje i v těchto válečných pamětech.

„Jest známo, že Wilson, na kterém zde záleželo, měl mnoho vlivných židovských a především sionistických přátel; pro tyto židovské vůdce byl Masaryk mužem, který se v těžké době ujal židovství, a vděčnost k přátelům nežidovským jest známou vlastností Židů,“ tvrdí Felix Weltsch.

Masaryk se například už v roce 1907 v USA seznámil s rabínem a sionistickým vůdcem Stephenem Samuelem Wisem (1874–1946), blízkým přítelem prezidenta Wilsona. Podle Felixe Weltsche¹⁷⁶ to byl především on, kdo podporoval Masarykovy snahy.¹⁷⁷ Wise byl tvůrcem tzv. Svobodné synagogy v New Yorku, instituce, která lákala nežidovské návštěvníky přednáškami o etických, sociálních a politických problémech.¹⁷⁸ Její myšlenka vycházela z náboženského reformního hnutí jiného rabína (shodou okolností stejného jména) Issaka Mayera Wise (1819 Lomnička–1900 Cincinnati), pocházejícího dokonce z Čech,¹⁷⁹ které se rozvíjelo právě v Cincinnati od 70. let 19. století. Wise byl naopak synem budapeštského rabína a toto americké hnutí se mu podařilo zradikalizovat. Jeho Svobodná synagoga zahájila činnost právě přednáškou Masaryka. Když se časem přednášky v synagoze staly hitem a pro nával posluchačů už dosavadní místo nestačilo, přesunul se Wise do slavné Carnegie Hall, aby si ještě později postavil vlastní chrám.

Wise na to vzpomíná, když posílá pozdrav XVIII. sionistickému kongresu 1933 v Praze: *„Dostalo se mi té veliké cti, že jsem byl ve styku s dr. Masarykem, jehož jsem tehdy poznal jako velkého právníka a učitele jeho země a jako rytířského obhájce Hulesnerova,“* píše ve své zdravici Wise, který komolí jak Hilsnerovo jméno, tak Masarykovo povolání.

Když později u příležitosti Masarykových 80. narozenin píše Wise své přání, je už přesnější:

„Budu se vždy radovat i z toho, že první řeč z kazatelského místa svobodné synagogy byla v roce 1907 pronesena pražským univerzitním profesorem a to v malé budově synagogy v 81. Street West. Pozval jsem ho nikoli pro jeho proslulost jakožto učitele, filosofa nebo publicisty, nýbrž pro jeho odvalu a ušlechtilost, s jakou vše vsadil do hry a byl ochoten, s výjimkou cti, obětovat i vše, když bránil židovský národ, aby na něm neulpěla hana rituální vraždy. Jeho dobrovolný boj ve prospěch Hilsnera z Polné byl tím ušlechtilejším činem, že u obžalovaného šlo o degenerovaný typ a bylo pravděpodobné, že se skutečně

176 Felix Weltsch, filosof, v letech 1919–1938 redaktor pražského sionistického týdeníku „Selbstwehr“, univerzitní knihovník (Soukupová).

177 Weltsch, s. 73.

178 Obrázek o tom, jak radikálně se ve Svobodné synagoze kázalo, si můžeme učinit z citátu Wiseova syna Jamese: *„My Židé odporujeme fašismu bez ohledu na to, v jaké podobě se projevuje. Naším příštím krokem bude vložit ruku na průmysl všech národů v zájmu dělníků a nebudeme trpět, aby se nám někdo stavěl do cesty, i kdybychom k tomu museli použít síly,“* řekl James Waterman Wise z katedry svobodné synagogy, 28. ledna 1938.

179 Americký rabín, průkopník reformního judaismu. Narodil se v Lomničce u Františkových Lázní, studoval v ješivách (žid. náboženských školách, pozn. autora) v Praze a Golčově Jeníkově. Od roku 1843 působil jako rabín v Radnicích na Rokycansku. Dostal se do rozporu s úřady, protože nedodržoval různé protizidovské zákony, například oddával bez ohledu na familiantský zákon, který omezoval počet židovských manželství. Roku 1846 musel uprchnout do USA, ke se stal již roku 1847 rabínem v Albaně ve státu New York a od roku 1854 až do své smrti byl rabínem v Cincinnati. Proslul především jako reformátor, prosazoval například používání angličtiny v liturgickém jazyce, zaváděl sborový zpěv při bohoslužbě, zrušil oddělení mužů a žen v synagoze apod. Jeho reformy přejalo mnoho amerických obcí. Roku 1873 založil Unii amerických hebrejských kongregací, která se roku 1875 stala základem Hebrew Union College, rabínského učiliště, které Wise vedl až do své smrti. Roku 1899 se stal prvním předsedou Central Conference of Rabbis, ústředního orgánu rabinátů USA (Encyklopedie, s. 35). Podle jiných informací se podílel na revizích talmudu.

provinil vraždou,“ píše překvapivě Wise.¹⁸⁰

Překvapivě proto, že – na rozdíl od jiných představitelů židovství – uznává, že Hilsner vinen byl. A zajímavá je tato pasáž i proto, že poukazuje na skutečnou podstatu Masarykova angažmá v hilsneriádě. Podle Wise šlo o Masarykův boj za židovský národ, třebaže Masaryk tvrdil, že mu šlo právě o národ český. I kdyby byl býval Masaryk říkal o svých motivech pravdu a šlo mu skutečně o osvobození českého národa ze spárů pověry, jak říkal, je zajímavé vědět, jak jeho počínání vnímali sami Židé. Pro ně byl zkrátka hrdinou, který hájil *jejich* zájmy.

Ve Spojených státech Masaryk jistě potkal řadu jiných osobností židovského původu, ale on sám ani jeho životopisci v tomto ohledu přílišnou otevřeností zrovna neoplývají. Jen v náznacích se dozvídáme, že tyto kontakty existovaly a že byly význačné. Je například velmi pravděpodobné, že další osobnosti židovského původu byly mezi bankéři a finančníky, se kterými Masaryk – jak bez bližších podrobností píše – také jednal.¹⁸¹ Židovského původu byli také politik, člen amerického kongresu, narozený dokonce na území Čech, Adolph Joachim Sabbath (1866–1952) či slavista polskožidovského původu Leo Wiener (1862–1939), se kterými Masaryk také jednal a kteří se o československou věc zasazovali.^{182 183}

Pouze Felix Weltsch se rozhodl promluvit nad rámec toho, co přiznal Masaryk a vedle jmen, která jmenoval, zmínil kromě rabína Wise i Schemarhaju Lewina a redaktora Jacoba de Haase,¹⁸⁴ aniž bychom o nich ale měli bližších informací.

Jak ale napsal Masarykův osobní tajemník za války, Jaroslav Císař, *„psát o Masarykových stycích s americkými Židy za války znamenalo by psát o účasti amerických Židů na našem národním osvobození.“*

Masaryk podle něho prý nerozlišoval, kdo je Žid a kdo ne, stejně jako Židé, kteří mu pomáhali, nepomáhali mu prý jako Židé, ale jako lidé, kteří si Masaryka vážili. Sestavovat proto seznam osob – Židů – kolem Masaryka je tak podobně ošidné a vlastně i neopodstatněné, jako po letech vzpomínat, s jakými – kupříkladu – světlovlasými se Masaryk stýkával, tvrdí Císař.

„Masaryk nacházel vlídné přijetí tam, kde by jiný zastánce těžké věci byl našel chladné odmítnutí. A tam, kde by jiný byl v otázce naší samostatnosti a rozbití rakousko–uherské monarchie našel mezi Židy činné nepřátelství, dovedla Masarykova osobnost zajistiti alespoň benevolentní neutralitu. Toto málo je vše, co lze k danému tématu bez násilností říci; kdo ví, jak špatné oblíbení se mezi západními Židy těšily věci slovanské a jak velký byl uliv Židů ve veřejném životě – zvláště v žurnalistice a financích – ví, jak mnoho je tímto málem řečeno,“ vybruslil ze zadaného tématu do sborníku „Masaryk a židovství“ Jaroslav Císař.¹⁸⁵

Masaryk ale nenavazoval styky jen se sionisty americkými. Byl také ve spojení se slovenským Židem Josefem Hermannem Hertzem, který se zdržoval v Londýně, kde se během doby vypracoval až na pozici vrchního rabína celého britského impéria.

V Londýně se setkal i s řadou dalších vlivných sionistů. *„Mně osobně prospívala celá*

180 Jewish Daily Bulletin 7. března 1930, s. 106.

181 Masaryk zmiňuje například jednání s představiteli Bankers' s clubu v New Yorku (Světová revoluce, s. 273).

182 Světová revoluce, s. 254, respektive 272.

183 Například 14 dní po převratu se kongresman Sabbath přimlouval u vlády USA, aby Spojené státy pro návrat prezidenta Masaryka do ČSR daly k dispozici válečnou loď nebo alespoň zvláštní transport. Wilson ale o týden později odpověděl záporně – prof. Masaryk ještě nebyl dosazen v úřad prezidenta Československa „a jsem si jist, že kdybychom se pokusili s ním jednati jako s prezidentem, byli bychom povinni jednati podobně i v jiných případech.“ (Hájek).

184 Weltsch, s. 73.

185 Císař, s. 298.

moje minulost," píše o situaci v Londýně opět v narážce na hilsneriádu a další jeho prožidovské postoje.

Navázal také úzkou spolupráci s tehdejším šéfredaktorem Timesů Henry Wickhamem Steedem, v „jehož domě se prý scházel celý politický svět“ a kde se potkal s dalšími významnými postavami.¹⁸⁶

Masaryk se na některých místech svých memoárů zmiňuje o Steedovi nejen jako o svém příteli, ale i učiteli.¹⁸⁷ Není proto od věci podívat se na osobu tohoto britského novináře, který byl přesvědčeným sionistou.

Steed se přímo přátelil se zakladatelem sionismu Theodorem Herzlem, když byl ještě redaktorem Timesů ve Vídni. Jaké byly vztahy mezi Steedem a Herzlem, popisuje židovský legionářský vůdce a sionista Vladimír Jabotinsky, který líčí Steedovy zásluhy o sionismus.¹⁸⁸ Steed také napsal knihu „Habsburská monarchie“ (1913), ve které Židy jmenuje jako nejdůležitější národ monarchie – před Němci, Čechy, Poláky a Slovinci. „*Žádný muž, ať spisovatel, politik nebo diplomat, nemůže být považován za zralého, pokud se upřímně nepokusí pochopiti problém židovský,*“ píše také Steed na jiném místě.¹⁸⁹

I pro Čechy a ideu nezávislého československého státu měl ale Steed pochopení. České věci pomáhal články v britském tisku, i když zcela zadarmo to nebylo. Jak ukazují dokumenty III. sekce ministerstva zahraničí, nechával si Steed za svoji propagandistickou činnost bohatě platit, a to i po celou dobu první republiky, když byl v křesle ministra zahraničí Edvard Beneš.¹⁹⁰

Ve Francii československé věci pomáhal (a s Masarykem se přátelsky stýkal) francouzský historik a profesor slavistiky Louis Eisenmann (1869–1937) či zakladatel moderní sociologie jako vědy David Emile Durkheim (1858–1917).

Masaryk si během odboje židovské otázky pozorně všímal, o čemž svědčí i jednotlivé drobné zmínky v jeho textech, například v už tolikrát zmiňované Světové revoluci. A tak nezapomíná uvést, že bratr Gilberta G. Chestertona, se kterým se v Anglii seznámil, byl antisemita,¹⁹¹ konstatuje, že v USA lze stopovat vliv přistěhovalců, „zejména Němců a Židů“,¹⁹² vypráví, jak prohlédl podvod s falešnou šlechtičnou, která byla ve skutečnosti židovskou podvodnicí¹⁹³ či si pochvaluje, že Anglie učinila v listopadu 1917 výborný tah svým prohlášením pro židovský národní stát v Palestině, „neboť tím získala na svou stranu sionisty

186 Viz též BENEŠ, Edvard: Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa, Orbis a Čin, Praha, 1927, I. díl, s. 161.

187 Doležal, s. 170 .

188 Steed podle Jabotinského hrál důležitou roli nejen v historii židovské legie, nýbrž také v historii Balfourovy deklarace. Když pak britští židovští asimilanti lobbvali u vlády proti záměrům sionistů, odpověděl jim Steed „zničujícím“ úvodníkem v Times a „to jim zasadilo smrtelnou ránu“, chválí Jabotinský Steeda (Jacobi, s. 68).

189 Citováno in: Jacobi – Golem, s. 74.

190 Například jen za půl roku si Steed takto „vydělal“ 13.000 liber šterlinků, což při tehdejšímu kurzu znamenalo zhruba 2.000.000 korun. Podobných žádostí o peníze posílal Steed do Prahy během let několik a to byl jen jeden z několika desítek novinářů, které Beneš takto vydržoval. Podrobně o tom viz kniha R. Urbana „Tajné fondy III. Sekce“.

191 Světová revoluce, s. 127.

192 Tamtéž, s. 269.

193 Svými smyšlenými paměťmi vzrušila britskou veřejnost, byť její židovský bratr tvrdil, že si vymýšlí. Falešná šlechtična ale měla aristokratické vystupování a působila přesvědčivě, takže tvrzení mladíka nebylo bráno příliš vážně. Až Masaryk, který byl jako expert na rakouské reálie britskými úřady požádán o radu, sledoval tuto ženu, která shodou okolností byla ubytována nedaleko jeho bydliště a zjistil tak, že má skutečně „nápadné židovské rysy“ a že tedy nejspíše skutečně bude pouhou sestrou onoho mladíka, který na její podvod upozornil. (Světová revoluce, s. 128) .

a vůbec Židy v celém světě“.¹⁹⁴ Když pak popisoval kulturně společenský život první republiky, pochvaloval si, jak „také Židé jeví značný ruch náboženský“, že „máme směr orthodoxní, východní na Slovensku a Podkarpatské Rusi vedle směru západního, více liberálního“ a že „pro otázku židovskou také sionismus a židovské hnutí národní mají značný význam.“¹⁹⁵

Určitou pikantností, kterou podkapitolu o Masarykově „mafiánské“ činnosti uzavřeme, je falešné jméno, které si Masaryk pro svou odbojovou konspirativní práci v zahraničí vybral a na které měl vystavený nepravý pas, se kterým cestoval. Nechal si říkat Thomas George Marsden (aby si jméno snáze zapamatoval, odpovídaly iniciály iniciálám jeho pravého jména),¹⁹⁶ přičemž Viktor Marsden byl známý anglický novinář a později překladatel Protokolů sionských mudrců, který po jejich vydání záhadně zemřel.

O vlivu židovského elementu na vznik Československé republiky bychom na tomto místě mohli dlouze mluvit, pro lepší přehlednost ale toto téma ponecháme do dalšího dílu, který už od osoby TGM odhlédne k celkové otázce vzniku a dvacetileté existence ČSR ve vztahu k židovskému etniku.

Přesto ještě na závěr by na tomto místě bylo záhodno zmínit se o Charlesi R. Craneovi,¹⁹⁷ který patřil mezi nejbližší Masarykovy přátele v USA – byť v jeho případě bezpečně víme, že neměl židovský původ a – paradoxně – byl sám neskrývaným antisemitou. Pro pozdější Masarykovu odbojovou činnost je ale vztah s Cranem nesmírně důležitý, protože se přes něho dostal až k americkému prezidentu Wilsonovi.

Šéf firmy Crane Company se sídlem v Chicagu, filantrop a mecenáš s četnými vztahy k americkým politikům, patřil ve své době mezi nejbohatší Američany na východním pobřeží. Roku 1896 se cestou z Ruska zastavil v Praze, aby navštívil Masaryka, kterého považoval za experta na otázky Slovanů. Oba muži si od té chvíle začínají pravidelně dopisovat a po šesti letech Crane Masaryka zve, aby přijel přednášet na univerzitu do Chicaga, kde byla Cranovým přispěním otevřena katedra slovanských studií.

Během Masarykova odboje uvedl Crane svého starého přítele k Wilsonovi a představil mu ho jako „rozhodně nejvýznamnějšího slovanského vůdce na světě.“ Cranův syn Richard Teller Crane byl zase tajemníkem Wilsonova ministra zahraničí Roberta Lansinga, což Masarykovi také vydatně posloužilo.

194 Tamtéž, s. 241.

195 Tamtéž, s. 607.

196 Hovory, s. 157.

197 Prezident William H. Taft (1909) a později i prezident Woodrow Wilson (1920–21) učinil z Crana vyslance respektive ministra pro záležitosti Číny. V roce 1912 Crane velice silně finančně podpořil kandidaturu W. Wilsona, takže ho poté nový prezident jmenoval roku 1917 do speciální diplomatické komise do Ruska (známé jako Rootova komise) a v roce 1919 do mezispojenecké komise v Turecku (King–Craneova komise). Crane byl proti vzniku státu Izrael a vždy vystupoval jako vášnivý mluvčí na obranu nezávislosti arabských států. Crane byl údajně silně antisemitsky smýšlející a svoji nenávisť k Židům prý projevoval jak na setkáních se svými obchodními a diplomatickými kontakty, tak i v různých společenských situacích. Když Franklin Roosevelt jmenoval v roce 1933 Williama E. Dodd americkým velvyslancem v Německu, Crane napsal Doddovi blahopřejný dopis: „Židé poté, co vyhráli válku, pádí rychlým tempem snažíc se získat Rusko, Anglii a Palestinu. Snaží se uchvátit i Německo (...) a zaplavují Ameriku protiněmeckou propagandou.“ Crane byl prý obdivovatelem Adolfa Hitlera a neměl žádných výhrad k tomu, jak nacisté zakročili proti německým Židům. „Nechte jít Hitlera jeho cestou“, radil Doddovi. Crane také vydatně finančně podporoval univerzitu v Chicagu a založil tu nadaci pro slovanská studia, kam zval přednášet osobnosti, o jejichž významu byl přesvědčen. Tak se tu objevili Rusové Maksim Kovalevskij (historik, právník a zednář), Pavel Miljukov (historik a později ministr zahraničí Prozatímní vlády) či patriarcha Tichon, ale i – v roce 1902 – sociolog a filozof Masaryk.

Richard T. Crane se později na oplátku stal prvním americkým velvyslancem v Praze (v letech 1919–1921), zatímco druhý Cranův syn John studoval žurnalistiku, byl dopisovatelem vlivných amerických žurnálů pro státy Malé Dohody a později byl Masarykovým spolupracovníkem a „osobním tajemníkem pro angloamerickou oblast.“¹⁹⁸

Rodina Cranů a Masaryků se nakonec i pokrevně sblížila, když si Masarykův syn Jan vzal roku 1925 Craneovu dceru Frances Crane–Leatherbeeovou (rozvedenou a sám se s ní pak také rozvedl). Seznámil se s ní už za svých mladých let, kdy odcestoval do USA na vyučenou (1907–1913) a kdy se ho právě Crane ujal a pomáhal mu v jeho těžké životní situaci.¹⁹⁹

Masaryk a sionisté: splátka dluhu

Už dříve jsme si ukázali, že vztah Masaryka a představitelů židovských komunit byl oboustranně výhodný a prospěšný. Pomáhali-li Židé Masarykovi a Masaryk Židům před válkou, ještě více to platilo pro období válečného konfliktu a po něm. Během války to byli Židé, kdo podporoval Masaryka v jeho boji za nezávislost Československa a když bylo tohoto úkolu dosaženo, ve stejném duchu bojoval Masaryk, nyní už představitel nového státu, za nezávislost židovskou.

Úlohu sionistů v Masarykově boji o uznání Československa světovými mocnostmi a úlohu Masarykovu v boji Židů o uznání židovské národnosti v Československé republice vidí proto Felix Weltsch jako spojitě nádoby.²⁰⁰

Ne nadarmo proto připomíná, že když došlo 3. září 1918 k uznání československé národní rady v Paříži ze strany představitelů USA jako vlády válčící, byli prvními gratulanty právě američtí sionisté. Když jim pak Masaryk odpovídá a děkuje Židům za jejich podporu na stránkách listu „New York Tribune“ ze 7. října 1918, není to už podle Weltsche jen osobní stanovisko Masarykovo, nic soukromého, ale veskrze státní akt.²⁰¹

Masaryk v této své odpovědi slibuje: *„Židé budou požívat stejných práv jako ostatní občané našeho státu. Dále musím zdůraznit, že odstraníme nemorální a tyranský rakouský systém státních církví, který zneužíval náboženství a církve k politickým účelům. Pokud jde o sionistické hnutí, mohu jen vyjádřit své sympatie k nacionálnímu hnutí v židovském národu vůbec, poněvadž toto hnutí má velkou morální hodnotu. Sledoval jsem sionistické a nacionálně židovské hnutí v Evropě i v naší zemi a vím, že to není hnutí politického šovinismu, nýbrž morální znovuzrození vašeho národa, pánové! Byli jste tak laskaví, že jste se zmínili o mé osobní účasti v tomto národním hnutí. Mohu vás ujistit, že jsem se ze svých nejlepších sil snažil, abych učinil to, co jsem považoval za správné a spravedlivé nejen pro svůj vlastní národ, nýbrž také pro všechny národy.“*

Když se svobodné Československo stává skutečností, je Masaryk na radě, aby splatil svůj dluh a pomohl židovským přátelům. V novém českém státě se totiž rodí sebevědomá židovskonárodní politika a židovští nacionálové staví její program a přednášejí svá přání.

198 VYKOUPIIL, Libor: Ecce Homo – Charles Crane, ČRo – Brno.cz, 14. 2. 2009.

199 Charles R. Crane je v Česku znám také pro své mecenášství, díky kterému například vznikla „Slovanská epopej“ Alfonse Muchy. Alfons Mucha se s Cranem setkal poprvé v roce 1904 v USA. Mezi oběma muži vzniklo hluboké pouto. Když se Craneova dceru Josephine provdala za Harolda C. Bradleyho, nechal Charles R. Crane postavit manželům honosnou vilu, pro kterou si objednal od Alfonse Muchy portrét znázorňující jeho dceru jako symbolickou postavu Slavie. Později se tento portrét stal variantou plakátu pro banku Slavia a posléze byl převzat na československou státní korunu. Crane pak u Muchy objednal rovněž portrét druhé dcery, Frances, provdané Leatherbeerové, kterou si později vzal Jan Masaryk.

200 Weltsch, s. 71–72.

201 Weltsch, s. 73–74.

„Boj, který Masaryk ukončil pro československý lid, opakuje se nyní v menším na straně Židů v ČSR – boj o uznání a právo národa,“ tvrdí Weltsch s tím, že se tento podobá boji československému i v tom, že je rovněž veden na několika frontách – ve vlasti, před národním výborem a v cizině před mírovou konferencí, kde je v této věci jednáno s Benešem.

Vůdcem tohoto boje byla Židovská národní rada (ŽNR), která zároveň představovala sionistické hnutí. Vznikla 22. října 1918 ze zástupců židovskonárodní organizace v československém státě: zástupci sionistů zde byli dr. Ludvík Singer, dr. Max Brod, prof. Alfred Engel, Norbert Adler a ing. Hugo Slonitz.

Předsednictvo ŽNR se ohlásilo Národnímu výboru už 28. října 1918, tedy v samotný den převratu, a bylo přijato Antonínem Švehlou, Františkem Soukupem, Jiřím Stříbrným a Otakarem Srdínkem, připomíná Weltsch. Podalo memorandum s následujícími požadavky: Uznání židovské národnosti a svoboda hlásit se k ní. Nikdo nemá být nucen hlásit se k židovské národnosti, avšak nikomu, kdo se k ní chce hlásit, nesmí se v tom bránit oficiálně ani neoficiálně.

Mezi dalšími požadavky zazněla úplná rovnoprávnost Židů, národnostní menšinová práva pro židovský národ a demokratizace a sloučení židovských obcí.

Na konci roku, 31. prosince 1918, přijal Masaryk zástupce Rady Singera a Broda. „dr. Singer pozdravil prezidenta jakožto muže pravdy a ochránce práva, projevil radost židovského národa nad jeho volbou a přednesl program ŽNR, přičemž zvláště poděkoval za poselství prezidentovo americké sionistické federaci a za zásady obsažené v tomto poselství. Prezident Masaryk potvrdil autentičnost memoranda a že na jeho zásadách trvá. Singer mu pak předložil požadavky, včetně toho, aby Národní shromáždění z mandátů, jež má stanoviti, vyhradilo určitý počet židovské národnosti. Masaryk prohlásil, že se staví k požadavkům sympaticky a že je bude podporovat v rámci své ustavní pravomoci,“ popisuje setkání Weltsch.

S Brodem pak prezident mluvil mimo jiné o otázkách židovského tisku, otázkách školských a o demokratizaci židovské obce, přičemž Brod opět připomněl, že prvním krokem k vyřešení všech těchto palčivých otázek musí být právní, nejen faktické uznání židovské národnosti.

Prezident po hodině rozhovorů delegaci propustil s opětovným zdůrazněním porozumění pro přání, která mu byla přednesena a se zmocněním uveřejnit toto jeho židovskému národu příznivé stanovisko.

Další příležitost vyjádřit podporu sionistickým a národně-židovským snahám měl Masaryk už o pár dní později, když na Hradě 26. ledna 1919 přijal holandského novináře a přesvědčeného sionistu Jacoba Landaua, pozdějšího zakladatele a ředitele Židovské telegrafní agentury. Landau,²⁰² který byl od roku 1915 v úzkém kontaktu²⁰³ s radikálním křídlem kolem Vladimira Jabotinského,²⁰⁴ navštívil v Praze vedle Masaryka i premiéra Karla Kramáře a

202 Jacob Landau, holandský Žid, sionista, dopisovatel amsterodamského deníku De Telegraaf, vešel do styku s Mafií v Holandsku (skrže osobu malíře Emila Filly) a obstarával spojení holandské pobočky Maffie se světovým židovstvem. Informoval holandskou veřejnost příznivě o činech Masaryka a Beneše. Roku 1917 založil v Haagu Jewish Correspondence Bureau.

203 Jabotinský svědčí o tom, že se s Jacobem Landauem setkal v Haagu a že Landau „naší (rozuměj sionistické, pozn. autora) věci prokázal neocenitelné služby“ (viz „Když padlo rozhodnutí“, in: Židovský kalendář českého sionistického týdeníku „Židovské zprávy“, 1928).

204 Vladimír Jevgenějevič Jabotinský (1880–1940), narozen v ruské Oděse, revizionistický sionistický vůdce, řečník, spisovatel, voják a zakladatel Židovské obranné organizace v Oděse, pomáhal formovat židovské legie z britské armády v době 1. světové války. Od mládí publicisticky činný, angažoval se v židovském kulturním boji v Rusku, působil jako zpravodaj v západní Evropě, na počátku války založil v Kodani sionismus propagující časopis „Tribuna“, který měl také za úkol získat podporu pro myšlenku utvoření dobrovolnických židovských formací k osvobození Palestiny od Turků. Jabotinský nakonec, i přes odpor

ministra zahraničí Edvarda Beneše. Ze setkání vznikl rozhovor pro amsterodamský list De Telegraaf, rozhovor, podle kterého Masaryk podpořil jak sionisty, tak židy asimilanty a zdůraznil židovská práva ve všech zemích.²⁰⁵

„Zrovna tak sionism jako národní židovství má mé sympathie. A to proto, že v tom vidím morální regenerační problém. Pokud se týče Židů v našem státě, jsou tu kromě sionistů tak zvaní asimilanti. Je tu řeč o dvou problémech: řekne-li mi někdo, že je Němec, musím to přijmout. Prohlásí-li se někdo za Žida, musím to rovněž přijmout. To vyplývá z práva sebeurčovacího, které musí platit také pro Židy.“²⁰⁶

Na jiném místě rozhovoru Masaryk tvrdí: *„Každý Žid je postaven před tyto obě otázky: sionism vlevo, asimilace upravo. Mohli bychom také říci: radikální nebo konservativní, národnostní renaissance nebo setrvání v dosavadním stavu. To je velmi zajímavý zjev. To je problém týkající se celého světa. Každý myslící politik musí se touto otázkou čestně, vážně a svědomitě zabývat.“*

Na přímou otázku Landaua, zda budou zástupci československé republiky na mírové konferenci hlasovat pro židovskou Palestinu, Masaryk prohlásil: *„To se rozumí. Budou tento požadavek, zrovna jako všechny ostatní požadavky Dohody, podporovat.“²⁰⁷*

Jen o pár měsíců později, 22. března 1919, přijal Masaryk na Hradě opět delegaci ŽNR. Její vedoucí, Max Brod o výsledku schůzky referoval následovně:

„Byli jsme povoláni na den 22. března v 10 hodin ke slyšení, o něž jsme požádali dva dny předtím. Představil jsem prezidentovi členy ŽNR, kteří se dostavili jakožto deputace a to Salomona Liebena, Karla Fischla, prof. Alfreda Engela a tajemníka Emila Waldsteina. Tento pak ujal se slova, aby vylíčil podrobně zahraniční politiku ŽNR v posledních týdnech. Prezidentovi byly předloženy doklady, které ukazují, jak zástupci ŽNR při svém pobytu ve Švýcarsku a v Londýně se zasazovali o nejživější zájmy čl. republiky, zvláště o zásobování potravinami, a jak využili i svých styků se židovskými organizacemi v cizině po této stránce. Prezident jevil se velmi potěšen těmito informacemi, a vyslovil se zvláště uznale o telegramu, který jednal o našem spojení s americko-židovskou mírovou delegací v Paříži. Po probrání několika zahraničně-politických otázek došlo na vnitropolitické požadavky židovské národnosti. Zde mohu jen s radostí konstatovat, že mezi požadavky ŽNR a názory prezidentovými není ani nejmenšího rozporu, rovněž i v otázce demokratizace náboženských obcí a v otázce práva zastoupení židovské národnosti v Národním shromáždění. Projevují

některých sionistických předáků, tyto dobrovolnické oddíly v roce 1915 a v letech následujících vytvořil, byly nasazeny v konkrétních bojích, po skončení války však rozpuštěny. Když v roce 1920 došlo v Palestině k povstání Arabů nesouhlasících s britskou zahraniční politikou, vytvořil Jabotinský židovskou sebeobranu (Haganu), ale pro nedovolené držení zbraní byl soudem odsouzen k 15 letům vězení. Po krátké internaci však získal po protestech světové veřejnosti milost. Roku 1921 se stal členem exekutivy Světové sionistické organizace, ale na protest proti umírněné politice Chaima Weizmanna založil roku 1925 stranu sionistů-revizionistů. Roku 1935 se stal vůdcem nové sionistické organizace se sídlem v Londýně a současně vedl mládežnickou revizionistickou organizaci Betar. Od roku 1937 byl velitelem teroristické organizace Irgun cvai leumi. Po vypuknutí druhé světové války podporoval ilegální masovou emigraci z Evropy do Palestiny. Cílem revizionistů bylo založit židovský stát na obou březích Jordánu, Velký Izrael. Zemřel roku 1940 při návštěvě tábora mládežnické organizace Betar ve státě New York. Roku 1964 byly jeho ostatky uloženy v Jeruzalémě, vedle hrobu Theodora Herzla. (Encyklopedie, s. 106)

205 De Politiek der Tsjechoslowaaksche Republiek. Masaryk geinterviewd. Politika Československé republiky. Interview s Masarykem, De Telegraaf, 4. února 1919.

206 Citováno in: MASARYK, T. G.; Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky, svazek první, 1918–1920, Čin, Praha, 1933, s. 78–79.

207 J. Landauovi poskytl Masaryk rozhovor i později, v Topolčankách, u příležitosti XVIII. Sionistického kongresu v Praze (1933). Sjezd tehdy kvůli rozepřím, které mezi Židy panovaly, ničeho nedosáhl, a tak byl nebývale vstřícný Masarykův rozhovor považován za snad jediné pozitivum celého kongresu.

společný názor deputace, pravím-li zde, že způsob, jakým prezident přijal náš projev a s jakou zasvěceností do nejkomplicovanějších problémů diskutoval, nás přímo dojal a pohnul. Nyní je ve veřejném životě velmi zřídka příležitost k srdečnému citu důvěry, takže musím zdůraznit tento moment. Nepochybujeme, že se nám otvírá i cesta k realizaci našich přání. Prezident přislíbil zkoumat konkrétní návrhy a znovu zdůraznil, že v dobře mu známé politice ŽNR spatřuje nejlepší záruku pro budoucnost.²⁰⁸

Další dva měsíce na to Masaryk veřejně zopakoval své stanovisko k sionistickým požadavkům, když při příležitosti uznání národních práv židovského národa pařížskou mírovou konferencí uspořádala „Lese-und Redehalle der jüdischen Hochschüler in Prag“ dne 21. června 1919 slavnostní koncert, jehož se účastnil vedle anglického vyslance ministra Cecila Goslinga právě i prezident Masaryk.

Když byl zástupci organizátorů pozdraven a když v jejich projevech bylo poukazováno na Masarykův poměr k sionismu a k židovskému národnímu hnutí, prezident odpověděl následovně:

„Oba pánové zmínili se ve svých projevech o mém poměru k sionismu a národně-židovskému hnutí. Je vám, pánové, známo, že kladu na mravní moment tohoto hnutí největší váhu. Mohu vám dnes jenom opakovati, že se v tomto mém poměru k národnímu židovství ničeho nezměnilo. Nenahlížím, proč by v našem státě, v němž žije tolik národností, mohl židovský národ býti vůbec nějak na překážku. Mohu vás ujistiti, že, bude-li mi na základě ústavy dána k tomu možnost, uskutečním také své názory v oboru politickém. Můžete se na mne vždy spolehnout.“²⁰⁹

V tomto projevu je již naznačena odpověď na konkrétní požadavky ŽNR, tvrdí Weltsch. Pokud je ještě v jeho ústavní moci, chce Masaryk především podporovat požadavky Židů na uznání židovské národnosti.

Mezitím probíhají i jednání s Benešem při mírové konferenci. Beneš vůči požadavkům ŽNR postupoval ve shodě s Masarykem, jak i sám zdůrazňoval.

Dne 5. dubna 1919 tak byli zástupci ŽNR Hugo Bergmann, Norbert Adler a Oswald Freund přijati v Paříži Benešem ke slyšení. Během jednání ministr prohlásil, že jeho názory o židovské otázce, kterou zná ze studia poměrů doma i v cizině, jsou „zcela totožné s názory, které prezident Masaryk opětovně projevili ústně a písemně.“ Beneš zdůraznil, že zacházení se Židy je pro něho „zkušební kamenem, na kterém stát musí dokázat, patří-li k západnímu kulturnímu okruhu či ne.“ „V duchu svobody, která je základem mladé republiky, budou Židům jako ostatním národnostním menšinám této republiky kromě samozřejmé občanské rovnoprávnosti dána všechna práva menšinová. Chce-li se který Žid asimilovati, nemůžeme a nechceme mu bránit, avšak pokládám za správné vaše stanovisko, které i mně osobně jest sympatické,“ řekl Beneš zástupcům sionistů.

Ruku v ruce s tím se utvářely židovsko-národní požadavky i v ovzduší mírové konference. „Jest z veliké části děkovati působnosti ‚Comité des délégations juives auprès la conference e la paix‘, které mělo sionistické vedení, v jehož čele byli Nahum Sokolov a Leo Motzkin, že do mírových smluv nových států ve střední Evropě byly výslovně pojaty závazky na ochranu menšin,“ píše Weltsch.

Tato ustanovení byla Československem podepsána 10. září 1919 ve smlouvě mezi dohodovými mocnostmi a ČSR v Saint Germain en Laye. Později byla pojata do ústavního zákona ČSR z 29. února 1920.

Také polská mírová smlouva, připomíná Weltsch, obsahuje ustanovení této smlouvy s

208 Weltsch, s. 77.

209 Cesta demokracie I., s. 151.

Československem – a sice články 7 až 9. Jen kromě toho obsahuje ještě paragrafy 10 a 11, které už nejednají povšechně o etnických, jazykových a náboženských menšinách, nýbrž výslovně o menšině židovské. Konkrétně obsahují záruku sobotního klidu a uznání a kvotientní subvencování židovských škol, stejně jako všeobecné uznání židovské národnosti.

Když byla projednána smlouva s Československem, požadovalo comité, aby do mírových smluv byly také pojaty tyto články 10 a 11. Proti oběma článkům měl ale námitky ministr Beneš.

Záležitost popisuje jeho životopisec Hitchcock – je tedy zřejmé, že si na tomto svém postoji Beneš zakládal a chtěl, aby byl v jeho pamětech zachycen.

„Americká delegace si přála, aby do smluv se všemi nově stvořenými státy střední Evropy byl zahrnut článek, týkající se ochrany Židů jakožto menšiny každého státu. Takové články byly vloženy do smlouvy s Polskem a Rumunskem, ale když byl podán návrh, aby takový článek byl i ve smlouvě s Československem, dr. Beneš řekl tak vehementně ne, že to v přísné zrcadlové síni ve Versailles vyvolalo sensaci,“ píše Hitchcock.²¹⁰

Beneš ale dělal okolky ne proto, že by mu byly sionistické požadavky proti mysli, ale spíše proto, aby demonstroval, jak hluboce je bere za samozřejmé, takže je není potřeba ve smlouvách jakkoli výslovně zmiňovat.

„Ne, řekl, já nepřipustím takový článek ve smlouvě, jíž se znovu zřizuje stát Masarykův. Lidé tohoto státu považují antisemitismus za naprosto barbarskou a nelidskou ideologii současné doby. V Československu nikdy nebude dovolen antisemitismus. Naše země bude přístavem utiskovaných menšin všeho druhu. Bude pro Židy vždycky bezpečným přístavem. Takový článek, jímž by byli chráněni Židé v Československu, by byl urážkou všeho, za čím stojíme a budeme vždycky stát. Znamenal by, že je nutné, aby Židé u nás byli chráněni, není tomu tak. Tento článek musí ze smlouvy zmizet,“ nechal se podle Hitchcocka slyšet Beneš a – dosáhl svého.

„Československo bylo vždycky tím, čím je dr. Beneš za tohoto rozporu nazval: útočištěm Židů. Utíkali sem přes německé hranice, když je nacisté vyháněli a pronásledovali. Československo jim poskytlo místo, obvázávalo jejich rány,“ píše Hitchcock.²¹¹

Tehdejší jednání s Benešem popisuje i Weltsch a připomíná, že v době před uzavřením mírové smlouvy St. Germainské přišla do Paříže druhá delegace československých Židů, aby jednala s Benešem o těchto otázkách. Tvořil ji opět Singer, dále Markus Ungar a na chvíli i Bergmann.

Dne 22. srpna 1919 měl Singer s Benešem dlouhou rozmluvu, při které se ministr o židovských problémech opětovně podrobně a oficiálně vyslovil. Jeho názor byl opět i názorem Masarykovým, jak podle Weltsche vyplývá z Benešových vlastních slov. Weltsch cituje Beneše ze Singerových poznámek jeho osobního deníku, napsaných hned po slyšení:

„Jak jsem již dříve prohlásil Vašim delegátům, jest mé stanovisko totéž jako prezidenta Masaryka. Mám přátele i mezi assimilanty a ctím přesvědčení každého. Avšak pravím otevřeně, že stanovisko sionistů a národních Židů je mi sympatičtější a bližší. Toto řešení židovské otázky jest hluboké, upřímné a úctyhodné. Váš požadavek mně formulovaný (uznání židovské národnosti) bez výhrady přijímám,“ řekl Beneš zástupcům Rady.

Zmínil se ale i o některých svých výhradách. *„Upozorňuji, že bych nemohl předložit takový návrh ústavy, ježto bych tím překročil svou kompetenci. Jestliže jej však předloží sami Židé, bude se jím komise sice zabývat, avšak jsem přesvědčen, že ho nepřijme, protože nebude chtít řešit tento obtížný problém povšechně, tím méně, že jak mně je známo, pro něj*

210 Hitchcock, s. 182.

211 Hitchcock, s. 183.

nejsou ani američtí Židé. Budou proti němu mocné vlivy, a obávám se, že by se docílilo opaku toho, co se chce. Co se týká soboty, jsem proti tomu, aby tento článek přišel do návrhu o československých menšinách. Považuji jej za diffamující. Sobotu nebude u nás v Československé republice nikdo rušit. Židé jako etnická menšina budou mít všechna práva, tím i všechna náboženská. V tomto rámci mohou se rozvíjet. Jsem přesvědčen, že nikdo u nás nebude ničeho namítat proti uznání Židů za etnickou menšinu. Zasadím se veškerým svým vlivem o toto uznání.“

Comité a Singer coby zástupce československých Židů na toto Masarykovo a Benešovo stanovisko přistoupili a zřekli se přijetí sporných paragrafů – „v plné důvěře, že otázka uznání židovské národnosti podle slibu Benešova bude upravena československým zákonem. Tato důvěra nebyla zklamána,“ píše Weltsch.

Bylo ale nutno překonat ještě další problém. Jak v československé ústavě, kde z důvodů, které jsou na snadě, nejsou národnosti vypočteny, učinit výjimku pro Židy? Nakonec se řešení našlo v tom, že uznání židovské národnosti bylo explicitně zmíněno jak v důvodové zprávě k ústavě předložené vládou, tak ve zprávě ústavního výboru Národního shromáždění předložené tímto výborem k osnově ústavy.

V důvodové zprávě se proto psalo: „*Ústavní listina nevypočítává národních menšin, neboť bývalo by jí pak řešiti otázky vědecky sporné. Vždyť sám pojem národa není dosud přesně definován. Sporná je například otázka, jsou-li Židé národem. Ústavní listina přijímajíc obrat, bez ohledu na „rasu, jazyk nebo náboženství“, ponechává každému, aby se rozhodl, v čem znak národnosti spatřuje a podle toho se svobodně rozhodl. Pokládá-li někdo tudíž Židy za zvláštní národ, je oprávněn prohlásiti se národnostně za Žida, třeba by např. nábožensky byl bez vyznání a mateřského jazyka českého, německého atd. Židé nejsou tedy nuceni přiznati se při sčítání lidu, volbách atd. k jiné etnické národnostní menšině nežli židovské.“*

A aby nebylo žádných pochyb, k paragrafům zpráva ústavního výboru dodala: „*Od vypočtení národních minorit v ústavní listině bylo upuštěno. Upozorňuje se pouze na to, že Židé československé republiky nejsou nuceni přiznávat se při sčítání lidu, volbách a jiných politických a úředních úkonech i pokud se týče kulturních institucí v mezinárodní smlouvě menšinově uvedených (výchova, úkony náboženské, sociální péče) k jiné etnické národnostní menšině než židovské, nehledě k tomu, jaké obcovací řeči užívají.“*

Obě tyto zprávy pak byly Národním shromážděním jednomyslně přijaty a schváleny. Uznání židovské národnosti nestalo se sice přímo součástí ústavy, ale alespoň součástí dvou nanejvýš autentických interpretací, čímž bylo zabráněno jakýmkoli pochybnostem, pochvaluje si Weltsch.

„*Máme všechen důvod míti za to, že toto řešení pochází od samého prezidenta Masaryka, neboť slovní znění uznání, jak je obsaženo v obou důvodových zprávách, kryje se velmi dalekosáhle se slovním zněním židovsko–národních návrhů, které byly odevzdány prezidentu Masarykovi. Tím se vyhovělo kardinálnímu požadavku židovsko–národní politiky a Československo stalo se první zemí, ve které byla oficiálně uznána židovská národnost,“* uzavírá Weltsch svůj historický exkurz.

Formální uznání židovské národnosti v československé ústavě ocenila dopisem ze dne 16. července 1920 Sionistická organizace Ameriky (Zionist organization of America). List byl podepsán jejím předsedou Juliánem W. Mackem (o kterém jsme se už zmiňovali a o kterém Masaryk psal, že byl československé otázce nápomocen) a dvěma členy předsednictva. Masaryk Mackovi dopisem z 5. srpna 1920 odpovídá: „*Vážený pane, děkuji Vám za laskavé ocenění naší ústavy (...). Uznání židovské národnosti v československé ústavě souhlasí*

*přesně s humanitními tradicemi českého národa. Mohu vás ujistit, že liberální stanovisko československé zaručuje, že uznání vaší národnosti v naší ústavě není toliko formální. Máme naději, že duch pravé demokracie a humanity povede všechny národy k opravdové mezinárodní solidaritě. Upřímně, váš T. G. Masaryk.*²¹²

V prezidentském úřadě

Dobré styky udržoval Masaryk s představiteli sionistů i asimilantů během celého svého prezidentského úřadování.

Už ve dnech 1. až 11. září 1921 se v Karlových Varech konal XII. světový sionistický kongres, na který byl Masaryk pozván. Jen zdravotní důvody a nedostatek času mu zabránily, aby se jej účastnil. Prezident alespoň zaslal místopředsedovi kongresu Nahumu Sokolovovi dopis, ve kterém se omluvil a vyřídil přes něj kongresu své sympatie pro sionismus.²¹³

I přes naznačené zdravotní indispozice se Masaryk ve druhé polovině září vydal na velkou návštěvu Moravy, Slovenska a Podkarpatské Rusi. Když 17. září navštívil Brno a přijímal jednotlivé deputace, za židovskou náboženskou obec ho česky uvítal dr. Ignác Saudek. „*Děkuji vám srdečně za vaše uvítání a ubezpečuji vás, že ideální snahy Vašich souvěrců vždy budu podporovati,*“ odpověděl mu Masaryk. Po Saudkovi vystoupil se zdravicí v němčině Samuel Beran. „*Budte ujištěn, že republika bude poskytovatí svým věrným občanům všech vyznání stejné péče,*“ odvětil mu prezident.²¹⁴

O den později prezident navštívil Olomouc. Ani tam nemohla židovská delegace chybět mezi těmi, kdo prezidenta oficiálně vítali. S pozdravem za židovskou obec vystoupil Karel Schulhof. „*Byl jsem vždy objektivní. V Československé republice mají mít všechna náboženství a národnosti úplnou svobodu a chci se zasadit o to, aby nebyla jen na papíře,*“ ujišťoval ho prezident poté, co si zdravici vyslechl.²¹⁵

Nejinak tomu bylo na Podkarpatské Rusi. Dne 22. září prezidenta v Užhorodě jménem Židovstva německy pozdravil zdejší vrchní rabín Adolf Grünwald. Prezident mu odpověděl také německy: „*Děkuju vám srdečně za váš projev loyality. Velmi krásně jste vyzdvihl význam náboženství pro celý život. Já jsem vždycky zdůrazňoval důležitost pravého náboženství pronikajícího celou bytostí člověka. Myslím, že vás nemusím ujišťovat, že všechny vyznání požívají už podle ústavy plné svobody; ale my všichni se musíme snažit, aby byla překonána konfesionální zaujatost a nesnášenlivost pocházející ze starší doby. Toho dosáhneme, budou-li všechny vyznání zdůrazňovat vznešená učení opravdu lidské morálky,*“ filosofoval Masaryk.²¹⁶ Jeho slova pronášená k členům židovských deputací svojí délkou či upřímností kontrastují s tím, jak Masaryk odpovídal na slova loajality a vítání ze strany zástupců římsko-katolické církve. Kněžím, kteří mu pozdravné poselství přinášeli, odvětil často jen jednou větou, téměř nic neříkající.

Stejně tak v Bratislavě, kterou v rámci cesty navštívil, poskytl rozhovor pro list

212 Cesta demokracie I., s. 345.

213 „*Milý pane, děkuji Vám a výkonnému výboru sionistické organizace velmi srdečně za Vaše pozvání, abych se zúčastnil Kongresu sionistického v Karlových Varech. Lituji však, že závazky sjednané před Vaším pozváním mně znemožňují, abych 1. září byl přítomen. Nad to se obávám, že by cesta a nervová námaha, nevyhnutelně spojená s takovou slavností, nebyla při mém nynějším zdravotním stavu možná. Prosím vás tudíž, abyste vyřídil Vaši organizaci mou sympatii a nejlepší přání pro úspěch kongresu.*“ (Cesta demokracie II., s. 64).

214 Tamtéž, s. 92.

215 Tamtéž, s. 111.

216 Tamtéž, s. 138.

„Bratislavaer Zeitung am Abend Neues Journal“ a na adresu Židovstva v něm pěl samou chválu. „Viděl jsem, že Židovstvo je pozoruhodně loyální; u nás vůbec věnujeme všem židovským věcem veliký zájem. To jsme viděli i u příležitosti sionistického kongresu, který se právě konal v Karlových Varech. Věřím, že se našemu Židovstvu daří dobře. Zvláště vidíme-li, jak se jedná s Židy v sousedství.“²¹⁷

S Židy přicházel Masaryk do styku v rámci svého prezidentování nejen z pozice státníka, který poskytuje audience a setkává se s politiky a zástupci všemožných skupin, ale i z pozice „zaměstnavatele“ – vybíral si židovské spolupracovníky a zaměstnance. Na Hradě pracovala například „slečna Fischerová, dcera ředitele nakladatelství Čin, která nastoupila na místo sekretářky Alice Masarykové koncem roku 1931,“ vzpomíná na Fischerovou Antonín Schenk, osobní Masarykův tajemník. „I s ní jsme dobře vycházeli. Ale její hluboké černé oči ve výrazném obličejí nemohly skrýt jakousi plachost. Všiml si toho jednou i TGM a řekl: ‚Je ve střehu, pořád ještě: Qui vive...‘“²¹⁸

Naproti tomu lidé, kteří měli vůči židovskému elementu předsudky, na Hradě příliš velkou kariéru neudělali. To může být i vysvětlením vypuzení prvního ceremoniáře Jiřího Gutha–Jarkovského, který sice na Hradě strávil několik let a vytvořil protokol, podle kterého „republikánský dvůr“ po celou dobu fungoval, ale mnoho vděčnosti se tento muž nedočkal. Pracovníci prezidentské kanceláře proti němu intrikovali, Masaryk se jej příliš nezastával a leckdy dal najevo svoji nespokojenost. Gurh–Jarkovský zase neskrýval svou hořkost, ze které se alespoň vypsál ve svých pamětech, které byly na svou dobu až příliš indiskrétní. Jde o spekulaci, ale je možné, že za snahou vystrnadit Gutha–Jarkovského z jeho pozice v rámci prezidentské kanceláře (třebaže sám byl svobodný zednář) mohl být i jeho nepřilíhivý vztah k Židům.

Ve svých pamětech totiž Guth–Jarkovský například vzpomíná, jak zval některé diplomaty, se kterými se v rámci své práce seznamoval, na návštěvu do své domácnosti, kde je hostil a rozmlouval s nimi – mimo jiné prý proto, že, jak sám píše, „bylo záhodno odvésti ty cizince trochu od vlivu německého a židovského.“²¹⁹ Když vytvářel seznamy hostů zvaných pravidelně či nepravidelně na Hrad, což byla záležitost složitá a nevděčná (zájemců, kteří chtěli být pozváni, bylo totiž mnoho), Židy vyděloval z představitelů českého národa. „Pamatuji se, že s počátku jsem také měl zvláštní odstavec ‚Židé‘ nebo ‚Židovstvo‘ zahrnuje v to i židovské duchovní. Bylo mi pak nařízeno, aby tento odstavec nebyl veden jako zvláštní,“ vzpomíná.²²⁰ Sám si své původní jméno Guth nechal úředně doplnit o literární pseudonym Jarkovský, „protože jméno Guth se vyskytuje často mezi Němci a Židy a já se chtěl přihlásit ke svému češství.“²²¹

Židovská otázka Masaryka stále zajímala i v jeho prezidentské funkci. To se dozvídáme ze vzpomínek těch, kteří s ním přišli do styku – svého osobního tajemníka Otakara Husáka se kupříkladu často vyptával na Židy,²²² na židovskou otázku se dotazoval i literárního historika Alberta Pražáka, se kterým udržoval přátelské styky.²²³

Na druhou stranu se nám dochovalo zajímavé svědectví, že Masaryk měl jakési vnitřní

217 Tamtéž, s. 125–126.

218 „Ale ta plachost, na počátku služby dost pochopitelná, se o několik let později proměnila ve viditelný strach, vyrůstající z hrůzy, která zachvátíla postupně celou její rasu. Však taky slečna Fischerová nešla osudu, který stihl i všechny další členy její rodiny,“ dodává Schenk (Smetanová, s. 41).

219 Guth–Jarkovský, s. 156.

220 Guth–Jarkovský, s. 161.

221 Guth–Jarkovský, s. 140.

222 HUSÁK, Otakar: Můj Masaryk, in: Jak jsme ho viděli, s. 121.

223 PRAŽÁK, Albert: Rozmluvy s T.G.M., in: Jak jsme ho viděli, s. 171.

zábrany, pokud šlo o jmenování Židů do viditelných, například ministerských, funkcí. Když v roce 1931 s předákem sociálních demokratů Antonínem Hamplem uvažovali o rekonstrukci vlády, doporučoval Hampl Masarykovi ze své strany jako možné budoucí ministry Lva Wintera a Alfréda Meissnera s otázkou „Snesete dva Židy?“. „[Já] na to, že ne,“ shrnul Masaryk svou odpověď Hamplovi v dopise Benešovi ze dne 5. března 1931.²²⁴

Téměř úplně stejná situace se přitom odehrála o deset let dříve (1921), kdy se opět nabízela otázka sestavení jiné než stávající vlády a kdy nemocný Švehla před odjezdem na léčení do ciziny pověřil národního socialistu Jiřího Stříbrného vypracováním návrhu jejího personálního složení. Masaryk souhlasil a cílevědomý a aktivní Stříbrný vládu na papíře sestavil během jednoho dne. Když pak podával list Masarykovi, ten si ho prohlédl a podle Stříbrného prohlásil: „To nejde, to vám nepodepíši. Jednoho Žida bych snesl, ale dva je moc.“ Kamenem úrazu se stala stejná dvojice sociálních demokratů – Meissnera a Wintera. Stříbrného pokus tak skončil nezdarem.²²⁵

To mohlo souviset s tím, že v tehdejší Československu (ač oproti okolním zemím značně tolerantním) panovaly občas (Židy vyvolané)²²⁶ protizidovské nálady a dva židovští ministři by pro veřejnost byli nepřijatelní, což Masaryk nechtěl riskovat.

Nemusel to tedy být jeho osobní postoj, ale spíše ohledy na širokou veřejnost. Vždyť v roce 1919 sám koketoval s myšlenkou navrhnout do vlády politiku židovského původu, například svého známého (nebo příbuzného?) Josefa Redlicha, právníka, historika a bývalého říšského ministra financí, což se nakonec nepodařilo jen proto, že Redlich neuměl česky. Podle historika Antonína Klimka²²⁷ z něj chtěl dokonce s poukazem na to, že jeho kolebka stála na Moravě, udělat ministra – krajana českých Němců, který by ve vládě střezil jejich zájmy.

A v roce 1920, pokračuje Klimek, pokud nacházíme v Masarykových papírech nějaká konkrétní jména adeptů na ministry z řad českých Němců, jsou to Židé Czech a Lustig. Podle Klimka to dosvědčovalo, že Masaryk neznal sudetské Němce dobře, protože ti by jejich nominaci zcela jistě přijali s krajním rozhořčením, stejně jako čeští národovci. „Rovněž čeští šovinisté při trvajících antisemitských náladách by mohli bouřit o provázanosti Hradu s židovskou koterií,“ napsal Klimek v narážce na národnost obou Masarykových adeptů.²²⁸

V mladé republice tehdy panovalo (zvláště vzhledem k tíživé poválečné ekonomické situaci) přesvědčení, že země je pod nadvládou Židů a že Masaryk je na Hradě jejich otrokem, který musí poslušně plnit jejich příkazy. Nebyla to tak úplně nepravda, mylná byla jen představa, že Masaryk je otrok a že takové příkazy plní s nelibostí, protože musí. Masaryk nemusel a přesto se zasazoval nejen o židovské zájmy státoprávní (jak jsme si uvedli dříve – viz uznání židovské národnosti, propagace sionismu apod.), ale i ryze finanční. Existují mnohé písemné doklady o tom, jak pod Masarykovým jménem pronikal americký (židovský) kapitál do Československa²²⁹ nebo jak židovští akcionáři (například vydavatelství Tribuna) lobbovali u

224 Klimek II., s. 305; Dokumenty, s. 240–241.

225 Klimek I., s. 184.

226 V prosinci 1918 například píše Karel Kramář Edvardu Benešovi, že Masaryk by se měl urychleně vrátit do Čech. „Milý příteli, píšu vám...ve chvíli, kdy musilo několik ministrů jeti na Václavské náměstí, aby uklidnilo lid, který vytlouká okna židům, rozbil Prager Tagblatt a tvoří nám další stupínek k dalším bouřím, které povedou k bolševismu. Je to už k nevydržení. Němci a Židé prostě vyprovokovali tyto bouře...“ (Klimek I., s. 28).

227 Klimek I., s. 114.

228 Tamtéž.

229 Dokumenty, s. 63, s. 64, s. 126 aj. Například Jan Masaryk z USA otci píše, že mluvil s „plukovníkem Murphym, předsedou Morganovy finanční skupiny“, který „je jedním z nejdůležitějších finančních osobností“ a v brzkých dnech navštíví Prahu. „Až přijede, laskavě ho někomu doporuč.“ (Dokumenty, s. 64).

Masaryka, když jim hrozilo, že podnik ovládnou jejich nežidovští kolegové.²³⁰

To vše ale byly záležitosti běžným lidem skryté, které se veřejnost dozvěděla až později, když se otevřely archivy Hradu či MZV. V té době národ Masarykovi důvěřoval a pokud vnímal tlak židovské lobby, pak viděl Masaryka spíše jako její oběť. Proto se například v září 1919 konaly na Staroměstském náměstí v Praze protestní tábory lidu, kde se rozdávaly letáky podepsané „Husitskými ženami“, které volaly po odklizení lichvy, korupce a po „osvobození prezidenta zajatého na Hradě“ a republiky skomírající pod vlivem Židů a Němců.

„Náš tatíček je v zajetí na Hradě a zbaven veškeré moci, nemůže vyhnat kupčíky z vlády a Národního shromáždění, z německo–židovských ústředí (...) je všude bahno a republika se řítí do záhuby. Zabránit tomu může jen Masarykova diktatura,“ stálo v letáčích, které se tehdy rozdávaly po městě.²³¹

Po skončení protestního tábora lidu táhli účastníci na Pražský hrad, kde se pokoušeli přimět prezidenta, aby k nim promluvil. Do protestů se k Masarykově nelibosti zapojila i řada legionářů z Ruska, zklamaných z vývoje v zemi. Je jasné, že Masaryk musel alespoň navenek vliv Židů v republice skrývat a eliminovat, aby situaci zbytečně nevyostřoval.

Vždyť obavy ze Židů tehdy rezonovaly i mezi vzdělanými lidmi, nejen mezi „husitskými ženami“, u kterých si můžeme myslet, že byly spíše mluvčími prostého lidu (více o tom ve druhém díle). Tak si například Masaryk v nepublikovaném interview, které poslal agrárníkovi Františku Udržalovi 21. dubna 1929, postěžoval: „*Pan Mareš, prosím, univerzitní profesor, odvážil se názoru, že jsem republiku stvořil pro Židy a židovské peníze.*“²³²

Myslím, že ze všeho, co jsme si doposud řekli, vyplývá, že Masaryk neměl se Židy žádný osobní problém (ve smyslu antisemitismu, jak občas naznačoval Nejedlý, Gutmann či Soukupová), jeho smýšlení v této záležitosti bylo naopak přesně opačné a šlo proti většinovému mínění. A jen kvůli němu se poněkud držel stranou. Ve skutečnosti se Židy udržoval korektní vztahy a důvěřoval jim.

A důvěra to byla opět oboustranná. Masaryk se těšil přízni vysokých židovských kruhů. Jak napsal tiskový referent československého velvyslanectví ve Vídni, sekční rada dr. Konrád, v dopise z 2. června 1926 kancléři prezidenta Přemyslu Šámalovi:

„*Pro židovskou ‚haute finance‘ (vysoké finanční kruhy, pozn. autora) jsou oba (míněn Beneš a Masaryk, pozn. autora), a zvláště p. president, cennější směnkou za ČSR než aktivní bilance. Tato její důvěra dodnes jest neochvějná. Právě všeobecná úcta českého lidu, tedy i minorit, jest nejlepším prostředkem našim proti světové spekulaci.*“²³³

A tak to mělo být. I proto pak Masaryk rozhněvaným (jakkoli husitským, tedy jemu nutně smýšlením blízkým) ženám, jejichž deputaci se nakonec rozhodl přijmout poté, co se rozvášněný dav nenechal uklidnit jeho vzkazem po kancléři, že republice i prezidentovi prokáže tento dav nejlepší služby, když se rozejde:

„*Vidím a chápu vaše rozčilení. Ale rozčilení není program (...) Z toho, co se nyní děje, mohly by do ciziny proniknout hlasy, že máme v Praze revoluci,*“ řekl Masaryk deputaci žen. Vidíme Masaryka, kterak se bál toho, že by v zahraničí pověst země utrpěla, kdyby antisemitské nálady přerostly určitou mez. A v následujících slovech můžeme cítit, jakoby se Masaryk nezodpovídal jen československému lidu, ale i někomu mimo něj: „*Nepřišel jsem do Čech dělat presidenta, abych se nechal komandovat ulicí. Ke mně je cesta volna každému,*

230 A manipulativně se Masaryka tázali, zda se „nemusí obávat, že bude Tribuna zakrátko psát proti židům, proti vládě, proti Benešovi, ba i proti Masarykovi? Nebylo by lépe, zastavit třeba dobrý list, než dožít se takového skandálu?“ (Dokumenty, s. 144–146).

231 Klimek I., s. 121.

232 Klimek II, s. 201.

233 Dokumenty, s. 139.

ale způsobem, který by za hranicemi nevyvolával dojmů nepříznivého.“²³⁴

Masarykovo dílo z odstupu. Masaryk jako Evropan. Spor o zásluhy

Symbióza československého státu a židovského elementu pokračovala po celou dobu první republiky, jak si ukážeme v příštím díle.

Prozatím jsme se ale věnovali samotné postavě Tomáše G. Masaryka, u které ještě zůstaneme. Aby byl náš pohled úplný a nesestával jen z navršených jednotlivostí, je užitečné se na Masarykovo dílo podívat jaksi z výšky a s odstupem.

Hodnotíme-li jeho práci právě tímto prizmatem – o co usiloval, proti komu vystupoval, co se mu v životě podařilo dokázat – nemůžeme se ubránit přesvědčení, že Masarykovy politické zájmy a zájmy světového Židovstva (ale i zednářstva, které je s ním vždy neodmyslitelně spjato) se často překrývaly. Masaryk činil vše, co odpovídalo zednářským ideálům i židovským zájmům. Vystupoval bojovně proti katolické církvi, usiloval o odluku církve od státu, pomáhal rozbít Rakousko–Uherskou monarchii, a vůbec tehdejší tři velké monarchistické říše, vystupoval proti českému nacionalismu,²³⁵ popíral pravost Rukopisů Královédvorského a Zelenohorského,²³⁶ podporoval socialismus (byť s výhradami k Marxovi), zastával se práv žen a v etických otázkách byl začasté liberálem (s výjimkou odmítání potratů či kontroly růstu populace), velkou službu prokázal Židům za hilsneriády a při podpoře sionistických myšlenek – ať už svou publicistickou činností nebo později praktickými politickými kroky.

Mnozí mu také vytýkali podporu bolševismu, kdy ač disponoval armádou čítající několik desítek tisíc legionářů, odmítl se postavit sotva pětitisícové armádě bolševiků a zabránit tak bolševické revoluci. Pod heslem neutrality a nevměšování nabádal „své“ vojáky, aby bolševikům nestáli v cestě, což v Rusku žijící Češi monarchistického smýšlení velice těžce nesli a vnímali jako zradu národního Ruska. Ba co víc, viděli v tom záměr, zvláště poté, co na diplomatické úrovni Masaryk bolševiky – i přes osobní hroznivé zkušenosti, kdy byl svědkem jejich běsnění – odsoudil jen mírně a Spojence nabádal k jejich uznání a k jednání s nimi.

„Přihlédneme-li, jak obrovské služby Masaryk pro bolševiky vykonal (...), je to od bolševiků čirý nevděk, když na Krasnoj plošadi v Moskvě dosud nepostavili Masarykovi pomník. Jistě k tomu mají více důvodů, než na příklad v Hradci Králové. Naše republika by vznikla a existovala krásně i bez Masaryka, kdežto bolševici bez Masaryka by už dávno byli v pekle,“ napsal o Masarykovi český krajan v Rusku a předák Svazu čsl. spolků na Rusi Václav Vondrák.²³⁷

Když zároveň víme, že byl členem organizací se světovládnými plány (Fabiánská společnost) a nejspíše i organizací a řádů tajných (zednáři), vyvstává nám obraz někoho, kdo nejspíše sledoval i jiné zájmy než své vlastní či tohoto národa.

²³⁴ Cesta demokracie I., s. 179.

²³⁵ Doležal, s. 96.

²³⁶ Je zajímavé, jakým „figlem“ Masaryk s kritikou rukopisů přišel. Vědom si toho, že se pouští na tenký led, nechtěl vypadat jako někdo, kdo tuto otázku sám aktivně otevřel, ale se svými kolegy se domluvil, že ve svém časopise Atheneum otiskne dopis od prof. Gebauera, se kterým se na tom dříve dohodl. Dopis ho měl jakoby vybízet k polemice, na kterou pak následně přistoupil. Dopis byl tedy neautentický, ba antidaťovaný – takto se Masaryk jistil jako ten, kdo usiloval spor o rukopisy zažehnout, ale neměl až takovou odvahu, aby s tématem sám přišel otevřeně jako první. Později se několikrát vymlouvá, že byl do boje vtažen. Přitom to byl on, kdo boj proti rukopisům sám organizoval, jak například prozradil historik Josef Pekař v osobní rozmluvě s Karlem VI. Schwarzenbergem („Masaryk boj proti rukopisům jen organizoval, argumenty měli jiní“ – Putna: Torzo díla, s. 23).

²³⁷ Memorandum, s. 26.

„Veškerá politická práce, již Masaryk vykonal před I. světovou válkou i po ní, *byla zaměřena buď přímo na obranu židovských zájmů nebo alespoň v souladu s nimi,*“ píše o něm Příhoda.

I proto měl Masaryk v konzervativních kruzích takovou pověst, jakou měl. Samozřejmě musíme vzít v úvahu, že leckdy šlo o fámy a pomluvy, ale podle známého českého přísloví „na každém šprochu pravdy trochu“ jsou pro nás svědectví z té doby cenná, protože minimálně ukazují na některé sporné okamžiky Masarykova života a kariéry, na které bylo ve své době nahlíženo objektivněji, než dnes, s nánosem vši masarykovské legendy. Tak například historik W. W. Tomek nazýval profesovy stoupence „Masarykovou bandičkou“,²³⁸ mladočeský politik Julius Grégr je zase pokřtil na Maffii ještě dříve, než si tak masarykovci začali říkat během odboje,²³⁹ slovenský spisovatel, publicista a politik Svetozár Hurban–Vajanský nazval Masarykovy texty „židovsko–feuilletonistickými“²⁴⁰ a po Praze v době rukopisných bojů šly fámy, že zednáři Masaryka a Gebauera podplatili milionem korun.

A Masarykův přítel Oelzelt, který mu před časem půjčil větší sumu peněz a tak profesorovi velice usnadnil živobytí, doznal: „Už jako docent byl Masaryk rozený revolucionář, republikán a kosmopolita. Byl už v té době pro nejširší lidové vzdělání, pro studium žen rovnoprávných a pro nejdemokratičtější volební právo.“²⁴¹

„V Praze se zorganizovala hotová literární mafie, neslýchané literární banditství a koteria ta stojí na stanovisku kosmopoliticko–národně indifferenčním a internacionálním. Čeho nedovedla u nás ani dřívější německá univerzita, to způsobila vytoužená univerzita česká, aby se stala střediskem šíření národního indifferenství a otravovala vřelost v srdci českého studentstva,“ stěžoval si Grégr na Masaryka.²⁴²

„Když bible a evangelia našim světoborcům nedostačují, najdou snad uspokojení v talmudu a thóře? Věc by stála za pokus a důkaz. Jistý pan profesor, který beztoho jeví k orientální rase velký sklon, mohl by započítí obrozovací reformu,“ píše sarkasticky list Čech.²⁴³

Masaryk sám věřil v jakési své vyvolení a věřila v to i celá jeho rodina. Zvláště Masarykovy děti, které velmi těžce nesly srovnání s jeho pracovitostí a vzdělaností a trpěly proto depresemi, že nedosahovaly jeho kvalit (Alice, Jan), žily až v nepřírozené bázni před ikonou svého otce a snažily se mu za každou cenu vyrovnat.

Vnímaly ho jako někoho, kdo je předurčen pro svoji vůdcovskou roli (a vnímal se tak i Masaryk sám). Zvláště v době Masarykova prezidentování naplno propadly víře v Boží vyvolení vlastní rodiny. Alice Masaryková z otcova postavení a charismatu v soukromí odvozovala tezi o výjimečnosti celé rodiny, píše Kolář.²⁴⁴

„Tato (oslovení), já vím, že se Pánbůh o nás stará, a stále víc se utvrzuji ve víře, že nás vyvolil, abychom v našem státě uskutečnili ideál pravé demokracie,“ psala Alice otcí. Představovala si prý, že rodina bydlí ve špici jakési společenské pyramidy (!), kde se lidské prostupuje s božským a pozemskost s absolutnem.

Když jednou radila Haně Benešové, aby se povznesla nad některé protihradní útoky v

238 Doležal, s. 62.

239 Šlo o první použití tohoto termínu pro okruh Masarykových stoupenců, ještě dříve, než jej Masaryk a spol. začali používat pro zahraniční odboj. Používali pro sebe různé přezdívky – například Masaryk byl „tégé“ nebo „pastýř“ apod. (Doležal, s. 65).

240 Doležal, s. 75.

241 Herben, s. 18.

242 Citováno in: Soukup, s. 58–59.

243 Čech, č. 30, 30. 1. 1906.

244 Kolář–Kosatík, s. 78.

tisku, argumentovala tím, že svým nadhledem pomůže svému manželovi a Benešův nadhled zase Masarykovi – „tatovi“ – a „bude-li tata nad věci – pomůže pánu Bohu dělat tu na zemi ráj, o němž zpíváme v naší hymně.“²⁴⁵

**

Ryze zednářské politické myšlení pak odhaluje dnes už téměř pozapomenutý fakt, že se Masaryk těšil v evropském kontextu tak velké důvěře pokrokových intelektuálů, že byl mnohými jednomyslně pasován do role případného prezidenta vysněných Spojených států evropských, kdyby takové byly bývaly existovaly. Myšlenka Spojených evropských států je přitom čistě zednářská, ale jakkoli se zdá, že je reálná až v dnešní době, byla živá už za Masarykova života.

Když v červnu 1922 vyšlo první číslo nové anglické revue „The Slavonic Review“, v úvodním článku s názvem „Slované po válce“ (česky vyšlo až v roce 1924) předpovídá Masaryk utvoření Spojených států evropských.²⁴⁶ A když Emil Ludwig (který sám Masaryka nazval nejmoudřejším ze všech státníků, které v Evropě poznal) mluvil roku 1927 v Ženevě s anglickým spisovatelem a fabiánským socialistou G. B. Shawem o možnosti Spojených států evropských a nadhodil otázku, kdo by mohl být prezidentem takového Svazu, řekl Shaw prý bez rozmýšlení: „Znám jen jednoho, to je Masaryk.“²⁴⁷ Konečně jiný britský spisovatel, H. G. Wells, pojmenoval Československo „nejústřednějším místem Spojených států evropských s největším mužem Evropy v čele“.²⁴⁸ Masaryk byl sám navržen na Nobelovu cenu míru,²⁴⁹ což opět vyvolává jisté analogie s Václavem Havlem, stejně jako některé Masarykovy „havlistické“ myšlenky plné kritiky české malosti a výzev k uvědomělému „evropanství“.²⁵⁰

A nebylo to vlastně jen v rovinách úvah, že byl Masaryk stavěn do čela pomyslné Unie. V rámci své zahraniční odbojové činnosti zformoval²⁵¹ a byl zvolen do čela zvláštního sdružení s názvem „Demokratická unie střeoevropská“, kterou tvořili Poláci, Malorusové, Jihošlované, Rumuni, Litevci, Lotyšci, Estonci, Řekové, Arméni, Albánci, iredentističtí Italové a sionisté (!). Masaryk mluvil na veřejných schůzích této organizace a byl jejím mluvčím, když její deputaci jednou přijal americký prezident Wilson. Jejím jménem pak Masaryk přečetl 25. října ve Filadelfii (Pennsylvanie) v proslulém sále nezávislosti (Independence Hall) památné prohlášení vůle zástupců 50 milionů utlačených národů k osvobození, tzv. filadelfskou deklaraci.²⁵² Je příznačné, že protokol, na kterém se Masarykův podpis skvěl jako první, byl vyhotoven anglicky a hebrejsky.²⁵³

Ve své knize „Nová Evropa“, kterou napsal za války, Masaryk předvídal „jednotnou

245 Tamtéž.

246 „Válka a poměry poválečné odkazují všechny národy v Evropě k dohodě, k vzájemnosti a k jednotě. Věřím, že se vyvíjejí spojené státy Evropy. Tato nová Evropa vyvine se povlovně a po částech. Pro počátek budou vznikat tu i tam intimnější dohody jednotlivých národů“ (s. 288) – „Sjednocení Evropy bude doplněno a rozšířeno sjednocením celého lidstva.“ (s. 291) (citováno in: Cesta demokracie II.).

247 Doležal, s. 195.

248 Tamtéž, s. 195.

249 Doležal, s. 130.

250 „Jen aby ti naši lidé ukázali více rozhledu, více evropského smyslu, aby to nebyl ten náš starý kocourkov,“ postěžoval si například jednou Masaryk (Doležal, s. 150).

251 „Organizují Mid–European Unii na ekonomickém podkladě: společnost, která se bude starat o rekonstrukci zóny malých národů,“ píše Masaryk z USA Benešovi v dopise ze 7. listopadu 1918 (Dokumenty, s. 38).

252 Doležal, s. 164.

253 Jacobi, Země zaslíbená, s. 95.

organizaci všech národů světa,“ novou dobu, „v níž národové a celé lidstvo vědomě budou pokračovat ve svém vývoji“. Lidstvo je teprve na počátku, důležitou roli bude hrát „mezinárodnost, mnohem intimnější, než kdy byla“. „Asociace je velký program doby: federace, volná federace malých národů bude užitím tohoto principu, zajišťujícího účelnou organizaci člověčenstva“.²⁵⁴

A když se ho redaktor náboženského listu „Christian Science Monitor“ (!) ptal na jeho názory stran ideje Spojených států evropských, Masaryk takové myšlenky podpořil: „Jsem pro to, aby se těmto plánům dalo co možná nejvíce povzbuzení. Musí se připomenout, že nakonec to byli idealisté, kteří vyhráli válku. Kdo by kdy vymyslel roku 1913 změny, které se staly na mapě Evropy za méně než desetiletí. Takzvané nemožné sny idealistů často ztělesňují ideje, které se osvědčí jako uskutečnitelné mnohem dříve, než je svět všeobecně uzná za praktické,“ odvětil Masaryk.²⁵⁵

**

Masaryk byl ješitný, co se týče vlastního přesvědčení o zásluhách na vzniku ČSR.²⁵⁶ Znamé jsou jeho spory s předními osobnostmi převratu v ČSR, které probíhaly po celou dobu první republiky a jejichž dozvuky nacházíme i v době republiky druhé. Když už Masaryk pro svůj úřad nemohl jinak, vedl s Karlem Kramářem a dalšími svými ideovými oponenty polemiky pod různými pseudonymy, v článcích nepodepsaných či různě šifrovaných, které později, po jeho smrti, sebral a ve vědecké revui zveřejnil Masarykovi blízký historik a člen Maffie Jaroslav Werstadt.

Toto náhlé, historikem jakoby potvrzené přiznání Masarykova autorství celkem dvanácti útočným článkům dovedlo i po smrti TGM znovu rozvířít debatu mezi masarykovci a odpůrci Hradu, jako byl například Jiří Stříbrný, kteří se cítili dotčeni tím, jak Masaryk umenšoval jejich historický význam, jak proti nim intrikoval a jak je tvrdě a někdy až nepřiměřeně hrubě (na Masaryka překvapivě hrubě)²⁵⁷ v těchto anonymních textech napadal.²⁵⁸

Masarykovi oponenti naopak zdůrazňovali, že by bylo neštěstím, aby se národ domníval, že svou samostatnost dostal darem od Spojenců a zdůrazňovali význam legií a

254 Citováno in: Kovtun, s. 35.

255 Christian Science Monitor, 12. 3. 1926, citováno in: Cesta deokracie III., s. 130.

256 Masaryk nebyl domýšlivý jen v domácím politickém prostředí, kde by bylo lze ještě takové počínání pochopit, protože měl v zahraničí velké renomé a za sebou úspěšnou exilovou činnost. Podle Antonína Klímka ale přeceňoval svoji autoritu i mezi nejvyššími činiteli vítězných mocností. Ta ležela spíše v morální rovině, ale na důležitá jednání mocností Masaryk zván nebyl. Tak si například prezident zahrával s myšlenkou přijet na mírovou konferenci, ačkoli neobdržel pozvání. Nedostl na tom, „hýčkal zhola nerealistickou nadějí, že by se mohl stát vedle hlavních představitelů USA, Velké Británie, Francie a Itálie pátým mužem v kruhu nejvyšších činitelů konference,“ píše Klimek (I., s. 31).

257 Masaryk se v těchto článcích ukazuje jako velký ješita a anonymita mu dodává odvalu k ještě drsnějším výpadům. Například píše, že byl Kramář „naštvan, když poznal, že Masaryk mlčky a samozřejmě je předurčen (!) na místo prezidentské“, na jiném místě na adresu Kramáře výhrůžně poznamenává, že Kramář „bude muset být jednoho dne umlčen v zájmu vnitřního pokoje“ a jinde, že „dr. Kramář překáží“ (in: Stříbrný – TGM a 28. říjen).

258 Werstadt jejich zveřejněním jednak sledoval vlastní zájem – chtěl podpořit svou dosavadní historickou práci, ve které se snažil dokazovat, že nový stát byl vybudován především diplomatickou cestou, tedy zásluhami Masaryka a Beneše, zároveň ale chtěl oživit a jednou provždy vítězně uzavřít debatu na toto téma, která se mezi Hradem a protihradně orientovanými politiky a listy celou dobu trvání první republiky vedla. Tím, že si vzal na pomoc domnělé či skutečné Masarykovy nepodepsané texty a využil tak i po smrti váhy jeho jména, chtěl umlčet své protivníky a mít tak v polemice poslední slovo.

domácího odboje. „*Proto pokládám za nutné, vedle vyzdvižení neskonalých zásluh naší zahraniční armády a všech těch, kteří byli za hranicemi propagačně činní, podle pravdy a bez tendence poděkovat to, co se dělalo doma a hodně hlasitě zdůrazniti, že jsme vybudovali i svůj vlastní stát de facto, nežli mírová konference o něm rozhodla. Tu postavili jsme před hotovou událost a jí nezbývalo nic jiného, nežli k činu a vůli celého národa našeho dáti svou sankci,*“²⁵⁹ psal Stříbrný²⁶⁰ prezidentovi už v roce 1925 v odpovědi na recenzi jeho kapitoly o vzniku republiky, která byla součástí Masarykových připravovaných pamětí (Světová revoluce) a kterou Masaryk s prosbou o případné připomínky rozeslal několika „mužům 28. října“.

Tento téměř nikdy nekončící spor leckdy až nápadně připomíná soudobý spor o to, kdo je hlavním tvůrcem tzv. sametové revoluce, respektive či zásluhou došlo k pádu komunistického režimu – tedy spor mezi klausovci (tvrďícími, že se režim zhroutil sám svoji vlastní slabostí a apatií obyvatel) a mezi pravdoláskaři–disidenty, kteří pád režimu přirozeně považují za vlastní zásluhu a mají pocit, že komunismus porazili pouze vlastní silou.

Vznik Československa byl od svého počátku až doposud zaobalen do řady mýtů a kolem osvobození země byla vytvořena legenda, která zásluhy na vzniku ČSR přisuzovala v drtivé většině Masarykovi a zahraničnímu odboji. Ale už samotný fakt existence této *propagandy*, na jejímž udržování se podílela řada českých i zahraničních periodik subvencovaných za tím účelem Benešovými fondy z ministerstva zahraničí,²⁶¹ naznačuje, že realita byla jiná.

Upozadování faktu, že svobodného Československa bychom neměli bez hrdinství českých legionářů a bez pohotovosti českých politiků v domácím odboji a v neposlední řadě ani bez nadšeného postoje obyvatelstva českých zemí, zatímco zahraniční odboj a úloha Masaryka a Beneše v něm byla přeceňována – tato neobjektivnost se nedá vysvětlit pouze lidskými pohnutkami, ješitností, soupeřením dvou politických táborů a dvou koncepcí či touhou po uznání jednotlivých osobností, jakkoli i tyto faktory v celém sporu dozajista hrály svoji roli, ale je uspokojivě vysvětlitelná snad pouze tehdy, pochopíme-li ji jako záměr těch politických (nebo lépe řečeno mocenských) struktur, které stály za Masarykem a které potřebovaly, aby právě jeho pozice byla silná, neotřesitelná a aby to byla jeho koncepce, která se stane vítěznou a pro budoucnost nového státu určující. Proto bylo třeba propagandy na jedné a cenzury na druhé straně, aby lid Masaryka s Benešem zbožňoval a nepochyboval o nich ani o správnosti jejich idejí.

„*V historii nenalezneme příkladu, aby samostatnost národa a stát byly vytvořeny tiskovou propagandou nebo prací a úsilím skupiny politických emigrantů. Čechoslováci své právo k samostatnosti dobyli na bojištích Sibiře, Francie a Itálie,*“ psal už za první republiky historik A. S. Kalina,²⁶² který zdůrazňoval podíl našeho zahraničního vojska a jeho bojů s bolševiky na české samostatnosti a oponoval tak běžně propagovanému názoru o tom, že nezávislost státu vybojovala Maffie.

Národní socialista Jiří Stříbrný, prezidentem původně vyzdvihovaný jako perspektivní a jako takový (i finančně) jím podporovaný, Masarykovi později vyčítal, že je k domácímu převratu nespravedlivý a je o něm mylně informován. „*Kdyby nebylo 28. října, možná byste*

259 Stříbrný například připomíná, že česká delegace vyslaná do Ženevy přijela 26. října do Bernu a ještě téhož dne, po 10. hodině ranní, byla v Ženevě, zatímco Beneš přijel do Ženevy až v pondělí 28. října, přičemž politická jednání byla zahájena 28. října odpoledne. Převrat ale, zdůrazňuje Stříbrný, se stal už 28. října ráno.

260 STŘÍBRNÝ, Jiří: TGM a 28. říjen, Tempo, Praha, 1938, s. 10.

261 Viz URBAN, R.: Tajné fondy III. Sekce.

262 Citováno in: Stříbrný, s. 56.

ted' jezdil po Evropě jako emigrant,“ vmetl mu do tváře při jednom osobním setkání.²⁶³ A v tiskové polemice s anonymním autorem, za kterým tušil Masaryka (což později Werstadt potvrdil), napsal: „*Odpusťte, to není vrcholem hrdinství, že jste byl ve Francii, v Rusku nebo v Itálii anebo ve Švýcarsku proti Rakousku. Nevěřím totiž, že jste bojoval, pak by vaše řeč byla jiná.*“²⁶⁴

Masaryk také nebyl nadšen rozhodnutím vlády, aby právě 28. říjen byl prohlášen za den státního svátku a netajil se svými námitkami vůči tomuto, byť se nakonec v celé záležitosti zachoval ústavně a proti návrhu oficiálně nevystoupil. Několikrát ale dával domácím politikům v úvahu, neměl-li by za datum oslav vzniku novodobého českého státu být uznán spíše některý dřívější den, který byl spojen s jeho osobními aktivitami, například uznání československé vlády ze strany francouzské vlády ve Francii. „*Švehla i já jsme si toho vědomi, že prezident daleko méně cení domácí revoluci nežli my. Proto jistě nebylo náhodou, že v prvním svém poselství předneseném 20. prosince 1918, nevzpomněl ani slovem domácího převratu, ač poměrně velmi podrobně líčil události za hranicemi,*“ rozhorčoval se Stříbrný.²⁶⁵

V něčem ale měl Masaryk a jeho hradní suita přesto pravdu – i přes ohromné zásluhy představitelů domácího převratu (politiků i obyčejných lidí) a legionářských vojsk v Rusku i na Západě, to nakonec přece jen bylo Masarykovo úsilí, které nejspíše bylo korunováno úspěchem, protože za ním tušíme souhlas oficiálních i neoficiálních struktur (dohodových vlád i zájmových skupin, které za nimi stály), ba možná mezi řádky cítíme i jakési pověření, na základě kterého pak Masaryk konal a díky kterému se jeho konání setkávalo se zdarem. Jinými slovy, bez rozhodnutí utvořených na schůzkách mocných by postoj českých politiků, českého obyvatelstva i českých legionářů nebyly nic platné, ba nebylo by platné ani počínání Masarykovo, kdyby byl jednal na vlastní pěst – ale právě proto, že měl k těmto „mocným“ blízko (ať už skrze své židovské přátele nebo přes kontakty ve světovém zednářstvu), mohl úspěšněji než kdokoli jiný vést svůj odboj, nebyl-li k tomu, jak jsme ostatně už několikrát výše naznačili, dokonce za tím účelem vybrán a úkolován.

Tím chci říci, že události, za kterých nový stát povstal, nebyly náhodné a mohly se dít až se svolením nejen zahraničních velmocí (které například v poslední fázi války rozhodly o tom, že už nebudou trvat na uhájení Rakousko-Uherska a dají prostor tužbám po sebeurčení jednotlivých národů) nebo – přesněji řečeno – klíčových osobností těchto mocností, nebo – abychom byli ještě přesnější – ani ne tak politiků, jako spíše těch, kteří je řídili, ovládali, kteří jim radili a našeptávali, kteří rozhodovali o rozpoutání první světové války i o tom, která tato válka tehdejší mapu světové politiky překreslí. Taková politika se tvoří v zákulisí, na tajných poradách, nebo – chceme-li – v lóžích a při soukromých sezeních, kdy se radí ti, kteří skutečně ve svých rukou třímají moc. Masaryk v tomto smyslu nemohl udělat nic víc, než co mu bylo povoleno, jeho aktivity byly přesně v intencích toho, co bylo předem rozhodnuto a můžeme se i ptát, jak moc byl Masaryk do těchto různých paralelních vlivových skupin (které fungují *nad* politickou úrovní a které politiku *ovládají*) sám zapojen a která si jejich význam uvědomoval. Můžeme se ptát, do jaké míry bylo či nebylo jeho úsilí zadáním, které tento ještě donedávna zapříisáhlý podporovatel rakouské federace dostal a po jehož splnění byl odměněn vlivnou funkcí.

Jde samozřejmě o spekulace, ale historickou realitu mnohem snadněji vysvětlující, než příběh o americkém snu po česku, kdy se chudý syn kočího vlastní pílí vypracoval na

263 Stříbrný, s. 54.

264 Tamtéž, s. 48.

265 Tamtéž, s. 105.

osobnost, jež později zasadí smrtící úder habsburské monarchii. V politice (a zvláště v té mezinárodní) se nic neděje náhodou a je-li mimo jakoukoli pochybnost, že mezinárodní politika byla v té době (a je i nyní) plně pod kontrolou zednářstva, bylo by naivní si myslet, že Masarykův úspěch se objevil nezávisle na tomto faktoru. Po tom všem, co jsme si o Masarykovi řekli, je více než pravděpodobné, že zednářský a židovský faktor (coby dvě strany téže mince) byl naopak klíčový a rozhodující, jak je ostatně i demonstrováno modrým zednářským klínem na vlajce československého státu.²⁶⁶

Touto optikou dostávají informace, které získáváme z archivů či z literatury, trochu jiné kontury. Například nás nepřekvapí, že když Masaryk, v tu dobu ještě dlící v USA a téhož dne zrovna večerící na slavnostním banketu, dostal zprávu o svém zvolení prezidentem Československa, ani nehnul brvou a pokračoval v rozhovoru.²⁶⁷ Nebo to, že Masaryk při cestě z USA domů nejprve navštívil Velkou Británii, následně Francii, pak Itálii (všude vykonal státní návštěvy), než se (přes Rakousko) konečně dostal do republiky. Nepospíchal, musel být dokonce ze strany domácích českých politiků vyzván, aby svůj příjezd uspil. Zaujmu nás až příliš sebevědomé výroky o tom, že byl Masaryk ke své roli předurčen (jak psal anonymní pisatel – Masaryk – v polemice s Kramářem) a zanícenost, s jakou vystupoval proti těm, kteří toto jeho prvenství a zásluhy zpochybňovali. Jakoby vše bylo předem dohodnuto, jakoby vše postupovalo podle plánu a ti, kteří legendu jakýmkoli způsobem ohrožovali, byli největšími nepřáteli a škůdci.

Zajímavé je v tomto kontextu číst Benešovy vzpomínky zaznamenané jeho životopiscem Hitchcockem, kdy jinak chladný a „necitový Beneš“ popisuje svoji první účast na plenární konferenci vrchní válečné rady (4. listopadu 1918 ve Versailles) následujícími vzletnými slovy, která jakoby ukazují na to, že Beneš sám nemohl ani uvěřit tomu, co vše se stalo – až se mu z toho málem zatočila hlava. Úspěch, kterého zahraniční odboj dosáhl, těžko mohl stát jen a pouze na masarykovské (diplomatické a propagandistické) drobné práci (čímž nijak nepopírám, že oba jí odvedli pořádný kus), ale byl dán především a hlavně v tu dobu vstřícným postojem mocných. Tuto pokoru alespoň ještě tehdy Beneš cítil:

„Neváhám doznati, že jsem byl mocně vzrušen, když jsem odpoledne dne 4. listopadu usedal do automobilu, ozdobeného naší vlajkou, a ujížděl Paříží, bouloňským lesíkem, přes St. Cloud a Sevres do Versailles. Vstupuje do Versailles po prvé do sálu, kde byli shromážděni všichni mocní tohoto světa – mocní zejména v tuto chvíli, v níž rozhodovali o osudu tří velkých císařství v Evropě a v Asii – a usedaje na své místo vedle Vesniče a Venizela, nemohl jsem všemu skoro ani věřiti. Před třemi roky jsem utíkal u Aše přes hranice

²⁶⁶ Že projekt československého státu, jakkoli z velké části ve svých přirozených hranicích, nepostrádal některé ryze umělé a nepřirozené zásahy, dosvědčuje i připojení Podkarpatské Rusi. Podkarpatoruští emigranti žijící v USA sami na jaře 1918 vypravili za Masarykem delegaci s návrhem, aby byl proveden plesbiscit o tom, zda by tento kus země s 700.000 obyvateli nemohl být zahrnut do hranic nového státu. Masaryk se s nimi nakonec dohodnul. Nejprve jim sice nabídl, že se mohou přidat k Maďarům, Polákům nebo Čechoslovákům, ale posléze se sami rozhodli pro poslední variantu. Připojení této části země, která k českým zemím nikdy historicky nepatřila, se vymykal jako historickému, tak přirozenému státnímu právu. Mnozí historikové také nad tímto krokem dodnes kroutí hlavou a nemají pro něj jednoznačné vysvětlení. „Z hlediska vývoje českého politického programu i z hlediska dosavadních Masarykových projektů československého státu šlo o rozšíření překvapivě a neorganické. Nikdy v minulosti ani Masaryk, ani kterýkoli jiný český politik nepřišel na ideu, že by tato převážně Ukrajinci obydlená část Uher mohla být v nějaké formě přičleněna k českému (nebo československému) státu,“ píše například Galandauer (s. 42). Nabízí se otázka, zda nešlo o projekt iniciovaný v sionistických kruzích, protože Podkarpatská Rus byla domovem silné židovské komunity, která byla z celého Československa právě zde poměrově nejpočetnější (ve srovnání s Čechami, Moravou, Slezskem a Slovenskem).

²⁶⁷ Doležal, s. 188.

*Čech, plíže se úkradkem houštinami, abych ušel zrakům rakouských a bavorských celníků, a dávaje v ruce osudu pro budoucnost vše; dnes tu sedím se zástupci Francie, Anglie, Spojených států, Itálie, Japonska, Srbska, Řecka, Belgie a Portugalska a mám položit na váhu náš hlas, rozhoduje o osudu říše císařů Viléma a Karla a podpisuje podmínky jejich kapitulace.*²⁶⁸

V tomto a jen tomto smyslu (že o zrodu Československa bylo rozhodnuto za zavřenými dveřmi, přičemž Masaryk byl tím, kdo se v intencích těchto rozhodnutí dokázal umně pohybovat) může platit teze o výjimečném postavení zahraničního odboje a o jeho klíčovém vlivu na vznik Československa a upozadění obětí legionářů a odhodlání národně probuzených Čechů. To by pak vysvětlovalo celou tu posvátnou aureolu, kterou Hradu tehdejší český i světový tisk vytvářel a legendu, která kolem Masaryka vznikla už za jeho života, která přetrvává až dodnes a která je tak podobná legendě vzniklé kolem Václava Havla, ze kterého taktéž vůle zahraničních politiků a síla mediokracie vytvořila lidového hrdinu, aby ho posléze dosadila na Hrad. Tyto legendy musí být udržovány, protože – jak Masaryk řekl – stát se udržuje těmi idejemi, na kterých vznikl. A byla-li v základu vzniku našeho státu zednářská idea zničit tři klíčové monarchistické říše té doby a na jejich rozvalinách dát vzniknout poslušným a ovladatelným státům (idea překrytá a maskovaná legendou o Masarykovi, který setřásl habsburské jho), je jasné, že nebude nikdy přiznána (můžeme ji jen tušit) a že za tím účelem bude neustále udržována a cizelována naopak ona osvoboditelská legenda, což se ostatně i po listopadu 1989 s jeho přihlášením se k masarykovským tradicím stalo.

Někteří autoři na tuto osvobozovací (či také wilsonovskou) legendu, která činnost Masaryka a jeho nejbližších obestírá, upozorňují – ať už to byli autoři prvorepublikovní (například z řad historiků – už zmiňovaný Kalista nebo přímo dotčených politických oponentů – Kramář, Stříbrný a bývalých kolegů z odboje – Vondrák) či autoři pováleční, kteří Masarykův odboj vložili do kontextu tehdejších světových událostí, které podle jejich mínění neměly být opomíjeny (například vliv bolševické revoluce na změnu postoje dohodových mocností k budoucnosti Rakousko–Uherska). A tak si historik Jan Galandauer²⁶⁹ všímá toho, jak Masaryk nejprve Rakousko hájil, aby poté náhle otočil a snažil se proti němu pracovat, a jak uspěl v podstatě až v posledních měsících války, kdy se pod vlivem převratných událostí, hlavně ruské revoluce, spojenci vzdali myšlenky na separátní mír s Rakousko–Uherskem a na udržení habsburské říše. Historik Karel Pichlík²⁷⁰ pravdivě popisuje šíři zahraniční odbojové činnosti, která probíhala mezi krajany v Rusku, v USA a v západní Evropě už dlouho před Masarykem a Benešem a líčí, jak urputně Masaryk sváděl boje s předáky krajanských spolků, aby je ovládl a byl tak jedinou a vůdčí postavou odboje, která nebude mít konkurenta. A horlivý komunista a pozdější stejně horlivý chartista, ba dokonce jeden ze zakládajících členů Charty 77 vůbec, politik, diplomat a publicista Jiří S. Hájek (1913–1993) pak osvobozovací legendu cupuje na kousky,²⁷¹ když sice s přehnaným důrazem na Sovětský svaz, ale přesto se zajímavým nadhledem, který dnes mnoha knihám o Masarykovi či první republice obecně chybí, polemizuje s některými obecně přijímanými tvrzeními. Popisuje vypočítavost spojenců, kteří se snažili využít české legionáře ke svým politickým zájmům na Sibiři, Masaryka, který toto vojsko nabízel a vybízel americké byznysmeny, aby vrtkavou situací v Rusku využili ke svým obchodním zájmům, Beneše, který s vojáky hrál dvojakou hru (sliboval jim urychlený návrat do vlasti a přitom stále kalkuloval, jak je do poslední chvíle nabídnout spojencům a tak

268 Hitchcock, s. 156.

269 GALANDAUER, Jan: Vznik Československé republiky, Praha, 1988.

270 PICHLÍK, Karel: Zahraniční odboj 1914–1918 bez legend, Praha, Svoboda, 1968.

271 HÁJEK, Jiří S.: Wilsonovská legenda v dějinách ČSR, Praha, 1953.

se jim zavděčit). Popisuje nadšení Američanů z českých vojáků, které později vystřídalo zklamání, když vše nešlo podle plánu, i to, jak si Američané všechno nechali draze zaplatit (náklady na dopravu vojáků do vlasti) a to přesto, že tito nasazovali své životy za jejich zájmy a jak tyto náklady na návrat legionářů vedly k prvním dolarovým půjčkám, kterými se země zadlužila ještě dříve, než vůbec vznikla. Masaryk podle Hájka ukazuje dvojí tvář, když navenek razí zásadu nevměšovat se do vnitřních záležitostí Ruska, ale na druhé straně svými memorandy spojence přímo vybízí k dalším aktivitám v Rusku, jako pomoc nabízí „své hochy“ a poněkud neskromně se pasuje do role „pána Sibíře a poloviny Ruska“.²⁷²

Zajímavá je i už naznačená problematika zadlužení nového státu, který byl teprve na rýsovacích prknech, ale už měl mocné věřitele. A tak čteme, že Masaryk v říjnu 1918 vyjednával půjčku pro sibiřskou armádu a Národní radu²⁷³ (10 milionů dolarů), že Wilson v téže době povolil půjčku 7 milionů dolarů z „fondu, kterým osobně disponoval“,²⁷⁴ na jiném místě se Masaryk zmiňuje o tom, jak jednal s americkými finančníky, aby si zabezpečil možné půjčky a jak vyjednal první půjčku 5 milionů. Masaryk obhajuje dluh jako „účinný prostředek politické vzájemnosti“.²⁷⁵ Podle Masaryka pomoc přislíbil i americký Červený kříž a zavázal se dodat rozmanité zásoby a dodávky v ceně 12 milionů dolarů,²⁷⁶ sám ale připouští, že pomoc byla nakonec slabší, než očekával, a Hájek tvrdí, že Američané Čechům prodali pouze nepotřebné vybavení a ještě jim na to poskytli půjčku, aby Češi mohli dodávky zaplatit.²⁷⁷ Půjčku prý domlouval finančník a známý bankéř Baruch,²⁷⁸ v tehdejší době přednosta úřadu pro válečný průmysl a v podstatě během války nejvlivnější muž v USA, který rozhodoval téměř o všem.²⁷⁹ Další půjčka ve výši 12 milionů dolarů byla domluvena v září 1919 na zaplacení přepravy navracejících se legionářů. „*Tak ,prokázala’ československá armáda na Sibíři americkým monopolistům poslední možnou službu a užitek. Dala příležitost k investici, k*

272 „Pochopíte naše přání, aby se velká Americká republika připojila k francouzské republice a uznala naši národní radu (v Paříži) jako reprezentanta budoucí vlády Československého svobodného státu. Myslím, že toto uznání se stalo prakticky nutným: disponuji třemi armádami (v Rusku, Francii a Itálii), jsem, abych tak řekl, pánem Sibíře a poloviny Ruska, a přeče jsem pro Spojené státy formálně soukromníkem,“ píše Masaryk F. L. Polkovi z amerického státního departementu 20. července 1918 (Dokumenty, s. 23).

273 Soukup, s. 92.

274 Světová revoluce, s. 319 – Masaryk popisuje, kdo všechno se v domluvě půjčky na americké straně angažoval.

275. Tamtéž, s. 384.

276 Tamtéž; s. 320.

277 Hájek, s. 75–76.

278 Bernard Mannes Baruch (1870–1965), americký finančník, investor, filantrop, státník a politický poradce prezidenta W. Wilsona a F. D. Roosevelta. Syn židovského emigranta z Německa, který do USA přišel v roce 1855. Roku 1918 byl Wilsonem požádán, aby převzal funkci předsedy představenstva War Industries, tedy podniků válečného průmyslu. Roku 1919 byl už ekonomickým poradcem Wilsona na mírové konferenci v Paříži. Jako přívrženec Demokratické strany podpořil v prezidentských volbách roku 1932 Roosevelta a stal se jeho poradcem při prosazování tzv. new dealu. Po válce se postavil za Marshallův plán pro Evropu, v letech 1946–47 působil ve Výboru OSN pro atomovou energii. Ačkoli nikdy do žádného veřejného úřadu nebyl zvolen, působil jako poradce tří prezidentů – vedle už zmiňovaných i prezidenta Trumana. (Encyklopedie, s. 59)

279 Hájek v této souvislosti mluví o „žralocích z Wall Streetu“. Jistě, Hájek není historik, jeho text je značně propagandistický, ale v mnohém má pravdu, když připouští, že za americkými postoji nebyly humanistické pohnutky či touha po spravedlnosti, ale obchodní zájmy – „typicky americká směs bezohledného kořistnictví, spekulativství, podávané s válečnou vlnkou intervence. Československé oddíly, přizdobené nimbem demokratičnosti a revolučního, národně osvobozenického boje, měly ve svém zázemí chránit americké hospodářské pronikání a kolonizaci Sibíře a při tom ještě být vděčny za ‚pomoc’ jim takto poskytovanou.“ (Hájek, s. 78). Hájek se mylí pouze v tom, že tyto americké obchodní zájmy staví do protikladu s ideály bolševické revoluce, aniž by si uvědomoval, že tuto revoluci právě tyto síly vyvolaly, aby mohly jím popisované obchodní záměry realizovat. To si ale jako horlivý komunista stěží mohl připustit.

businessu, jenž znamenal ovšem pro československý stát a pro jeho lid další zatížení dolarovým dluhem,“ komentuje Hájek skutečnost, že přepravu vojska, které celou dobu sloužilo americkým zájmům, si USA nechaly tvrdě zaplatit – a to navzdory původní dohodě, že polovinu nákladů zaplatí Československo a druhou Spojenci.²⁸⁰

Snad nejotevřenější a nejvíce zdrcující obžalobu Masaryka a jeho politiky, přitom neveřejnou (protože svůj dopis zaslal jen předsedovi vlády Antonínu Švehlovi v roce 1927 před třetí prezidentskou volbou), však předvedl dr. Václav Vondrák, bývalý prezident Svazu československých spolků na Rusi, který nejprve s Masarykem úzce spolupracoval, aby se od něj později – konfrontován politikou, kterou Masaryk v krajanských spolcích prováděl – zhnuseně odvrátil a stal se jeho zapříisáhlým nepřitelem, takže Švehlovi, kterého si vážil, o Masarykovi napsal, že *„není snad v celé republice Čecha a Slovák, který by více odporoval představě o českém člověku, který by byl více cizím našemu národnímu charakteru a tudíž i méně způsobilým k úřadu prezidenta republiky – než právě prof. Masaryk.“*²⁸¹

Vondrák píše: *„Vy přece dobře víte, jak začínalo působení Masarykovo, když byl přidělen z Vídně do Prahy. Nemohl jste nesledovati za svých mladých let jeho protinárodní, rozkladné činnosti, a máte jistě v dobré paměti, jak nevynechal nikdy příležitosti, kdy mohl snížiti a potupiti český národní cit a vědomí příslušnosti k velké rodině slovanské, i když k tomu neměl kvalifikace a vědomostí, jako na příklad v otázce rukopisné, kde byl spíše inspirátorem a organizátorem tažení proti rukopisům, než kritikem a vědcem. Ale i tu, jak trefně charakterizoval jeho roli historik J. Heidler: ‚on jediný měl kuráž vsadit národu kudlu do břicha‘. A což další pak hrdinství Masarykovo – Švihova aféra? Ovšem, Vaše odpověď je nasnadě. ‚Zásluhy Masarykovy během války!‘ Ano, přijmete-li nekriticky vše to, co věřícímu lidu podává hradní organizace a její tisk – pak máte pravdu.“*

A tu se Masarykův ideový oponent z Ruska pouští na několika dalších stránkách do obsáhlé Masarykovy kritiky. Polemizuje s tvrzením, že Masaryk ihned po vypuknutí války prozíravě odcestoval do zahraničí (*„ta známá rozhodnost Masarykova trvala 10 měsíců, než se odhodlal k činu a za hranice definitivně, s úmysly protirakouskými, odjel“*), zamýšlí se nad tím, jak snadno Masaryk dostával povolení na cesty do ciziny, připomíná, že tam odjel bez plné moci od českých politiků a že jejich počáteční neochota s Masarykem spolupracovat (kterou Masaryk považoval za bojácnost) je cele pochopitelná v souvislosti s tehdy nedávno skončenou Švihovou aférou (*„jak lehko se dovedu vmyslit do nálady českých politiků vůči hrdinovi právě skončeného Švihova procesu. Je podivuhodné, že s Masarykem vůbec mluvili – bylo by jen logické, kdyby před ním utíkali na kilometr“*). Podivuje se nad tím, že Masaryk nevyúčtoval ohromné sumy, které na odboj získal od zahraničních Čechoslováků (opět souvislost s Václavem Havlem a chartisty), kolik řádů, vyznamenání, hodností, poct, peněžitých darů a jiných odměn pro sebe, svou rodinu, Beneše a celou svoji suitu si nadiktoval, že svůj portrét nechal tisknout na známky (což se v celém světě dosud u žijících státníků nedělo, poprvé až v Československu), stejně jako si nechával za života stavět pomníky.

Co se týče Masarykovy politiky v krajanských spolcích, s níž měl osobní zkušenost, protože sám byl předákem jednoho z nich, Vondrák Masarykovi vyčítá, že *„jeho snažení směřovalo vždy jen k rozvrácení a zdeptání Svazu, v němž spatřoval nebezpečného soupeře svých osobních aspirací“*. Po nastolení ruské revoluce byl podle Vondráka Svaz okleštěn a vedení odboje odevzdáno do rukou Masaryka a jeho družiny, což pro podstatu a směr odboje znamenalo radikální změnu. Masaryk, tvrdí Vondrák, *„soustavně a energicky pracoval na*

280 Hájek, s. 101.

281 Memorandum, s. 20nn.

„převychování‘ odboje národního na revoluci socialistickou“, čímž tak „způsobem nízkým a nečestným zradil nejen národní Rusko, nýbrž zradil spojence a co nejhoršího, zrazil i vlastní vojsko československé“.

Vondrák Masarykovi nemohl odpustit, že se rozhodl nezakročit ve prospěch Ruska a bojovat proti bolševikům, když razil heslo přísné neutrality a nevměšování se do ruských vnitřních záležitostí. Připomíná, že Rusové potřebovali pomoc jen v první chvíli, než by se jim podařilo zformovat širší vojenský odpor a namítá, že k tomu byla přítom ideální příležitost, protože bolševická armáda v tu dobu v podstatě ještě neexistovala a čítala necelých 5.000 lidí. Masarykových několik desítek tisíc legionářů, kteří byli v drtivé většině k takovému boji odhodláni, by spolehlivě bolševickou revoluci udusilo a zachránilo národní Rusko. Jenže pak by Masaryk nebyl tím, kým nakonec byl, zamýšlí se Vondrák.

„Stačí, postavíme-li si otázku, na jaké místo by v Čechách mohl Masaryk aspirovati, kdyby Rusko národní zvítězilo nad bolševismem, aby nám bylo úplně jasno, že Masaryk, ten Masaryk, jak ho nyní dobře známe, nemohl jednati jinak, než ke zkáze národního Ruska a k vítězství III. Internacionály,“ píše Vondrák a dodává: *„A v tom spočívá strašlivá zrada Masarykova: unášen svými bolševickými sklony, poslušen směrnic jaksi tajemné mezinárodní mafie (sic!), a zejména kalkulem na své osobní postavení v Čechách, prohlásil falešné a naprosto nemožné, naveskrz lživé heslo neutrality a tím že národní Rusko zabil, ale i protáhl válku nejméně o půl roku a tím Spojence připravil o statisíce lidských životů a nespočetné miliardy.“*²⁸²

Masarykovi dále vytýká naprostou nemorálnost, kdy v zoufalé situaci opustil legionáře a zbaběle utekl do USA a tam se podílel na bolševické propagandě, i když byl na vlastní oči svědkem toho, jaké bestiality a jakých ukrutností jsou schopni.

„Masaryk skutečně viděl na vlastní oči první náraz bolševické vichřice na ulicích Kijeva. Viděl ta nekonečná procesí důstojníků, odváděných k popravě, odstřelovaných jen proto, že měli na sobě důstojnickou uniformu (...) Masaryk bydlel na Kreščatiku, kde za jednu noc byli vyvražděni všichni nežidovští obchodníci, četl příšerné seznamy popravovaných kněží, úředníků, profesorů, advokátů, soudců, slyšel o hrůzách čezvyčajek. (...) A tu stojíme před neslýchaným zjevem perversní moral-insanity: Masaryk, tůjž Masaryk, který dovedl vzbouřit proti carskému Rusku veřejné mínění celé Evropy, ve jménu ohrožených nejdražších statků civilisace a humanity, když se jednalo o případ Bejlisův, ač Bejlis byl souzen a pak i osvobozen zcela legálním soudem a hrozilo mu, kdyby byl uznán vinným, v nejhorším případě 15 let káznice, tentýž Masaryk, zavátý osudem do nejstrašnější mučírny světa, kde nevinné oběti hynuly po tisících v krutých mukách – tentýž Masaryk pojednou nic neviděl a o ničem neslyšel. Jemu nikterak nevadil smrtelný chrapot nevinných obětí...“

Místo toho, píše Vondrák, Masaryk ve Spojených státech přispěchal ve svém referátě americké vládě s tvrzením, že bolševici jsou jen trochu neohrabaní a neotesaní, ale že se s nimi dá jinak docela dobře jednat a že je nutné jejich vládu uznat a monarchistické hnutí v Rusku v žádném případě nepodporovat.

Nevíme, co Švehla na dopis odpověděl a zda bez výhrad souhlasil se vším, co v něm bylo uvedeno, ale víme, že vztahy Švehly a Masaryka, jakkoli byly navenek korektní a v čase se v závislosti na Švehlově nemoci a jiných okolnostech měnily tu k lepšímu, tu k horšímu,

²⁸² Že horoval pro dlouhou válku a jaké kvůli tomu prožíval dilema, Masaryk sám přiznává ve svých pamětech. Píše, že si přál dlouhou válku, aby získal čas pro propagandistickou práci ve prospěch Československa (Světová revoluce, s. 64) či popisuje, jak americkému prezidentu Wilsonovi radil, aby válka byla vedena déle (s. 370).

Masarykovým obdivovatelem nikdy nebyl. „Na takový posraný trůn bych si nikdy nesedl,“ svěřil se jednou údajně Švehla jednomu z politiků, když na přetřes padla otázka, zda by chtěl po Masarykovi kandidovat na prezidenta. Evidentně tedy věděl své...

**

Paradoxně tak zjišťujeme, že ten, kdo tak rád vystupoval proti legendám a mýtům, kdo je s takovou chutí bořil a rozbíjel (ať už šlo o údajné pověry či pravost rukopisů), nakonec sám pomáhal vytvořit vlastní legendu o sobě samém a svém osvobozeneckém úsilí. A to je ostatně další paralela s Václavem Havlem, který svoji kariéru postavil na kritice pokrytectví komunistického režimu, ale sám se poté, co se dostal k moci, nechoval jinak. I on dal vzniknout legendě o své výjimečnosti a není také bez zajímavosti, jak se sám stylizoval právě do role Masarykova pokračovatele.

Že by ta podobnost byla dána tím, že oba muži přijímali instrukce od svých výše zasvěcených kolegů se zástěrou a bílými rukavicemi?

Masaryk a Palestina

Navzdory podpoře sionistické myšlenky byl Masaryk skeptický k vybudování židovského národního státu v Palestině. To mu však nebránilo v tom, aby se do této země sám podíval a na vlastní oči se přesvědčil, jak sionistická kolonizace pokračuje.

Masaryk do Palestiny odjel v roce 1927. Byla to součást jeho větší cesty do Orientu, kdy navštívil Řecko či Egypt a Palestinou - jakkoli návštěva nebyla oficiální - měla jeho velká zahraniční cesta vyvrcholit. Vnitropoliticky si cestu naplánoval tak, že v napjaté době před svou třetí prezidentskou volbou raději zmizel z očí rozhádaným politikům, kteří si nebyli jistí, zda Masaryka na prezidentském křesle znovu podpořit. Vrátil se až těsně před dnem volby v pátek 27. května.

Je možné, že Weizmannova návštěva na Hradě z ledna 1925 byla podnětem k Masarykově cestě na Blízký východ, píše Soukupová.²⁸³ Dodává také, že židovský tisk o ní spekoval už od roku 1926.

Masaryk se tak stal první hlavou státu, která se po světové válce do Palestiny podívala. Sionisté neváhali nazvat prezidenta "největším z českých novodobých poutníků do Svaté země."²⁸⁴

Ve sborníku Masaryk a židovství je návštěva Palestiny podrobně popsána z pera filosofa a ředitele jeruzalémské univerzitní knihovny Hugo Bergmanna. Bergmann zevrubně líčí, na která místa Masaryk zavítal, kde byl kým přijat a na co se vyptával. "*Chápe zajisté rozhodující význam, který má silné ústředí palestinské pro světové židovstvo,*" vysvětloval si Bergman Masarykův jistě ne pouze předstíraný zájem.

"Třebaže navštívil i svatá místa křesťanská a mohamedánská, byla návštěva zvláštní událostí pro Židy, protože v celém programu návštěvy bylo vyznačeno, že v popředí zájmů Masarykových jsou osídlení palestinská. Návštěva kladla zvláštní pozornost na účast, kterou na vývoji Palestiny mají českoslovenští anebo někdejší českoslovenští příslušníci," píše také Bergman s tím, že vliv přistěhovalců z Československa je v Palestině velmi značný.²⁸⁵

V ředitelství Keren Hajessodu, ústředního fondu pro výstavbu, který financuje celou

283 Soukupová, Židovská menšina v Československu ve 20. letech, s. 121

284 Tamtéž.

285 Masaryk a židovství, s. 302.

kolonizaci Palestiny pomocí Židů, jsou svěřena důležitá odvětví Čechoslovákům. Důležitá místa na univerzitě a jejich ústavech jsou také v rukou československých přistěhovalců, argumentuje.²⁸⁶

První den Masarykovy návštěvy byl věnován prohlídce starého Jeruzaléma, druhý den prezident obhlédl hebrejskou univerzitu a její jednotlivá oddělení, například pedagogické oddělení, které „je v patronaci československé velelože B' nai B' rith.“²⁸⁷ Vypytoval se na stav moderního hebrejského písennictví, v lékařském oddělení se zase dotazoval, jako později ještě několikrát, na porodnost židovského obyvatelstva a jeho přirozený přírůstek, stejně jako na příčiny soudobého vystěhovalectví z Palestiny.

Když ředitel knihovny – zřejmě vědom si sám toho, jaké velké úkoly ještě před osídlení leží – zdůraznil, že nelze posuzovat sionismus podle stavu jednoho roku, odpověděl Masaryk podle Bergmanna, že dobře chápe, že sionismus je hnutím dějinným. *„Těší se, že poznává, jak realisticky my pojmáme hnutí sionistické a že snahy své přizpůsobujeme skutečným poměrům.“*

Opoledne téhož dne proběhla oslava položení základního kamene pro novou budovu československé kolonie - nový dům měl obsahovat byty pro chudé přistěhovance ze Slovenska. Poté Masaryk navštívil synagogu, kde ho přivítali správcové obou velkých sionistických fondů, které financují kolonizační palestinské dílo - Keren Hajessod a Keren Kajemeth.

„Vy jste se nás zastal, když se přivalila proti nám bouře nenávisti a zloby, která kol nás burácela. Vy chránil jste onoho nešťastného, nevinného muže, chránil jste čest našeho národa, protože vybojujete každý boj za pravdu a spravedlnost. Ve vás našel náš národ věrného přítele, nikoli z těch, kteří nám milostivě naše židovství prominou a k nám jsou jen snášeni, nikoli z druhů těch přátel, kteří v našem národu spatřují jen prostředek pro stranickopolitické a cizonárodní účely. Pro vás byla otázka našeho národa účelem sama o sobě. Jeden z prvních poznal jste význam našeho národního a sionistického hnutí (...) Sionismus nebyl vyvolán antisemitismem, nýbrž vyprýštil z hlubin národa a jeho touhy po svobodě. Vy jste byl jedním z prvních, kteří proslovili k velikému světu Achad Ha'ama a vyložili zdroj jeho myšlenek o ‚zevní svobodě a vnitřním otroctví‘,“ pronesl při té příležitosti ředitel Keren Hajessodu Leib Jaffe k prezidentovi²⁸⁸.

Vrchní palestinský rabín Kuk pak ve své řeči k Masarykovi připomněl, že se „osvobozené snahy prezidentovy ztotožňují s tužbami židovského lidu v Palestině“, načež Masaryk odpovídal, že prý doufá, že se *„židovský národ dočká v Palestině života svobody a že Veliký Bůh dá Svě požehnání práci tohoto znovuzbudování“*.

Třetí den podnikl Masaryk výlet k Jordánu, opoledne navštívil Tel-Aviv a cestou i některé židovské osady. V Tel-Avivu pak vedle jednání na radnici navštívil hrob nedávno zemřelého filosofa židovsko-národního hnutí Achad Ha'ama. Následující dny cestoval po severní Palestině a obhlížel tamní československé kolonie (například Beth Alpha) a všude se vyptával na praktické záležitosti kolonizačního úsilí. Dne 14. dubna cestoval do Nazaretu, do osady Kfar Nahum, do Haify a Nahalalu, navštěvoval školy a všemožné instituce, kde si nechával vypravovat zkušenosti s budováním země. Ptal se na politické a náboženské záležitosti i na způsob, jak se v osadách projevuje komunismus.

Masaryk se po celou dobu návštěvy dotazoval především po statistice porodů a úmrtnosti dětí a po rozmnožení židovského obyvatelstva a tato čísla pak porovnával se vzrůstem arabského obyvatelstva.

286 Tamtéž, s. 303.

287 Tamtéž.

288 Tamtéž, s. 309.

Sám totiž příliš nevěřil tomu, že by židovský stát mohl proti arabské přesile obstát. Když svoji návštěvu komentoval pro Prager Tagblatt, nechal se slyšet. *"Je zajímavé a velkolepé, co se tam podniká Židy, a má to vše vyhlídku na zdar, protože je nejen nadšení, ale asi i dostatek prostředků po ruce. Obtížný problém však spatřuji v tom, že Židé asi sotva kdy nabudou majority v zemi. Proti číselné převaze Arabů se asi sotva kdy dá co udělati."*²⁸⁹

"Krásná věc, ale těžko se dá provést," řekl zase na adresu budování Palestiny v rozhovoru s Emilem Ludwigem o osm let později. *"Navštívil jsem kolonie a pozoroval jsem jejich obětavost. Je jich příliš málo proti Arabům. Co by se stalo, kdyby tam nebyli Angličané! Také s řečí to mají obtížné."*²⁹⁰

I proto se v Palestině stále tázal. *"Konají vskutku sionisté vše, co je v jejich moci, aby snížili číslíci dětského umírání?"* Namítal totiž, že mezi přistěhovalci jsou i Židé z orientálních zemí, kteří ještě neznají všechny hygienické předpisy a často mají k úmrtnosti dětí ještě fatalistické stanovisko. *"Vykonali sionisté vše, aby si zabezpečili tento přirozený příliv, toto rozmnožování z vnitra? Jak se to má s vystěhovalectvím Židů z Palestiny? Zdali pak jí vskutku čelí sionism dosti zdárně? Pak: co vykonává sionism, aby pozvedl úroveň přistěhovalců?"* a další podobné dotazy.²⁹¹

Sionisty upozorňoval, že je třeba zvýšit i dětskou vzdělanost, ochranu dětí a pracujících žen a bojovat proti negramotnosti arabského obyvatelstva.

I přes svůj živý zájem a přesto, že viděl, jak jde jejich dílo dopředu, sionisté cítili, že Masaryk zůstává ke kolonizaci Palestiny skeptický. *"Masaryk se k výstavbě Palestiny stavěl skepticky. Zpočátku pochybuje, že Židé půjdou do Palestiny, později pochybuje o možnosti, že se přemůže odpor Arabů, a zajisté pochybuje i o úmyslu Anglie vybudovat domov židovského národa proti vůli Arabů; má značné pochyby také proti komunistickým osadám,"* píše Weltsch.²⁹²

A Bergman upřímně připouští, že Masaryk v židovskou Palestinu skutečně nevěří. *"Masaryk věřil v utopii Československého státu a uskutečnil ji. Zřejmě nevěří v židovskou Palestinu, nevěří jistě ani ve víru a síly židovského národa, a tak posuzuje možnosti Palestiny podle střízlivých dat skutečnosti, nepočítaje s vírou a nadšením. To jistě není ani jeho věcí, jest věci židovského národa věřiti ve svou budoucnost a vytvořiti ji."*²⁹³

Sionisté se však přesto snažili Masarykovu cestu politicky a propagandisticky využít. Zvláštní dopisovatel posílal do sionistických československých tiskovin (například do Židovských zpráv, ústředního sionistického listu) podrobné zprávy o každém prezidentově kroku. Příznačné bylo, že čeští Židé (asimilanti) přinesli ve svém tiskovém orgánu (Rozvoj) o celé návštěvě jen jednu zprávu.

Podle sionistů Masaryk už jen svou samotnou návštěvou propůjčil sionistické myšlence židovského státu svou morální podporu.

"Nepochybně mluví o jeho zájmu o sionistické hnutí, jestliže téměř osmdesátiletý muž nelekal se obtíží, aby sám spatřil židovskou národní vlast v Palestině samé a aby ji studoval, a že jeho první větší cesta do ciziny – po jeho cestách po světě za války – byla cesta do Palestiny," pochvaloval si Weltsch.

289 Tamtéž, s. 312.

290 Ludwig, s. 96.

291 Masaryk a židovství, s. 312.

292 Tamtéž, s. 84.

293 Tamtéž, s. 85.

Židé truchlí nad smrtí TGM

Bylo-li lze Masarykův pozitivní příměr k Židům vyvozovat z občasných úryvků z jeho děl či některých dobrozdání Židů na Masarykovu adresu v době jeho života, pak v okamžiku Masarykovy smrti vidíme už zcela nezakryté sympatie, které Židé k Masarykovi cítili. A nejen sympatie, ale i bezmeznou úctu, jejímž důsledkem byla řada poct.

Z těchto posmrtných projevů je možné odvodit, jak byl vztah Židů k Masarykovi a Masaryka k Židům úzký.

Podívejme se proto na přehled aktivit a projevů piety, které překračovaly běžný rámec podobných zvyklostí a které možná naznačují, že Židé k Masarykovi chovali náklonnost větší, než která by byla vysvětlitelná pouze tím, co pro ně učinil.

Například pražští Židé sestavili k Masarykově úmrtí speciální modlitbu, schválenou Nejvyšší radou izraelských náboženských obcí a navrženou smíchovským rabínem dr. Alié (tzv. *haskarat nesamat*), kterou na Den smíření v synagoze v Praze VII. odříkal rabín J. M. Werner.²⁹⁴ Židovská obec v Mariánských Lázních vůbec poprvé zapěla českou hymnu hebrejsky.

Sionisté na XII. sjezdu v Moravské Ostravě ústy Josefa Rufeisena, předsedy československé sionistické organizace, vyjádřili „hlubokou bolest nad ztrátou velkého proroka pravdy a spravedlnosti“.²⁹⁵

Pražští sionisté drželi smuteční schůzi. „Není už mezi živými tento největší Evropan,“ bylo na ní možné slyšet. Smuteční bohoslužba se konala v Jeruzalémské synagoze, pořádal ji i rabín liberální synagogy na Vinohradech. Na Masarykově pohřbu byla hojná účast vrcholných reprezentatů sionismu.

Truchlila i židovská Palestina. V Haifě vlály černé vlajky, na budově tel-avivské městské rady byly staženy modrobílé prapory na půl žerdi, v Tel Avivu Svaz židovských absolventů čsl. vysokých škol konal smuteční schůzi, na níž bylo rozhodnuto uspořádat výstavbu tábora Kfar Masaryk, městská rada v Tel Avivu rozhodla pojmenovat jednu z hlavních ulic Masarykovou ulicí. Izraelské deníky přinesly zvláštní smuteční vydání, osady židovských kolonistů držely smuteční schůze. Bylo rozhodnuto o pojmenování budoucích pramenů po Masarykovi.²⁹⁶ Slavnostní smuteční schůzi konala též hebrejská universita v Jeruzalémě. Vrchní rabinát v Jeruzalémě nařídil smuteční bohoslužby pro všechny synagogy v Palestině.

²⁹⁴ „Všemohoucí Bože, stojíme před Tebou v očekávání Tvého spravedlivého soudu. Brány nebes vidíme otevřeny dokořán a v pokoře činíme pokání před Tebou, abychom dosáhli milosrdenství Tvého a kráčetí mohli životem dle vůle Tvé. Dnes však jsme zkroušeni před tváří Tvou a vzpomínáme svých drahých, kteří odešli dle nevystihlé rady Tvé na Věčnost, truchlíme nad odchodem velikého přítele slabých a opuštěných, námi všemi milovaného presidenta Osvoboditele Tomáše Garigua Masaryka, který v těžkých dobách stál jako pevná skála při synech Tvých, jimž byl spravedlivým a neohroženým obhájcem. Na celé zemi Tvé, ó Bože, slzí rod židovský v upřímném zármutku nad ztrátou člověka čistého a velikého, jehož celá osobnost kořenila ve Svatém Písmu a jenž krácel po cestách Tvých, hlásaje lásku a mír všem bez rozdílu. A proto prosíme Tebe, ó Pane: Přijmi v sídle nebeském pod ochranu svou našeho, námi všemi oplakávaného presidenta Osvoboditele Tomáše Garigua Masaryka, v řadě Svatých a čistých a jeho duše budiž pojata ve svazek věčného života. Amen.“

²⁹⁵ Soukupová, s. 106.

²⁹⁶ „V nedávných dnech byl konán v Praze celostátní sjezd národně-židovských žen „Wizo“ a usnesl se, že k uctění památky T. G. Masaryka a co výraz nesmrtelné vděčnosti Židovstva za jeho práci pro národní Židovstvo konanou, zřídí z vlastních prostředků v osadě „Nahalal“, kterou při své návštěvě Palestiny T. G. Masaryk navštívil, zemní vrty k nalezení vydatných pramenů, které tato osada až dosud postrádá a zřídla této pramenité vody ponese název „Pramen T. G. Masaryka“. Příspěvky všech židovských národních žen pro tento účel odevzdané povedou se se jmény dárek ve zvláštní knize, která po splnění tohoto úkolu bude uložena v archivu národní knihovny v židovské universitě v Jeruzalémě.“ (Obrana Národa, 19. 11. 1937).

Světové sionistické organizace zasílaly Edvardu Benešovi, Milanu Hodžovi a Janu Masarykovi soustrastné telegramy.

Prezident sionistické organizace „Jewish Agency“ Chaim Weizmann, zaslal presidentu republiky Benešovi soustrastný telegram. Nahum Goldmann projevil telegraficky soustrast sionistického hnutí ministru zahraničních věcí Kamilu Kroftovi. Za Židovský světový kongres učinil kondolenční projev nám už známý Stephen Wise.

Nahum Sokolov, o kterém tu už také byla řeč, označil Masaryka za „moderního krále Davida“. Wise ho srovnával s Georgem Washingtonem – oba prý byli vyvoleni, aby ochraňovali utiskované.

Bylo to totiž právě Masarykovou zásluhou, že se Praha stala jedním ze středisek světového sionistického hnutí, nechali se slyšet představitelé světového sionismu po Masarykově smrti.

Masarykovy smrti vzpomenula Nejvyšší rada náboženských obcí,²⁹⁷ Židovská strana,²⁹⁸ Ústřední sionistický svaz,²⁹⁹ České Makabejské hnutí^{300 301} a další československé židovské

297 „*Presidium Nejvyšší rady svazů náboženských obcí židovských v Čechách, na Moravě a ve Slezsku projevilo dnes dopoledne na Hradě a v ministerském presidiu soustrast nad úmrtím presidenta Osvoboditele. Nejvyšší rada vyslovila telegraficky soustrast rodině a presidentu republiky. Ve všech synagogách náboženských obcí v české a moravskoslezské zemi bylo o Dnu smíření při modlitbách za zemřelé, vzpomenuť nejprve presidenta Osvoboditele.*“

298 „*Na dnešní společné smuteční schůzi ústředního sionistického svazu v ČSR a výkonného výboru Židovské strany, jež se konala v předvečer Dne smíření v Moravské Ostravě, byla vydána výzva všem připojeným organizacím a složkám v republice, aby kromě účasti společných projevů vzpomněly i samostatně úmrtí presidenta Osvoboditele a uctily jeho památku užitečnými podněty a činy. dr. Angelo Goldstein učinil jménem obou poslanců Strany židovské na Pražském hradě kondolenční projev. Panu vyslanci Janu Masarykovi, panu presidentu republiky a panu předsedovi vlády byly zaslány soustrastné telegramy. V jednom z nich adresovaném hlavě státu stálo mj.: ‚Židovstvo tohoto státu bude vždy vzpomínat muže, jenž při budování republiky zahrnul uznáním židovské národnosti i židovskou menšinu do všelidského programu svého státnického díla.‘ Ve druhém, adresovaném synu zesnulého, bylo toto: ‚Ústředí Židovské strany v ČSR prosí, abyste, vážený pane vyslanče, i ostatní členové rodiny přijali projev hluboké účasti výkonného výboru, který s procítěným dojetím vzpomněl nesmrtelného díla, jež vykonal Tomáš Garigue Masaryk, jako obhájce pravdy a práva, zvěstovatel spravedlnosti a zastávce lidství, nejen pro svůj národ, ale pro celé lidstvo. Židovstvo truchlí nad odchodem velkého Spravedlivého. – Podepsán ing. A. Frischer, předseda.‘“*

299 Ústřední sionistický svaz poslal tři soustrastné telegramy, první presidentu dr. Benešovi, druhý dr. Hodžovi jako představiteli vlády, třetí synu vyslanci Janu Masarykovi. V telegramu Benešovi stálo: „*Tlumochíme Vám, pane presidente, hlubokou a upřímnou soustrast všech složek a vzpomínáme zároveň činů, jimiž zesnulý velký syn československého národa neohroženě a obětavě pomáhal těm, kteří tvořivou prací obnovují důstojnost židovského národa. Vám, pane presidente, jenž jste byl i v tomto díle spolupracovníkem svého nesmrtelného předchůdce, a jenž jste v dobách zmatku pomohl i nám, slibujeme v této chvíli, že budeme z celé duše, z celého srdce a vší silou usilovati o blaho republiky.*“ Janu Masarykovi psali: „*Sionisté v Československu byli hluboce zarmouceni úmrtím velkého myslitele a státníka, který od samého začátku našeho hnutí měl pro myšlenku židovské obrody hluboké pochopení. Masarykův les a osada, založená československými sionisty v Palestině, bude na věky hlásat vděčnost židovského národa za účinnou podporu T. G. Masaryka židovskému budovacímu dílu. – Podepsán dr. Josef Rufeisen, předseda.*“

300 „*Předsednictvo Svazu Makabi v ČSR konalo ve čtvrtek dne 16. září 1937 za účasti zástupců pražské jednoty Makabi a plaveckého a sportovního klubu Hagibor smuteční schůzi k uctění památky presidenta Osvoboditele. Po smutečním projevu starosty svazu usneseno zastaviti tělocvičnou činnost všech jednot až do dne pohřbu. Svaz Makabi v ČSR oznámil truchlivou zprávu o úmrtí Světovému svazu Makabi v Londýně, který o tom podal okamžitou zprávu všem státním svazům a projevil čs. Makabi soustrast nad úmrtím prvního presidenta Československé republiky. Židovské mládeži bude nesmrtelné dílo T. G. Masaryka zářivým příkladem pravdy, spravedlnosti a demokracie. Makabejské hnutí bude kráčet ve slépejích... – Podepsáni: Beda Brüll a Artur Herzog.*“

301 Jeden ze členů spolku Makabi podal v Židovských zprávách ze dne 24. 9. 1937 popis účasti zástupců

organizace a instituce (například Tarbut³⁰² či Makabihacair).³⁰³ Ze zahraničí kondoloval prezident světové organizace Agudas Jisroel dr. Jakub Rosenheim, polský poslanec dr. Sommerstein jménem židovského parlamentního klubu, bulharští sionisté, Ústřední svaz sionistický v Jugoslávii, vrchní rabinát jeruzalémský, hebrejský Svaz Brit Ivrit, předseda britské sekce Světového kongresu Perlzweig, Jeruzalémská exekutiva sionistické organizace, Hebrejská univerzita, Council Jewish Agency ústy lorda Melchetta, Vaad Leumi (Národní rada země Izrael), městská rada v Tel Avivu, Čsl. obchodní komora v Palestině či Hitachdut Olei Czechoslovakia (Českoslovenští emigranti).

Masaryk a židovství – Masaryka židovství?

Naše pojednání by nebylo úplné, kdybychom se nezmínili o otázce, která se v závěru našeho textu přímo nabízí. Nepatřil nakonec Masaryk sám k židovskému národu? Někteří autoři (Příhoda,³⁰⁴ Vrzalík,³⁰⁵ Lorenz a jiní) přesně na toto poukazují – Masarykův matrikový otec Josef Masařík³⁰⁶ prý nebyl jeho skutečným otcem a Tomáše počala jeho matka Terezie

organizace na Masarykově pohřbu s názvem článku „Doprovod nejsmutnější“. „Po prvé se sklání náš modrobílý prapor se znamením smutku před mrtvým Osvoboditelem a v sevřeném šiku pocítujeme všichni, že zemřel nám všem drahý, ale že je věčný. Pomalu se blíží těžká lafeta děla a na ní prostá rakev Největšího, a potom se zase vzdaluje, přesto, že ji svými zraky zadržujeme, a že se nakonec svým truchlivým pohledem slz díváme za synem Janem a poté jej upíráme na presidenta republiky dr. Edvarda Beneše, presidentova žaka a následníka. A zde přechází náš pohled slz v pevnou naději a jistotu, že dědictví bude vykonáno a že velký život T. G. Masaryka bude dále pokračovati v jeho nejkrásnějším díle obrody lidí a národa. Prapor se přimí. Vlaje smutně a v našich očích se třpytí slzy a zároveň nová síla. Slibujeme: Tento prapor budiž praporem lidství, jím hlásejme na věčné časy spravedlivost a pravdu, jím věčně uskutečňujeme to, čemu nás učil on, Nesmrtelný. A potom dlouhé zástupy smutečních hostů, zástupců národů a států, diplomatů a československých politiků. Hledáme ty, jejichž dílo známe, a zároveň pocítujeme, jak jeden pohled se zastavuje na hvězdě Davidově, na našem praporu, a přechází na mládež, která se k němu hrdě hlásí. Poznáváme Leona Bluma a on poznává nás. Každý z nás ve špalíru to zcela nepochybně vidí. Jeho kroky už vybočují ze stejné roviny s námi, ale oči se nás drží. Hlava se stáčí zpět – jako když potkáš starého přítele a ruku mu stisknout nemůžeš. Tož, změřiv rychle ještě jednou žerď se šesticípou hvězdou, kyne přívětivě rukou a již jej unáší smutný kondukt. Blum a mnoho ostatních v tyto bolestné chvíle vzpomíná na Masarykův vztah k židovství a sionismu, když vidí naši mládež, která vzdává poslední poctu T. G. Masarykovi a zároveň slibuje, že bude plnit jeho odkaz.“

302 „Tarbut, ústřední organizace pro židovskou kulturu v ČSR, projevuje hluboký smutek nad úmrtím presidenta Osvoboditele T. G. Masaryka. Jeho myšlenky, kterými vedl národ k osvětě, zůstanou nám nesmrtelným vzorem. – Podepsáni: dr. Grünbaum a Irma Polláková.“

303 „Opustil nás v předvečer Jom kipuru, ve chvíli, kdy židovský národ klaní se před Všemohoucím a prosí ho o odpuštění, o sílu, aby odolal zlu a nemravnosti a aby mohl žít čistě a skromně. Je to štěstí, které je dopřáno jen mužům velkým, že v tento den opustí život pozemský a vracejí se k Bohu. Zachovejme jeho památku prací pro národ, studiem a životem poctivým a mravným – Náčelnictvo Makabi hacairu v ČSR.“

304 PŘÍHODA Jan: TGM. Vyvolencova krycí legenda, září 1991 (vyšlo jako zvláštní vydání časopisu Týdeník Politika).

305 „Prof. Jan Vrzalík, který pracoval na biografii T. G. Masaryka po II. světové válce, v ní snesl důkazy o tom, že otázka autentičnosti skutečného otce Masaryka není zdaleka tak jednoduchá a jednoznačná, za jakou je oficiálně vydávána. Vrzalík sám, jako vyhraněný český nacionalista s odmítavým postojem k Masarykovi, byl ještě za války na návrh ministra Emanuela Moravce penzionován. Jeho práce by byla cenná hlavně pro uváděná svědectví různých prominentních Masarykových vrstevníků. Bohužel, tento pramen svědectví je veřejnosti nepřístupný. Rukopis o obsahu cca jednoho tisíce strojopisných stran byl koncem 50. let Vrzalíkovi zabaven StB v jeho bytě v Husově ulici ve Strakoněch,“ píše o Vrzalíkovi Příhoda.

306 Zdeněk Nejedlý cituje německy psaný oddací list vydaný na farním úřadě v Hodoníně (Lib. copul. p. 134. 1849, Aug. 15, dům č. 196), kde je u jména ženicha uvedeno „Josef Masařík“. Podle Vrzalíka by ale bylo –

(rozená Kropaczeková, pocházející z německé rodiny)³⁰⁷ s jedním ze svých pánů, kterým jako služebná sloužila.

Tomáš byl počat ještě před uzavřením manželství – svatba se konala 15. srpna 1849, dítě se narodilo už za šest měsíců a tři týdny po svatbě (7. března 1850), což by mohlo být vysvětlitelné tím, že manželství mělo pouze zakrýt těhotenství vzešlé z nemanželského styku a tedy zlegalizovat dítě, které se chystalo na svět. To, že Tomáš měl jen málo (nebo spíše nic) společného se svým matrikovým otcem (ať co do vzhledu nebo duševních schopností),³⁰⁸ stejně jako se svými dvěma bratry, pak nasvědčuje tomu, že jeho skutečného otce bychom měli hledat spíše někde jinde. Výše zmínění autoři samozřejmě nemohou předložit stoprocentní důkazy, odvolávajíce se na to, že tyto choulostivé záležitosti byly už od první chvíle pečlivě tajeny, existují ale indicie, které by takovému výkladu napovídaly, stejně jako svědectví, podle kterých to v židovských kruzích bylo jakýmsi veřejným tajemstvím (Tauber).

Než se na tuto otázku podíváme podrobněji, stojí za to říci pár slov o tom, proč bychom se vlastně něčím podobným měli zabývat. I kdyby se nakrásně ukázalo, že byl Masaryk Žid, co z toho? Mění to něco na ideích, na kterých novodobý stát vyrostl?

Člověka nemůžeme soudit podle jeho etnické příslušnosti. Ovšem na druhou otázku už můžeme namítnout, že v takovém případě mohou dostat ideje Československé republiky trochu jiné významy. Nebylo by to sice nic nového a ani překvapivého, co bychom nevěděli, pouze by některé díly skládačky zapadly do sebe a s Masarykem jako částečným Židem by se vysvětlilo mnohé, co nám možná mohlo být dosud nesrozumitelné. Minimálně by mohly být náhle legitimními otázky, do jaké míry byla funkce, kterou Masaryk v závěru života zastával i aktivity, které vyvíjel v exilu, důsledkem jeho přirozeného osobnostního vývoje, nebo zda (při vědomí toho, jak byla později Československá republika k židovské otázce nebývale vstřícná) nešlo o kalkul židovských kruhů, jak do čela nového a ne nevýznamného státu v poválečném versaillském uspořádání postavit člověka, který by vstřícná gesta vůči židovské minoritě či sionistickému hnutí projevovat.

Otázka, zda Masaryk byl či nebyl Židem, tedy není irelevantní a už vůbec není antisemitskou ze své podstaty, jak se snaží někteří³⁰⁹ dokázat. Avšak v situaci, kdy by se tyto pochybnosti stran Masarykova původu potvrdily, by zcela jistě byla na místě i otázka, proč byly po tak dlouhou dobu záměrně zamlčovány. A proč za jiné situace, kdy se Židé svými etnickými příslušníky na významných postech politiky, umění, filosofie, byznysu a dalších oborů výslovně chlubí, v případě Masaryka jeho původ zastírají. Problém by pak nebyl jeho původ jako takový, ale spíše skutečnost, že byl záměrně utajovaný.

**

vzhledem k slovenské národnosti – přesnější příjmení „Masárik“, Nejedlý se prý zřejmě spletl, když považoval čárku nad „a“ omylem za háček nad „r“, jak je u starých rukou psaných listin pochopitelné. Navíc se ve starších dobách nekladl přílišný důraz na přesnou transkripci jmen. A konečně pro původní transkripci „Masárik“ svědčí rovněž pravidlo slovenského pravopisu, podle něhož se ve zdobnělinách po souhláse „r“ píše zásadně „i“; nikdy ne „y“, argumentuje Příhoda.

³⁰⁷ Terezie Kropaczeková pocházela z německé rodiny usazené už několik generací v Hustopeči. V rodině se mluvilo německy, Terezie byla vychována po německu. Později se stala služebnou u vyšších panských rodin ve Vídni či Hodoníně. „Má matka byla Němka,“ píše Masaryk roku 1875 v přípisu vídeňské univerzitě. (Klimek I., s. 25).

³⁰⁸ Rod Josefa Masárika pocházel z Uherského Slovenska, z okolí města Holíče. Josef se narodil v Kopčanech 25. února 1823 jako třetí syn chudého domkáře Jana Masárika a jeho manželky Anny Formánkové. Neuměl číst ani psát, mluvit uměl jen slovensky. Sloužil jako hlídač koní ve dvoře císařského panství ve své vsi a odtud byl přeložen do panského dvora v Hodoníně, kde sloužil také jako hlídač koní.

³⁰⁹ Například POLÁK, Stanislav: Masarykovi rodiče a antisemitský mýtus, Ústav T. G. Masaryka, Praha, 1995.

Autoři, dokazující Masarykův židovský původ, si předně všimají všemožných nesrovnalostí v Masarykově životopise. Mezi matkou a otcem Masaryka byl kupříkladu velký sociální rozdíl (on byl nevzdělaný kočí, ona členka měšťanské střední třídy, s dobrým vychováním a vzděláním), stejně jako velký věkový rozdíl (ona byla o deset let starší). Rozdíl byl pak ještě více patrný při srovnání otce se synem.³¹⁰ Vždyť to byl až syn, který starého analfabetického otce naučil číst a psát a zajistil mu lepší zaměstnání (Josef Masaryk se z kočího stal dohlížitelem a později šafářem). Aby tyto rozdíly nebyly tak markantní, docházelo v dostupné Masarykovské literatuře k retušování obrazu Josefa Masárika, které mělo tyto propastné rozdíly zakrýt, tvrdí Příhoda.

Tomáš si navíc nejen nebyl vůbec podobný se svým otcem, ale ani se svými dvěma bratry,³¹¹ o kterých toho ostatně ani moc nevíme.³¹² Příhoda zmiňuje, že této nepodobnosti si český lid všiml a nemohl ji nijak ignorovat, tím spíše ji nemohli ignorovat specialisté z oboru antropologie, kteří tuto skutečnost považovali za geneticko–biologický zázrak.³¹³

Další druh argumentace si všimá detailů z Masarykova života, přičemž je dává do nových souvislostí, čímž vystává zcela jiný obraz. Například bere v úvahu životopisné údaje, které dávají tušit, že byl s představiteli židovské minority v mnohem užším styku, než bylo v té době pro běžného člověka obvyklé. Oblast, ze které Masaryk pochází, byla sice zámožnými židovskými rodinami už tradičně osídlená, přesto je ale zarážející, kolik osob židovského původu se kolem Masaryka vyskytovalo, ať už v době jeho studií nebo začínajícího intelektuálního života. Někteří autoři se proto domnívají, že Masaryk mohl tohoto nadstandardního obcování se židovským elementem dosáhnout jedině proto, že k němu sám přináležel.

Konečně existují i písemně zaznamenaná svědectví lidí, která Masarykův židovský původ přiznávají.

Ačkoli existuje vícero verzí vysvětlení, čím synem Masaryk byl (což některým obhájcům Masaryka stačí k tomu, aby veškeré tyto pochybnosti s poukazem na nejednotnost těchto fám zesměšlili), nejrozšířenější verze mluví o tom, že Masaryk pocházel ze zámožné rodiny Redlichů,³¹⁴ později příbuzensky spjaté s rodinou Bergerů³¹⁵ (Redlich–Berger). I v rámci této

310 Masaryk v Hovorech s Čapkem připouští, že „vedle matky měl na něho otec velmi málo pozitivního vlivu“ a že „ve všech věcech rozhodovala matka, otec se podroboval, i když jí odporoval“.

311 „Byl z nich nejprudší, samý oheň, vznětlivý, samý cit. Síla, která v něm byla, vybuchovala při každé příležitosti. (...) Naproti tomu Martin byl hoch mírný, milý, důvěřivý, bez falše a nenáročný, pravá anima candida (...) A konečně Ludvík byl prostý dobrák, srdečný,“ popisuje tři bratry Nejedlý.

312 Svěho bratra Ludvíka Masaryk komandoval a užíval ho prý často jak poslíčka (Doležal, s. 8), později ale při studiích založil klub přátel, kam Ludvíka taktéž pozval (Doležal, s. 42). Jindy mu zase daroval peníze z dědictví po mrtvém studentovi, aby si za ně mohl Ludvík pořídit tiskárnu. Ludvík měl i malou moravskou vinárnu ve Vodičkově ulici v Praze, kde se Masarykovci – nebo také athenčici či nihilisté, jak se jim tehdy říkalo – pravidelně scházeli.

313 Příhoda cituje z Pospíšila (POSPÍŠIL, J.: „T. G. Masaryk – Muž protikladů“, Reportér č. 8, Praha 1990).

314 Rodina Redlichů byla jedním z nejstarších židovských rodů v Hodoníně. Toto jméno najdeme na seznamu 13 židovských rodin, kterým císař Josef II. v roce 1783 dovolil návrat do Hodonína a zároveň jim udělil právo rodinné. Redlichovi byli původně obchodníky (bez udání oboru), až v roce 1871 zřídili v Hodoníně nový parní mlýn a v roce 1885 cukrovar. Redlichové podle historika Josefa Šolce kupují starý Stummerův cukrovar v bývalé Vídeňské ulici. „Spojením s vlastním podnikem vytvořili cukrovarský gigant Redlich & Berger. Obdobným způsobem vybudovali i největší komplex cihlen v monarchii – Slovenské akciové cihelny, založené roku 1860 a koupené Redlichovou rodinou v roce 1870,“ uvádí Šolc na webu Města Hodonín. Za jednoho z patriarchů rodu lze považovat Lazara Redlicha. Syn Nathan měl Adolfa a ten dceru Irenu a dva syny – Friedricha, pozdějšího starostu Hodonína, a Josefa, jenž byl poslancem vídeňského parlamentu. Podle spekulací byl Masaryk jejich nevlastním bratrem.

http://hodoninsky.denik.cz/kultura_region/pravdu-o-redlichove-vile-prinasi-vystava20100409.html.

315 Může to být jen náhoda, ale Oskar Donath (který jsa Žid, musel být lépe než kdo jiný informovaný o pravém

verze není Masarykův údajný otec jednoznačný – podle některých jde o Nathana Redlicha, další vidí otce v Nathanově synovi Aloisovi. Spekulace každopádně podpořil blízký vztah, který Masaryk s Redlichem navázali během výkonu svého poslaneckého mandátu ve vídeňském parlamentu.

Proto se už od těch dob šušovalo, že Josef Redlich (1869–1936), pozdější ministr financí rozpadajícího se Rakouska–Uherska a Masarykův hodonínský krajan, byl jeho nevlastním bratrem. Ačkoli ten styky s Masarykem z doby svého mládí vždy popíral, požíval jinak u Masaryka až nepochopitelně velké důvěry. Byl často Masarykovým hostem na zámku v Lánech, stejně jako Masaryk navštěvoval v mládí v Hodoníně Redlichovu vilu.³¹⁶ Masaryk se ho také v prvních letech nově vzniklé republiky neúspěšně pokoušel navrhnout jako ministra financí nové československé vlády, což ale neprošlo mimo jiné i proto, že Redlich neuměl česky.

Redlich se s Masarykem přátelil už z dob Masarykova působení ve Vídni, kde se prý poznali v roce 1894 při práci na nově založeném týdeníku *Die Zeit*.³¹⁷ Byl to jeden z několika poslanců, kteří stáli Masarykovi nejbližší.³¹⁸ Mezi Masarykem a Redlichem vznikl v době jejich parlamentní činnosti velmi přátelský styk.³¹⁹ Byl to i prof. Redlich, kterého Masaryk navštívil při svém závažném rozhodnutí na podzim 1914 ve Vídni, aby s ním projednal obtížnou politickou situaci, než odjel do ciziny. Konzultoval s ním i další kroky o rok později, kdy se s ním setkal v Berlíně.³²⁰ A byl to opět Redlich, kdo později Masarykovi vypravoval, jakou způsobila Wilsonova odpověď Rakousku rozruch.³²¹

Mezi historiky tezi o Masarykově židovských kořenech zpopularizoval rakouský historik

stavu věcí) píše ve sborníku „Masaryk a židovství“ o Masarykově školních letech na gymnáziu ve Vídni, že jeho „soused v poslední lavici byl Alfréd Berger, později advokát ve Vídni; mnoho let byl členem představenstva a užšího výboru židovské obce vídeňské...“ O něco později pak tajnosnubně, jakoby náznakově, říká: „... ač nám není nic známo o jeho (tj. Masarykových) stycích s židovskými kamarády, je přece jen možné, že alespoň se svýmousedem v lavici, Alfrédem Bergerem, se sblížil.“

316 RYBOVÁ, Jana: Pravdu o Redlichově vile přináší výstava, *Hodonínský deník.cz*, 10. 4. 2010 (http://hodoninsky.denik.cz/kultura_region/pravdu-o-redlichove-vile-prinasi-vystava20100409.html).

317 „... Za osobní seznámení s Masarykem děkoval jsem své příslušnosti k nejužšímu kruhu oněch mužů, kteří se v roce 1894 seskupili kolem nově založeného týdeníku ‚Die Zeit‘ ve Vídni. Vystoupil jsem již dříve ze státních služeb a přestěhoval se znovu do Vídně. Vydavatel této znamenité revue, dr. Heinrich Kanner, získal si velkou zásluhu o podporu prohloubení moderního politického myšlení v hlavním městě říše tím, že potíraje vládu a ji podporující strany, otevřel svůj list článkům z pera vůdců demokracie německých národů v Rakousku a pohnul v první řadě nejlepší muže české politiky (...) k vedení publicistického boje v ‚Die Zeit‘ proti ministerstvu Windischgrätzově. Tak vykládali mladší, demokraticky smýšlející spisovatelé v tomto týdeníku ideály a programy nové generace vzdělanému německému publiku, na něž ‚Die Zeit‘ vykonávala značný vliv. Tato znamenitá metoda byla tedy v dalekém rozsahu uskutečněna, a tak utvořil se kolem ‚Zeitu‘ a jejich stálých spolupracovníků kruh vynikajících politických spisovatelů české, polské, jihoslovenské a rusínské národnosti. (...) Jak blízko stál tehdy Masaryk našemu kruhu, je zřejmé z toho, že část jeho tehdy nového politického díla ‚Naše nynější krize‘ vyšla nejdříve německy v ‚Zeitu‘. (...) Byla to vlastně (2. polovina 90. let) poslední velká perioda v kulturních dějinách starého císařského města. Svěží vzduch vanul tehdy značnou částí intelektuální a umělecké mládeže nově vytvořené velké Vídně a nové síly srážely se v politice se zvětšelymi programy a zvětšelymi lidmi, které Taaffem používaný staroliberalismus marně se snažil ještě nějaký čas udržet.“

318 Doležal, s. 133.

319 Jejich sympatie byly vzájemné. Při projevech v parlamentu na sebe vzájemně reagovali a podporovali se. „Kolega Redlich (...) mluvil o semitismu a antisemitismu. Zde byla debata v první části jeho řeči převedena velmi na pole antisemitismu. Já, pánové, absolutně nejsem antisemita, protože, jak jsem vám řekl, jsem se učil od Ježíše a stále se učím, že člověk má milovat svého bližního. Jako učedník a žák Ježíšův mohu váš antisemitismus jen odmítnout,“ řekl Masaryk při poslanecké řeči 4. prosince 1907

320 Herben, s. 138

321 Světová revoluce, s. 478

česko–německého původu Willy Lorenz³²² v knize „Monolog Über Böhmen“.³²³

„Byl tedy děd Josefa Redlicha také přirozeným otcem Tomáše Garrigue Masaryka? Pak by byla snáze vysvětlitelná řada skutečností ze života zakladatele Československa. Tak jeho vyslovený filosemitismus, jeho silné náboženské cítění, jeho výrazné analytické nadání, které prospělo jeho vědeckým pracím, jeho inteligence, kterou vynikal daleko nade všemi svými příbuznými, zvláště také nad oběma svými, duchovně bezvýznamnými bratry, kteří nepochybně byli praví ‚Masarykovi‘. Byl-li děd Josefa Redlicha také děd Masarykových dětí, pak je vysvětlitelné i to, proč Jan Masaryk, syn prezidentův, a zvláště Alice Masaryková, prezidentova dcera, měli obličej s vyloženě židovskými rysy (kdežto v obličejí prezidentově se marně snažíme objevit i sebemenší židovské rysy),“ psal v roce 1957 Willy Lorenz, pozdější univerzitní profesor rakouských a českých dějin. Tehdy ještě anonymně.³²⁴

Historik a současný pracovník Ústavu TGM Stanislav Polák ale tvrzení o Masarykově židovském původu považuje za mýtus a na stránkách své útlé brožurky (Masarykovi rodiče a antisemitský mýtus) se ho snaží vyvrátit. Při té příležitosti popisuje, kdo všechno s tímto tvrzením ve svých historických či popularizačních pracech pracoval a jak se toto tvrzení postupně šířilo.³²⁵

Spekulací se chopil například český emigrant Ladislav Matoušek, autor pamfletu na totéž téma z roku 1957,³²⁶ stejně jako někteří uznávaní historici, jako například německý historik Roland J. Hoffmann. A tak, když Matoušek píše, že v majetku žijící vdovy po Josefu Redlichovi jsou nepochybně mnohé záznamy, které dosud nebyly publikovány, Hoffmann jde ještě dál a výslovně se Gertrudy Redlichové, druhé ženy Josefa Redlicha na tuto záležitost dotázal. Ta „mu potvrdila, že její muž ji o tomto příbuzenském poměru informoval“.³²⁷ To je jistě zajímavé tvrzení, ale Polák s ním polemizuje a tvrdí, že to ještě nic nedokazuje – Redlich si pod vlivem šeptandy klidně mohl myslet, že s Masarykem příbuzný je a možná mu tato představa i imponovala, takže se tímto tvrzením nebránil, vítal je a nijak se je nesnažil zpochybňovat.

Přirozeně více se pak toto téma rozebíralo v nacionalisticky orientovaných kruzích v době první republiky nebo za protektorátu. Obširněji se otázce věnoval už zmíněný Jan Vrzalík, „vlajkař“ a Pekařův žák, který na toto téma dokonce sepsal rukopis, který se nedochoval, ale z jiných zmínek víme, že se s ním mohlo několik lidí seznámit. Korespondenci s Vrzalíkem udržoval například další předválečný „vlajkař“, otec současného ministra zahraničí Karel VI. Schwarzenberg, který si jako jediný z bývalých autorů předválečné Vlajky i po válce s Vrzalíkem dopisoval. Vrzalík mu mimo jiné poslal rukopis této své knihy, ve které židovský původ TGM dokazuje.³²⁸

Přesvědčení o Masarykově židovském původu, respektive o jeho nečeském původu, panovalo už za Masarykova života. Například v době celonárodních bouří kvůli hilsneriádě studenti Masarykovi veřejně vytýkali jeho nečeský původ. Není jasné, zda tím mysleli jeho

322 Willy Lorenz (1914–1995) pocházel z rodiny „národnostních míšenců“, jeho prastrýcem byl Albín Bráf a jeho pratetou Libuše Bráfová, dcera Fr. L. Riegra a vnučka Františka Palackého. Studoval historii a práva ve Vídni, Praze a Berlíně, po druhé sv. válce se stal novinářem, později obchodním vedoucím vídeňského nakladatelství Herold a vydavatelem katolického týdeníku „Die Furche“ (Polák)

323 Český vyšlo jako „Dialog s českou zemí“, Gemini 99, 2001

324 Lorenz také tvrdil, že židovské peníze z Redlichovy rodiny prý k Masarykovi proudily skrze advokátní kancelář Redlichova právníka, brněnského dr. Aloise Pražáka (Lorenz: Monolog)

325 Polák popisuje i to, v kolika vydáních vyšly Lorenzovy rozličně obsáhlé verze téhož tvrzení – viz Polák, pozn. č. 2 (s. 57)

326 MATOUŠEK, Ladislav: TGM – K otázce jeho původu, Chicago, 1957 (reprint 1984)

327 Polák cituje Hoffmanna (Hoffmann, s. 37)

328 Putna, Torzo díla, s. 74.

původ slovensko–německý, ale z některých narážek by se dalo spíše usuzovat na to, že mu přičítali původ židovský.³²⁹ To, že v lidu převládala tato přesvědčení, ještě nemůže být žádným důkazem (mohlo jít o pomluvu, fámu), zmiňuji ale tento fakt proto, abych poukázal na to, že se otázka Masarykova původu řešila už za jeho života, ačkoli nám o tom v jeho životopisech mnoho zmínek nezůstalo.³³⁰

Polák se snaží vyvrátit sebemenší pochybnost stran oficiálního Masarykova životopisu, cituje přitom z Masarykových vzpomínek a životopisů ve snaze dokázat, že manželství jeho rodičů bylo idylické a že nic nenavštěvovalo tomu, že by jeho pravým otcem byl někdo jiný. V době sepsání své brožury ale ještě nevěděl o svědectví židovského pamětníka, spisovatele a lékaře Heinze Jakoba Taubera (1917 Vídeň – 2008 Haifa),³³¹ který mládí prožil v malém městečku Holíč na moravsko–slovenském pomezí, odkud pocházel i Josef Masárik.³³²

Protože se sám počítá za potomka rodiny Redlichů, dokazuje ve svých vzpomínkách svůj údajný příbuzenský vztah s Masarykem.

„Starý Redlich si vzal nějakou tu patrně hezkou dceru Matese Gajduschka, panoval nad krajem hodonínským a živil se prací svých pacholků a děveček. S přispěním své manželky zplodil několik dětí manželských. Těch nemanželských bylo daleko více. A když se mu zase jednou povedlo požehnat život nevdané děvečky, postaral se poctivě o to, aby se to dítě narodilo ve svatém stavu manželském. Velký počet služebnictva mu tuto činnost ulehčoval. Jeho osobním kočím byl mladý muž jménem, nu, co dělat – jménem Josef Masaryk,“ píše Tauber.³³³

„Ač jsem se na své mystické příbuzenství s Tomášem Masarykem díval skepticky,“ pokračuje Tauber, *„neodpustil jsem si porovnávat fotografie Redlicha a Masaryka, hledaje příbuzné rysy. Upřímně řečeno, mnoho podoby v jejich rysech jsem nenacházel, ale je mnoho sourozenců, kteří se povahově liší více než fyziognomicky. Povahově si Redlich s Masarykem byli blízcí. I jinak si dobře rozuměli. Redlich navštěvoval starého pána na Hradčanech i v Lánech a pravděpodobně nejednou vzpomínali na šťastná léta v Holíči, Kopčanech a Hodoníně, kde bylo tak dokonale lhostejné, zda někdo byl synem velmože Redlicha nebo jeho kočího Josefa Masaryka.“*

Tauber také popisuje komickou historku z doby, kdy se osmdesátiletý Masaryk vrací do

329 Známy je například případ studenta Fialy, který předstoupil před básníci studentstvo jako jeho mluvčí a jal se oponovat Masarykově obhajobě Hilsnera. Náladu vlastenecky smýšlejícího studentstva shrnul do následujících slov, která napsal křídou na tabuli. *„Mám proti Masarykovi to, že v dobách tak pohnutých, kdy je třeba, aby národ stál jako jeden muž proti nepřátelské vládě, chce on pro Žida rozštěpit celý národ a jej zeslabit. Pracuje rozpínajícím se Německu do rukou! Máme proti němu dále to, že tvrdí: já musím mít pravdu, byť i to, co tvrdí, pravda nebyla, na něm by se české krve ani Hilsner nedořezal!“* (Gutwirth s. 47–48).

330 Například Svetožár Hurban Vajanský píše v soukromém dopise Juliu Grégrovi roku 1900 o svém bývalém spolupracovníkovi: *„Masaryk, tento neobřezaný Žid, karikatúra Nietzscheho, pokazil nám zopar mladých lidí...“*.

331 TAUBER, Jakob Heinz: Atlantida holičských Židů, Praha, Sefer, 2003, s. 33–36, 59–64.

332 Viz také Hainz Jakob Tauber zemřel (http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2008/02/tauber_nekrolog).

333 Josefa Masaryk podle Taubera *„bydlel na statku v Kopčanech, v chalupě pod slaměnou střechou, těšil se účt vřech vesničanů, protože mu starý Redlich uštědřil krásnou livrej temně zelené barvy a černý cylindr s tmavě zelenou rozetou. A toho právě si vyhlídl starý Redlich, když oplodnil dívku Terezu a bylo třeba postarat se o poctivou veselku. Když se pak zanedlouho po svatbě narodilo dítě, pokřtili ho na jméno Tomáš. To bylo v roce osmnáctistém padesátém, sedmého března. O devatenáct let později byl obřezán další Redlichův potomek, jenž obdržel jméno Josef a privilegia obřízky se mu dostalo, protože byl zplozen v loži manželském. Josef však nebyl ochoten vzdát se toho, co bylo dopřáno jeho polobratru. V roce devatenáct set tři přijal svátost křtu a domníval se mylně, že se zbavil nepohodlného židovství.“*

své rodné vesnice – Kopčan. Když vystoupí z kočáru, celý shromážděný dav ani nedutá. Jen Jozef Winterstern, kavárník a předseda pohřebního bratrstva, v úžasu i nadšení vykřikne: „Celej starej Redlich“.³³⁴

334 Tauber historiku popisuje následovně: „Bezmála osmdesát let poté, co se v této chalupě narodil Tomáš, vracel se do Kopčan muž, jenž změnil tvář Evropy. Kopčany byly v tu ránu hlavním městem Republiky. Spěchal tam kdekdo, i veliké panstvo. A samozřejmě Holíč v čele se všemi Židy. Židé jsou náramně rádi slavnostní. Počínaje cylindry, pokračující oděvem, kterému se ještě za republiky stále říkalo „franzjosefsrock“, a vyleštěnými pérky. Tak tam stál Jozef Winterstern, kavárník a předseda svatého pohřebního bratrstva, tak tam stál předseda náboženské obce izraelitů, předseda stolice školní, vedoucí padělaného účetnictví firmy Hecht Mikša Neugebauer, zvaný Trn–trn–báči, a mnoho jiných významných občanů naší víry. Poněkud opodál jsme stála my školní dítko, nadějní abiturienti znamenitého učení Maxe Sonnenscheina, všech pět ročníků vtěsnaných do jediné učebny, hlavy dost duté, pokud jde o vědomosti světské i náboženské, avšak plné lumpáren. Opíraje se o zásady vojenské, stál pan učitel na levém křídle, muška po vzoru Napoleona III. mu nervózně poskakovala, ohryzek nad naškrobeným límcem klouzal rytmicky směrem k bradě a klesal, jako by chtěl zapadnout do hrudníku, kolena občas natřásal, že to vypadalo, jako by chtěl spustit nějakou huncútskou písničku, a pichlavým levým okem střílel po nás, aby v zárodku zabránil nepřístojnostem. Na místě pro ně vymezeném stáli hodnostáři neobřezaní, starosta Košťál, notář Ollé, kaplan Macháček, obvodní lékař i cikánský rychtář Gregor. A konečně, nedbajíc pořádku a hodnostenských tříd, Kopčaňáci, mladí i ti nejstarší, kteří s tatičkem Masarykem chodili do vesnické školy. Čekali oddaně, nevzrušeně, neboť dosud nevzali na vědomí, že císař pán už docísařoval a ten, se kterým se dnes mají nadšeně vítat, je vlastně kousek pokračování těch jarmarečních kousků, kterým se říká slavnostní událost. Pak tedy přišla ta veliká chvíle. Na prostranství před shromážděným lidem vyběhl správce státního statku Napravil, muž stejně drobného rozumu jako obrovité postavy, a zmocnil se oje kočáru zvaného landauer, volaje neustále: „Pojďte, pojdte, pane prezidente.“ Koně se poněkud podívali tomuto uctivému přivítání, neboť zřejmě nevěděli, že v landauru si hoví vedle rozčíleného okresního náčelníka doktora Kořínka Tomáš Masaryk, rodák kopčanský a první muž státu, který byl založen jeho nenávisť proti útlaku. Kočár zastavil brachiální silou obr Napravil a okresní náčelník, který byl představitelem vlády i osobní stráží hlavy státu, vyskočil nezvykle svižně a pomohl starému pánovi vkročit na půdu rodné obce. V tu slavnou chvíli vpadlo pod kopčanským nebem skoro posvátné ticho a jen jeden jediný výkřik porušil zamlklou úctu a obdiv, který se všech zmocnil. Byl to Jozef Winterstern, kavárník a předseda pohřebního bratrstva, který v úžasu i nadšení vykřikl: "Celej starej Redlich."

Literatura:

PUTNA, Martin, C.: *Karel VI. Schwarzenberg. Torzo díla*, Torst, Praha, 2007

LUDWIG, Emil: *Duch a čin. Rozmluvy s Masarykem*, Praha, Čin, 1947

PŘÍHODA Jan: TGM. *Vyvolencova krycí legenda*, vyšlo jako zvláštní vydání časopisu Týdeník Politika, září 1991

JACOBI, Walter (ve skutečnosti SMÍCHOVSKÝ, Jiří Arvéd): *Země zaslíbená*, Orbis, Praha, 1943

JACOBI, Walter (ve skutečnosti SMÍCHOVSKÝ, Jiří Arvéd): *Golem. Metla Čechů. Rozklad českého nacionalismu*, Orbis, Praha 1942

MASARYK, Tomáš, Garigue.: *Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky*, svazek první, 1918–1920, Čin, Praha, 1933

MASARYK, Tomáš, Garigue: *Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky*, svazek druhý, 1921–1923, Čin, Praha, 1934

MASARYK, Tomáš, Garigue: *Cesta demokracie III. Projevy – články – rozhovory. 1924–1928. Ústav T. G. Masaryka*, Praha, 1994

DOLEŽAL, Jaromír: *80 let T. G. Masaryka*, Státní nakladatelství v Praze, 1929

TAUBER, Heinz Jakob: *Atlantida holičských Židů*, Praha, Sefer, 2003

RYS, Jan: *Židozedenářství, metla světa*, Praha, 1938

RYS, Jan: *Hilsneriáda a TGM*, Praha, 1939

URBAN, Rudolf: *Tajné fondy III. Sekce. Z archivů ministerstva zahraničí republiky Československé*, Orbis, Praha, 1943

PENÍŽEK, Josef: *Masaryk a židovští Čechové*, in: RYCHNOVSKY, Ernst: *Masaryk a židovství*, Praha, Mars, 1931

ROKYCANA, Jan: *Přátelé v nouzi*, in: RYCHNOVSKY, Ernst: *Masaryk a židovství*, Praha, Mars, 1931

THIEBERGER, Friedrich: *Masarykovo kredo a židovské náboženství* in: RYCHNOVSKY, Ernst: *Masaryk a židovství*, Praha, Mars, 1931

DONATH, Oskar: *Židé na Masarykově cestě životem*; in: RYCHNOVSKY, Ernst: *Masaryk a židovství*, Praha, Mars, 1931

- HERBEN, Jan: *Masaryk o Židech a antisemitismu*; in: RYCHNOVSKY, Ernst: *Masaryk a židovství*, Praha, Mars, 1931
- WELTSCH, Felix: *Masaryk a sionismus*; in: RYCHNOVSKY, Ernst: *Masaryk a židovství*, Praha, Mars, 1931
- LEDERER, Eduard: *Vzpomínky na Masaryka*; in: RYCHNOVSKY, Ernst: *Masaryk a židovství*, Praha, Mars, 1931
- BERGMANN, Hugo: *Masaryk v Palestině*; in: RYCHNOVSKY, Ernst: *Masaryk a židovství*, Praha, Mars, 1931
- CÍSAŘ, Jan: *Masaryk a američtí Židé*; in: RYCHNOVSKY, Ernst: *Masaryk a židovství*, Praha, Mars, 1931
- SMETANOVÁ, Jindřiška: *TGM: „Proč se neřekne pravda?“ Ze vzpomínek dr. Antonína Schenka*, Primus, Praha, 1996
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Moje setkání s židovstvím*, Sborník přednášek z cyklu Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze březen 2004 – leden 2006, uspořádal Miloš Pojar, Praha, Židovské muzeum v Praze, 2006
- STŘÍBRNÝ, Jiří: *TGM a 28. říjen*, Tempo, Praha, 1938
- KOLÁŘ, Michal; KOSATÍK Pavel: *Jan Masaryk. Pravdivý příběh*, Mladá fronta, Praha, 1998
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Protizidovská čítanka. Příručka k židovské otázce v českých zemích*, Praha, 1944
- HÁJEK, J. S.: *Wilsonovská legenda v dějinách ČSR*, Státní nakladatelství politické literatury, Praha, 1953
- ČERMÁKOVÁ, Radka: *Československá pluralistická demokratická společnost ve stínu nacistického Německa*, in: Kolektiv autorů: *Židovská menšina v Československu ve třicátých letech*, Židovské muzeum Praha, 2004, s. 9–17
- SOUKUPOVÁ, Blanka: *T. G. Masaryk a židé (Židé): legenda a skutečnost*; in: Kolektiv autorů: *Židovská menšina v Československu ve třicátých letech*, Židovské muzeum Praha, 2004, s. 96–111
- MASARYK, T. G.: *Sebevražda hromadným jevem společenským* (1881), citováno in: Kolektiv autorů: *Moje setkání s židovstvím*, Sborník přednášek z cyklu Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze březen 2004 – leden 2006, uspořádal Miloš Pojar, Praha, Židovské muzeum v Praze, 2006
- NEJEDLÝ, Zdeněk: *T. G. Masaryk. Kniha první, Masarykovo mládí 1850–1876*, Nakladatelství Orbis, Praha, 1949

NEJEDLÝ, Zdeněk: *T. G. Masaryk. Kniha druhá, Mladá Morava, Ve světě*, Nakladatelství Orbis, Praha, 1950

ČAPEK, Karel: *Hovory s T. G. Masarykem*, Fr. Borový – Čin, Praha, 1936

FORD, Henry: *Mezinárodní Žid. Světový problém*, Nakladatel B. Kočí, Praha, 1924

HERBEN, Jan: *Masarykův rodinný život*, Fr. Borový, Praha, 1948

KOLEKTIV AUTORŮ (uspořádali Josef Hofmann a dr. Oskar Odstrčil): *T.G.M. Jak jsme ho viděli*, Ing. Mikuta, Praha, 1948

HITCHCOCK, Edward B.: *Zasvětil jsem život míru. Životopis Edvarda Beneše*, Jaroslav Podroužek, Praha, 1947

MASARYK, T. G.: *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914–1918*, Orbis a Čin, Praha, 1930

GUTWIRTH, Václav: *Masaryk a studentstvo*, Bursík & Kohout, Praha, 1924

BENEŠ, Edvard: *Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa*, Orbis a Čin, Praha, 1927, I.–III. díl

KOLEKTIV AUTORŮ: *Politická elita meziválečného Československa 1918–1938. Kdo byl kdo za první republiky*, Pražská edice, Praha 1998

SOUKUP, František: *T. G. Masaryk. Politický průkopník, sociální reformátor a president státu*, Dělnické nakladatelství v Praze, Praha, 1947

GUTH–JARKOVSKÝ, Stanislav, Jiří: *Paměti. Díl III. Na dvoře republikánském. 1919–1925. Vzpomínky a dojmy (výpisky z deníku)*, Nakladatelství Hejda & Tuček, 1929

KOVTUN, Jiří: *Slovo má poslanec Masaryk*, Československý spisovatel, Praha, 1991

KOLEKTIV AUTORŮ: *Masarykův sborník VII. TGM a naše současnost (1980)*, Academia, Praha, 1992

POLÁK, Stanislav: *Masarykovi rodiče a antisemitský mýtus*, Ústav T. G. Masaryka, Praha, 1995

MACHOVEC, Milan: *Tomáš G. Masaryk*, Melantrich, Praha, 1968

KOLEKTIV AUTORŮ: *Svobodné zednářství. Stručný výtah z rozsáhlejšího díla*. SVAM Praha 1992

LENNHOFF, Eugen: *Svobodní zednáři*, Petrklíč, Praha 1993 (reprint z roku 1933 s doslovem z roku 1993)

SÝS, Karel: *Praha zednářská*, BVD, Praha 2011

FEJTÖ, François; in: Lidové noviny, Příloha Orientace, 4. 3. 2000, s. 30

VYKOUPIIL, Libor: *Ecce Homo – Richard Crane*, ČRo – Brno.cz, 14. 2. 2009

RYBOVÁ, Jana: *Pravdu o Redlichově vile přináší výstava*, Hodonínský deník.cz, 10. 4. 2010 (http://hodoninsky.denik.cz/kultura_region/pravdu-o-redlichove-vile-prinasi-vystava20100409.html)

JUDA, Karel: *Dopisy od T. G. Masaryka z volebního zápasu o poslanecký mandát*, in: sborník „*Jak jsme ho viděli*“, s. 49

PRAŽÁK, Albert: *Rozmluvy s TGM*, in: sborník „*Jak jsme ho viděli*“

LOGE, Christian: *Existují židovské rituální vraždy? Probádání a psychologické objasnění historického materiálu*, Ulrich Mosers Verlag, Graz–Leipzig 1934, český překlad Jaroslav Voříšek 2010, <http://www.spiknuti-proti-cirkvi-a-lidstvu.com>

ČECHUROVÁ, Jana: *Čeští svobodní zednáři ve XX. století*, Nakladatelství Libri, Praha, 2002

BIELIK, Peter: *Slobodomurárstvo. Nešťastie našej doby* (v elektronické podobě vyšlo na pokračování na webu freeglobe.cz) (<http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1821-serial-o-zednarich-vrcholi-26-zednari-a-ceskoslovensko-2-3-sokujici-prehled-kdo-vsechno-byl-v-lozich.aspx>)

PUTNA, Martin C.: *Václav Havel. Duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*, Knihovna Václava Havla o.p.s, Praha, 2011

FISCHL, Viktor: *Hovory s Janem Masarykem*, Mladá fronta, Praha, 1991

MASARYK, Tomáš G.: *Náš pan Fixl*, Besedy času, 24. 2. 1914 (citováno in: *Moje setkání s židovstvím*)

FRANKL, Michal: *Emancipace od židů. Český antisemitismus na konci 19. století*. Paseka, Praha a Litomyšl 2007

PRAŽÁK, Albert: *Politika a revoluce. Paměti*, Academia, Praha, 2004

DAVENPORTOVÁ, Marcia: *Jan Masaryk. Poslední portrét*. Panorama, Praha, 1991

PAGE, Benjamin B.: *První kroky: Rockefellerova nadace v raném Československu* (<http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1219-prvni-kroky-rockefellerova-nadace-v-ranem-ceskoslovensku.aspx>)

SOUKUPOVÁ, Blanka: *T. G. Masaryk a židé (Židé), židé (Židé) a T. G. Masaryk: legenda a skutečnost* (in: *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech*, Židovské muzeum Praha, 2003, s. 113–125)

KLIMEK, Antonín: *Boj o Hrad. (II.) Kdo po Masarykovi? Vnitropolitický vývoj Československa 1918–1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*, Panevropa Praha s.r.o., Praha, 1998

KLIMEK, Antonín: *Boj o Hrad. (I.) Hrad a Pětka. 1918–1926*, Panevropa Praha s.r.o., Praha, 1996

MLYNÁRIK, Ján: *Dějiny Židů na Slovensku*, Academia, Praha 2005

MASARYK, T. G.: *Otázka sociální*, svazek druhý, Čin, Praha, 1948

HERBEN, Jan: *T. G. Masaryk. Život a dílo prezidenta osvoboditele*. Nakladatelství Sfinx, B. Janda, Praha, 1938

BENEŠ, Vojta: *Revoluční hnutí v Severní Americe. Pátá přednáška cyklu Československá revoluce, proslovena 26. března 1923*, Památník odboje v Praze, Praha, 1923

ZEMPLINER, Artur: *Encyklopedie významných osobností ve víru židovského osudu*, Lederer & Zempliner Consulting, Praha, 2000

BERGMANN, Hugo: *Masaryk a problém náboženský*, in: *Jak jsme ho viděli*, s. 284–287

KRAMÁŘ, Karel: *Kramářův soud nad Benešem*, Tempo akc. spol., Praha, 1938

GALANDAUER, Jan: *Vznik Československé republiky 1918. Programy, projekty, perspektivy*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1988

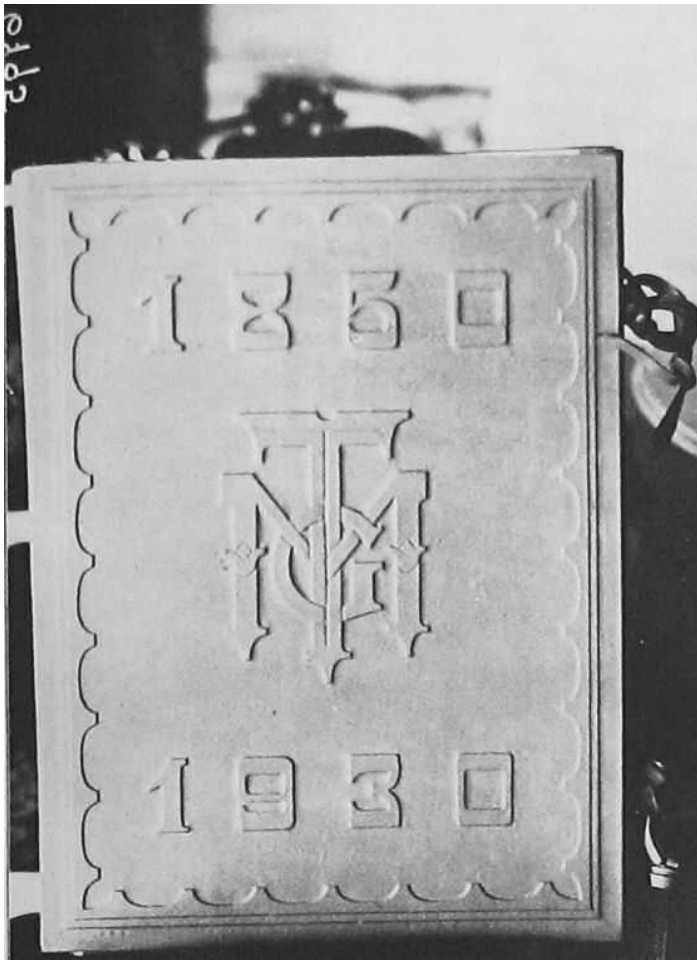
ŠTEFÁNEK, Josef: *Dokumenty o protilidové a protinárodní politice T. G. Masaryka*, Orbis, Praha 1953

PICHLÍK, Karel: *Zahraniční odboj 1914–1918 bez legend*, Praha, Svoboda, 1968

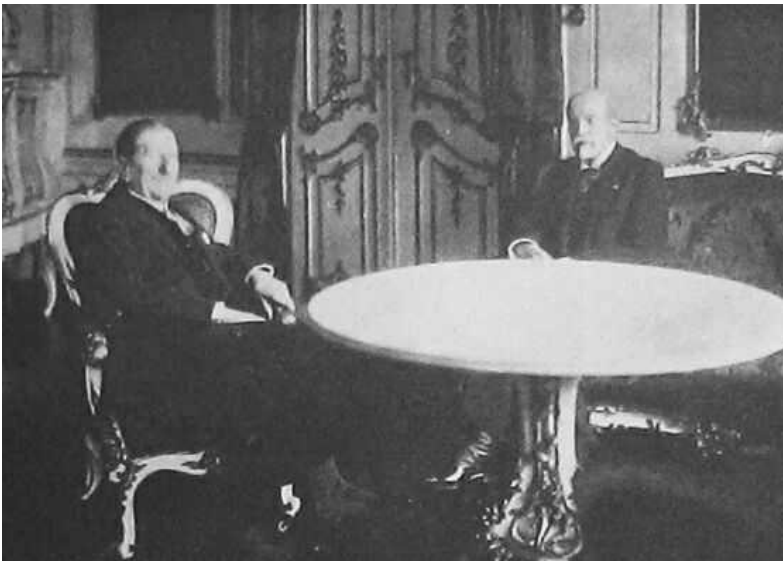
BARTOŠ, Adam B.: *B´nai B´rith a Česko(slovensko) I/II*, freeglobe.cz, 20. 12. 2011
(<http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1340-b-nai-b-rith-a-cesko-slovensko-1-2.aspx>)

BARTOŠ, Adam B.: *B´nai B´rith a Česko(slovensko) II/II Seznam zakládajících členů lóže*, freeglobe.cz, 21. 12. 2011
(<http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1343-b-nai-b-rith-a-cesko-slovensko-2-2-seznam-zakladajicich-clenu-loze.aspx>)

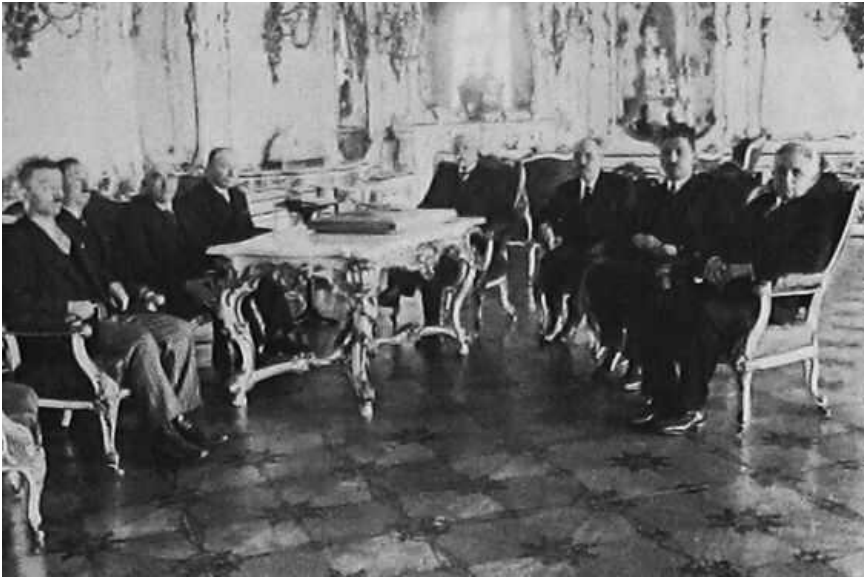
VONDRÁK, V. dr.: *Memorandum zaslané dr. V. Vondrákem předsedovi ministerské rady Ant. Švehlovi v roce 1927* (Pochodeň dneška, 1991), s. 19–30

Věnovací listina Masarykova lesu v Palestině

Sokolow, vůdce sionistů, u Masaryka (16. prosince 1927)

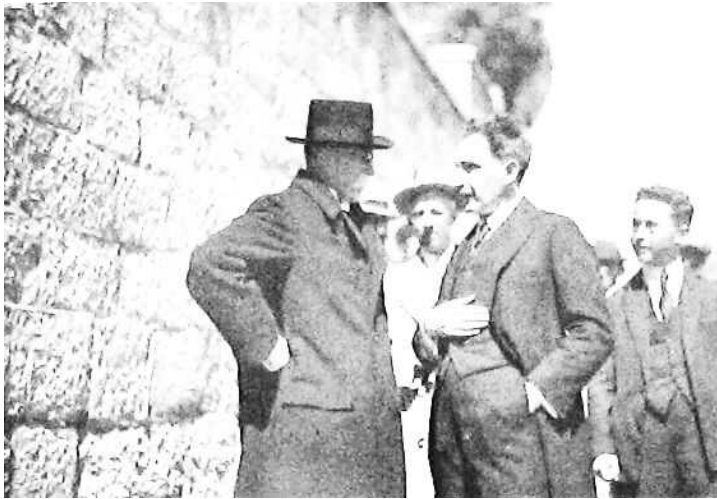
Zástupci Židovského národního fondu u prezidenta (22. května 1930)

Masaryk v Jeruzalémě. Na cestě k židovské národní a univerzitní knihovně

Masaryk v Jeruzalémě. Před hebrejskou univerzitou v rozmluvě s univerzitním kancléřem dr. J. L. Magnesem

Rozhovor s dr. Hugo Bergmannem

V rozhovoru s dr. Kaplanským

V univerzitě. Rozhovor s dr. Wagnerem

Židovská kolonie v Jeruzalémě

U ortodoxních Židů v Jeruzalémě

Ortodoxní kolonie židovská v Jeruzalémě

V Nablusu (Sichem)

Československá kolonie v Palestině

Kolonie Tel Aviv

Rozhovor v Rišon Lezion

V kolonii Rišon Lezion

V Daganiah

Profesor Eisenmann slaví 60. narozeniny v kruhu českých přátel

Jan Masaryk v rozhovoru s rabínem Halberstamem a představiteli newyorské židovské obce, leden 1947

Rabín Stephen Wise

Louis Dembitz Brandeis

Dr. Oskar Butter

Leon Blum při Masarykově pohřbu

Ministr L. Winter

Ministr A. Meissner

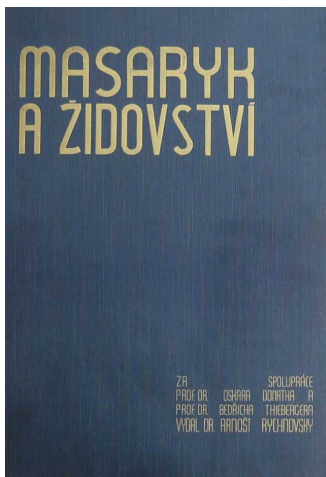
Ministr L. Czech

Alice Masaryková

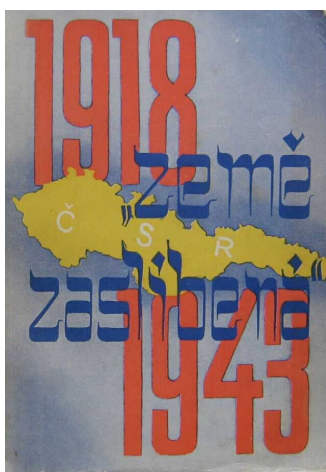
Britský rabín J. Hertz

Titulní stránka sborníku Masaryk a židovství, 1931

Přebal knihy Golem. Metla Čechů

Přebal knihy Země zaslíbená

Vážený p. redaktore,

ještě jednou republikánský, jak
ještě jednou (neměl jsem tedy odporovat míře),
ještě jednou apparatus, abyste si děláte
vše myšlel. Vždyť jste už takovou novou
příměnou - k čemu ta nesrozumitelnost? To-li
vám toho Masaryka mnoho v Páru - co
povídá? Máte si urojal pul klouby?
Mátaři toho Masaryka si tam rádi,
než je napjal!

S pozdravem

25/11/14

T. S. Masaryk.

Dopis Masarykův O. Steinovi a jeho transkripce (dole)

Žandov—E.

Poliwania 30. 7. 14.

Vysoce vážený pane redaktore Steine,

prosím o laskavé sdělení, zda-li nyní zůstanete v Praze? Přišel bych na jeden (dva) dni do Prahy, abych se dožádal Vašeho sprostředkování. Chci mluvit s panem Ch., dříve než-li odjede na dovolenou (od 15. srpna?).

Přišel bych, jakmile budou tratě uvolněny a prosil bych Vás pak o rozmluvu.

Váš zcela oddaný

prof. Masaryk.

JEWISH NEWS FROM ALL PARTS OF THE WORLD WITHIN 24 HOURS.

JEWISH DAILY BULLETIN

ONLY ENGLISH DAILY RECORD OF JEWISH NEWS

Vol. VII. Price 4 Cents

Friday, March 7, 1930

Entered as 2nd Class Matter at Post Office, New York, N. Y. No. 1608

Sovnarkom Orders Crimea to Assign 109,000 New Hectares for Jewish Land Settlement

(Jewish Telegraphic Agency)
Moscow, Mar. 6.—The Sovnarkom (Soviet cabinet) today officially instructed the Crimean government to assign 109,000 additional hectares of land for new Jewish colonists. The land will be granted to the Comzet, the government department for settling the Jews on the land, which agrees that the new Jewish settlers are to be settled in the collectivized form only.

Ten huge collectives will be organized in Crimea this Spring for Jewish settlers, each of the collectives to embrace 10,000 hectares of land. The Spring settling will start March 25 and is expected to be finished by May 10.

In the meantime the Soviet government organs are highly dissatisfied with results in the Jankoy and Yevpatoria regions where the collection of seeds for the Spring sowing showed worse results than in other Crimean regions. The dissatisfaction is especially great with the Yevpatoria region which is completely collectivized.

The poor results are due to the fact that the Jewish colonists had no seeds left to submit because they had submitted everything during the grain collection.

2 Roumanian Police Officials Disciplined for Anti-Semitism

(Jewish Telegraphic Agency)
Bucharest, Mar. 6.—An official communique announces the degradation of M. Papart, secretary of the Kishinev police, and his disciplinary reduction to a post in the Bessarabian village of Komrat. This is the first case of the Home Ministry reprimanding the police in connection with the anti-Semitic excesses in Kishinev February 11.

In Czernowitz the chief police commissary, G. Tiron, has been dismissed on an order from the Home Ministry because he made raids on the workers' soup kitchen maintained by the "Morgenrot," and for the illegal arrest of Jewish workers who were present.

Rose Rosenberg Gets Decoration from King George

(Jewish Telegraphic Agency)
London, Mar. 6.—Among those who have received orders and decorations from the King this week is Miss Rose Rosenberg, private secretary to Prime Minister Ramsay MacDonald, who received the "Order of the British Empire." Miss Rosenberg is the daughter of a Jewish workman of London. Not long ago she accompanied Mr. MacDonald on his American tour.

Deputy Landau Declares Jewish School Situation in Roumania Unbearable

(Jewish Telegraphic Agency)
Bucharest, Mar. 6.—In a statement in parliament, the Jewish deputy Michael Landau, declared that the situation in the Jewish schools in Roumania is unbearable, and that all interventions to the government up to now on the part of the Jewish members of parliament have failed.

The question of the establishment of a Jewish teachers' seminary, he said, has not been settled yet, though it was already considered by the former Minister of Education, Angelescu. Jewish schools that were closed have not been reopened. The Hebrew language is regarded as a foreign language in the Jewish schools, which have no public rights. He also said that the Ministry of Cults has forbidden the opening of Hebrew evening courses, and that no courses in the Jewish religion have been established in the Jewish high schools.

93-Year-Old Chief Rabbi of Leningrad Is Not Arrested

(Jewish Telegraphic Agency)
Moscow, Mar. 6.—Chief Rabbi Katzenelbogen of Leningrad has not been arrested as was reported abroad, the correspondent of the Jewish Telegraphic Agency learned after communicating with Leningrad. No one there fears that the venerable leader will ever be arrested because he is 93 years old.

Rabbi Katzenelbogen was probably confused with Rabbis Lazarev and Yasnogorodsky who are still unreleased. Others still under arrest are all those members of the Leningrad Jewish community whose arrest for violating the Soviet religious law was reported several weeks ago. Their violation led to the liquidation of the community.

Magnes Explains Sending Pamphlets to M. P.'s

(Jewish Telegraphic Agency)
Jerusalem, Mar. 6.—Replying to criticism against him because he had sent copies of his pamphlet, "Like All the Nations?" to members of Parliament, Dr. Judah L. Magnes, chancellor of the Hebrew University, in a statement to the "Ha'Arezt" declared that the pamphlet had favorably influenced Jews and non-Jews. He said that he sent 50 or 60 copies to members of Parliament known to him and that 1,500 copies in Hebrew, 2,000 in English, and the German translation were published for "the good of Palestine."

High Commissioner Sees Need of Jewish Settlements to Become Self-Supporting

(Jewish Telegraphic Agency)
Jerusalem, Mar. 6.—The importance of the Jewish settlements becoming entirely self-supporting was stressed today by Sir John Chancellor, High Commissioner, at Einharod, where he received representatives from all the Keren Hayesod colonies in the Eastern part of the Emek. Commenting on the communal form in the big settlements, he said: "You are free to choose the communal form of life if you desire. It is a matter of taste, but you won't think me unkindly for saying that I couldn't live such a life, which doesn't prove you are wrong for living thus."

The High Commissioner said that all people in Palestine under British rule are entitled to live according to their own rights, the same as in England, provided they do not disturb their neighbors." Sir John appeared to be delighted at the healthful appearance of the children from the kvutzas and was especially pleased with the well-managed central Emek hospital, while Lady Chancellor regretted that the women were unable to converse with her in English.

Sir John expressed himself as sorry that the government was too poor to build all the roads necessary. He explained that Inspector-General Dowbiggin was elaborating a defence scheme against the Transjordan Bedouins and urged Einharod to repair the road to the railway station.

Cologne's City Council Rejects Schechita Ban

(Jewish Telegraphic Agency)
Berlin, Mar. 6.—The City Council of Cologne has rejected the motion introduced by the National-Socialists (anti-Semitic party) to forbid Schechita, the Jewish method of slaughtering animals, in that large German city. The National-Socialists who have recently been elected to the various City Councils in German cities, have been ordered by their leaders to introduce these bills prohibiting Schechita and establishing a numerical clause for Jewish students in high schools.

Baron Rothschild Decorated By French Government

(Jewish Telegraphic Agency)
Paris, Mar. 6.—Baron Edouard de Rothschild has just been honored by the French government, which has promoted him to the rank of Commander of the Legion of Honor. Baron Edouard is one of the twelve regents of the Bank of France.

FIFTEEN NOTABLE AMERICANS PAY TRIBUTE TO THOMAS MASARYK, PRESIDENT OF CZECHOSLOVAK REPUBLIC, ON HIS EIGHTIETH BIRTHDAY

Vice-President Charles C. Curtis heads the list of notable Americans who have issued statements of congratulations through the Jewish Telegraphic Agency and the Jewish Daily Bulletin to President Thomas Masaryk of Czechoslovakia, on the occasion of his 80th birthday, March 7.

Among the others whose statements have been obtained by the Jewish Telegraphic Agency and Jewish Daily Bulletin are Dr. Nicholas Murray Butler, President of Columbia University; Prof. Felix Frankfurter, of Harvard; Felix M. Warburg, Prof. R. A. Seligman of Columbia, and Dr. Cyrus Adler, president of the Jewish Theological Seminary of America.

Dr. Cyrus Adler:

"The astounding career of President Masaryk is one of the romances of our day. Blacksmith, teacher, philosopher, historian, legislator, champion of human rights, wise statesman, he has won the undying gratitude of the people of Czechoslovakia and of all men of fair and liberal mind. We Jews are especially appreciative of the earnest fight he made against the false accusation of ritual murder in the Hilsner case. More recently, when life was being made intolerable, even impossible, to Jewish students in East European universities, he let it be known that they would be welcome in the universities of the Republic over which he presides.

"From out of the ashes of the Great War, Masaryk emerged as the most righteous figure in Europe and it is not inappropriate to point out that this country is the happiest and most prosperous of all the new or enlarged states. May God grant him many years."

Dr. Nicholas Murray Butler:

"The eightieth birthday of President Masaryk of the Republic of Czechoslovakia is an occasion for congratulation and rejoicing. He is one of the outstanding personalities of this century and one of the great figures that have come into world view since the Great War. His thorough grasp of the fundamental principles of political and social philosophy, his high patriotic devotion and his broad and catholic temper and sympathy have already united to make him an effective and successful leader of a great people."

Alfred M. Cohen:

"I recall with infinite delight an incident of my visit to the B'nai B'rith Lodges in Prague in the Summer of 1927. Hundreds of members assembled in their meeting place to greet the President of the Order. It was a gala event. I was escorted to a place reserved for me and as I stood facing the presiding officer I looked into the face of a portrait hung on the wall just behind me, the frame of which was wreathed in smiles. I asked one at my side whose portrait it was and the answer came, 'Our beloved President Masaryk.' I was thrilled with

this well deserved token of love and loyalty and when in the course of an address later on, delivered in a language only partially familiar to most of my hearer, I referred to the gracious compliment paid by the Lodges to the Republic's President, the entire assemblage arose as one man in approval of my sentiments.

"I had been informed ere I entered Czechoslovakia concerning the character of the man who occupied its highest office, and but for his absence from home during the few days of my stay, I should have had the honor and privilege of meeting him and of saying in behalf of the Jewry of twenty lands, that they rest under great obligations to him for the justice and the righteousness of his administration of his nation's affairs—an administration which recognizes no distinction between man and man because of religious differences, and I should have thanked him for what he had done for the Jew long before the high office which he now distinguishes was even thought of. His defense of the Jew against an aged baseless charge, in the face of the bitter antagonism of the masses was the signally courageous act of one who places justice above popular clamor. I should have wished him length of days with added opportunities for humane service, with happiness for himself all the while.

"And now that he has reached his four score birthday, on behalf of four continents, I congratulate him and wish that he may round out a century in usefulness and in joy."

Prof. Felix Frankfurter:

"Romance makes a personal appeal, and the story of President Masaryk's life is more thrilling than any fairy tale. But his significance by far transcends the romantic appeal. He symbolizes the triumphs of the human spirit at its very best. For here is a man who has carried into the world of politics the ideals of civilization which he preached as a philosopher and as a teacher. No statesman of Europe has been more truly a European and not merely a nationalist. No statesman of the world has more consistently carried into practice the precepts of a common brotherhood. President Masaryk symbolizes the truth that ideals are the most practical realities."

Vladimir Jabotinsky:

"Somewhat, I cannot think of President Masaryk without thinking of a period which, to me, is the noblest of all history: the nineteenth century. It was a period of humanity's awakening to the value of certain great principles: freedom, democracy, nationality, right versus might. . . . I stop this enumeration, for all these words have since fallen into discredit and are being sneered at, so what is the use of giving more food for sneers? Yet I must confess that I, for one, still believe in the absolute virtue of the nine-

teenth century's 'naive imaginings' and still feel more at home when sitting at the feet of its great teachers than when listening to the vulgarized and cheapened Nietzscheanism of our own day.

"The nineteenth century has produced teachers whose main force was their belief that right, not might, is the main force in history. Even when strongly Nationalist, they were—as one of them, Garibaldi, has been described—'knights of all humanity.' Gladstone belonged to that period, and Woodrow Wilson, and our own Herzl; and Masaryk is one of them.

"Yet Masaryk is not only an exponent of that belief in right's victory; he is a living proof that the belief is true. Well I remember those days before the War when many even of his compatriots, while advising him, considered him too 'naive,' too detached from the stern realities of life ever to achieve anything tangible. He did achieve, though: he has proved that dreams based on right come true if there are minds and energies that will them to come true; he has proved that the mysterious unseen forces shaping history ultimately somehow converge to the point where right triumphs against iniquitous might and David slays Goliath; and he has also proved that a 'mere philosopher,' if he has a human heart, is the best ruler a nation can wish for. What a lesson, that man!"

"I am happy to pay my slight tribute to President Thomas Garrigue Masaryk, distinguished scholar, statesman, and humanitarian. Indeed, he belongs among the great Immortals, the great liberators of mankind. In many ways, he reminds one of our own Abraham Lincoln. Starting life as a poor, humble wage earner, he rose by his own efforts to eminence in scholarship and in statesmanship. In his own country, he early became the articulate leader of the submerged masses, braving exile and imprisonment to secure for them political and economic freedom. He visited the major countries of the world, and personally agitated for the independence of his people. His genius as a military leader was displayed in the well-known Czechoslovakian army, which he organized in Russia in 1917. Coming to the United States in 1918, he established a close friendship of sympathy on the part of the United States with the cause of independence for both Czechoslovakia and Jugo-Slavia.

"As president of his country, he has set a mark for other nations in initiating liberal and progressive legislation in both the agrarian and in the industrial fields. As Jews, we all owe him a debt of gratitude. As far back as 1899, he stood out fearlessly against the superstition manifested in the so-called 'ritual murder trial' of Hilsner. From that day until now, he has helped

(Continued on Page 6)

FIFTEEN NOTABLE AMERICANS PAY TRIBUTE TO THOMAS MASARYK, PRESIDENT OF CZECHOSLOVAK REPUBLIC, ON HIS EIGHTIETH BIRTHDAY

(Continued from Page 2)

the Jewish cause whenever called upon and frequently on his own initiative. Today Czechoslovakia stands out as one of these few countries in Europe to which Jews may come without fear of persecution and with the assurance that economic and civil rights will be accorded them on the same basis as other peoples. May many more years of distinguished humanitarian service be vouchsafed to President Masaryk!"

Louis Lipsky:

"The liberals of the world join in extending felicitations to President Masaryk on the occasion of his eightieth birthday. It was he who proposed injecting into the terms of peace arising out of the World War, the recognition of the rights of the smaller nationalities. He had given the greater part of his life to fighting for the cultural and political freedom of his people. With great tact and perseverance he brought that principle into the realm of practical affairs. It was an easy step to move from the point of recognizing the rights of the smaller nationalities into the realm of the rights of a nationality deprived of its territorial integrity. Thus Masaryk was a Zionist from the beginning.

"Through the contributions of his pen, and the utterances of his voice, the recognition of the rights of the smaller nationalities was made a part of the proceedings of the Peace Conference, and the republics of Czechoslovakia and Poland, among others, were set up. As an inevitable corollary, the Peace Conference also approved of the minority rights clauses, which were proposed to protect smaller nationalities congregated in territory in which another nationality was the dominating factor. Included within the smaller nationalities, not actually territorially located, were the Jewish people, and to the ideal represented by the Balfour Declaration, Masaryk gave his unqualified and splendid support.

"Always a friend of the Jews, incapable of harboring racial or national prejudices, Masaryk must be included in that brilliant coterie of statesmen who saw the Balfour Declaration through its transformation into the Mandate. His noble personality was engaged from the first moment in the cause of the Jewish people. Jews the world over join the liberal world in extending best wishes to him on his eightieth birthday."

James Marshall:

"It is a great privilege to be able to congratulate on his eightieth birthday one who, in a world gone mad with Dictators, still retains his faith in democracy and freedom."

Isadore D. Morrison:

"The eightieth birthday of Thomas Garrigue Masaryk serves to recall the important contribution which the founder and President of Czechoslo-

vakia made to modern civilization. President Masaryk is a unique figure, in that while interested in reestablishing his own small people, he has nevertheless taken a keen interest in the reestablishment of the Jews as a nation. On the surface, this would seem to be a natural sympathy, but it is a paradox, when one examines the history of post-war Europe and sees that the nationalism of the small peoples of Europe has been so intense as to shut out sympathy for the national longings of the Jews.

"As philosopher and statesman, President Masaryk has earned the esteem of those far more capable than I to estimate his contribution. As an intense nationalist of his own country, he understood and appreciated the motives and idealism that underly the Zionist cause. As a friend of the Jewish people, he has earned for himself a place comparable to that won by Lord Balfour, General Smuts and Lord Robert Cecil. He will be accounted among the great friends of Israel."

David Philipson:

"All hail to the visioning statesman who has made his native land the light spot of post-war continental Europe. During his sojourn in the United States he imbibed the American spirit and upon his rise to the loftiest place in the new Czechoslovakian republic he and his co-workers embodied this spirit in the democratic institutions which have made his name resplendent among latter-day personalities. President Masaryk proves the truth of the Shakespearean epigram that there is a soul of good in things evil, for out of that greatest of evils, the World War, has emerged his inestimable service for his people, for freedom and for humanity."

James Rosenberg:

"The Jews of the world owe a special debt of gratitude to President Masaryk for his life-long defense of the liberties and rights of the Jews. In defending these he has on more than one occasion jeopardized his own career and even his life.

"It is with a good deal of pleasure that I add these words to the chorus of praise and jubilation that will greet this notable statesman on the occasion of his having rounded out four score years."

Prof. Edwin R. A. Seligman:

"It is with the greatest pleasure that I comply with the invitation of the editor to say a few congratulatory words about President Masaryk. As an old colleague of Mr. Masaryk I have followed his remarkable career with admiration and pride—admiration for the qualities that he has displayed and pride in that an academic instructor could achieve such outstanding success.

"It was my pleasure last Summer at Carlsbad to lunch with my old friend and to discuss with him some of the great problems with which he is dealing. I marvel at his eternal

youth and robust vigor and I hope that he may look forward to at least another decade of active work."

Lewis L. Strauss:

"The eightieth birthday of President Masaryk affords an occasion for rejoicing to all men of goodwill. As Father of the Czechoslovak Republic, he has guided the destinies of his fellow countrymen for more than a decade, and has moulded a nation, prosperous, progressive and liberal. Confronted with the same problem of minorities which remains an unsolved source of friction in other new states, he applied the principles of Jefferson and Lincoln and the problem evaporated.

"An infallible barometer of the social and material level within a country is the happiness of its citizens of the Jewish faith. President Masaryk's industrious and thrifty country is free from the oppression and inhumanity that has darkened earlier days in other lands. The civilized world unites in testimony to his wisdom and experience and in wishing him many more useful years."

Felix M. Warburg:

"On the occasion of the eightieth birthday of President Masaryk, the world may well unite in a tribute of admiration for the great qualities of a nation builder. Out of the welter of the world war, he brought forth a new state and welded its diverse populations into a patriotic and homogeneous entity.

"There is no Jewish problem in Czechoslovakia for the reason that President Masaryk has followed the paths of his historical prototypes in this country, and Religious Freedom and Equality before the laws were written large into the Magna Charta of his people. The Jewish people throughout the world, and all lovers of liberty and peace, wish him many more useful years, to the end that his ripe experience and judgment may continue to be employed for the general good."

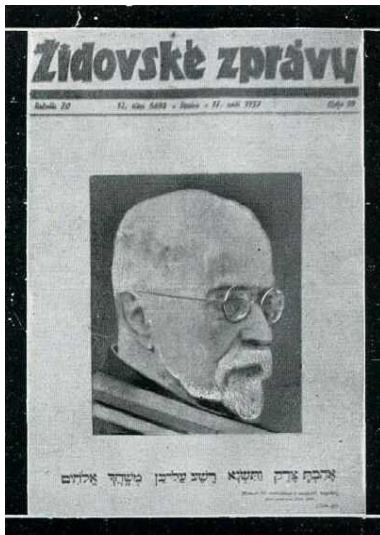
Stephen S. Wise:

"President Masaryk of Czechoslovakia is one of the great figures upon the world's stage in our time. He ranks with the greatest and the wisest of the statesmen in our generation. I shall always rejoice in the circumstance that the first address in the Free Synagogue Pulpit was made by Professor Masaryk of the University of Prague in the Fall of 1907, at the little synagogue building in West 81st Street. I had invited him, not only because of his distinction as a teacher of philosophy and as publicist, but because of his courage and generosity in risking all and losing all, save honor and a future, in order to defend the Jewish people against the aspersion of the blood-ritual accusation. His voluntary championship of Hilsner of Polna was the more noble because of the degenerate character of the de-

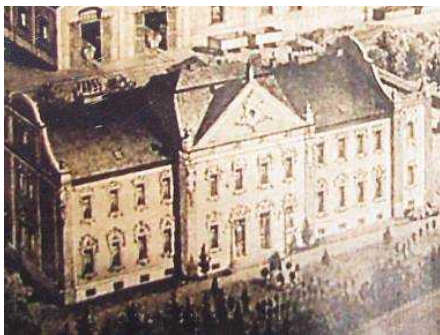
(Continued on Page 7)

Výzdoba pražského židovského obchodního domu při Masarykově pohřbu

Smuteční vydání Židovských zpráv, září 1937

Redlichova vila v Hodoníně

Masaryk s přáteli na studiích v Lipsku, 1874

Masaryk v Palestině. Osada Beth Alfa, 1927